گەڕانەوەی گوتار و کردەکانی بەعس بۆ ئێستای ئێمە ... نەبەز گۆران

” یەکێك دەکوژیت، بە ئەوەی هەمووان بە شێوەی ڕەمزی بکوژرێن”(1) بە هەمان سەبکی ڕستەکە، یەکێك لە پێشچاوی جەماوەر دەشکێنی، تا هەمووان بەشێوەی ڕەمزی بشکێن، ئارگۆمێنتت بۆ خوێندنەوەی ئێستای دەسەڵاتی کورد، جوانکردنی سیمای ئیدارەی بەعسە، بە ئەوەی هەمووان هەست بە زەمب بکەن، بەچی شەرشگێڕبوون و نەبوون بە بەعسی! دیوە زەبروزەنگەکەی بەعس بە جۆرێکی دیکە وێنادەکەیت، بە ئەوەی هەمووان ئێستای خۆیان بە نەفرەت بکەن و خەون بەو سەردەمەوە ببینن! ئەمانەو چەندین دیدگای دیکە، ئەو مانایە هەڵدەگرن پرسیار لەخۆمان بکەین، کردەکانی بەعس چی بوون؟ ئێستا بە جارێکی دیکە کردەکانی لەبیردەکرێن و هەوڵی جوانکردنی سیمای دەدرێت؟ بۆچی بەعس وەك تارماییەك لە ڕێگای گوتار و کردەکانییەوە، لە ئێستادا گەڕاوەتەوە ناومان؟ گەڕانەوە بۆ بەعس و ستایشکردنی لە ڕێگای چەند بنووسێکی شەوانەی ناو دونیای شاشەکانەوە، چ مانایەك هەڵدەگرێت و خزمەت بە چ ئایدۆلۆژیای دەسەڵاتێك دەکات؟ بەعس تەنها هێزێکی گەورەی سەربازی پڕ زەبروزەنگ بوو، یاخود ماشێنێکی گەورەی ئایدۆلۆژی فاشیبوو لە ڕێگەی ئەو دەسەڵات و ماشێنە ئایدۆلۆژییەوە، کۆمەڵگەی ئێمە بەر دیوە توندوتیژییەکەی مۆدێرنەتە کەوت؟ ڕەگوڕیشەکانی ئەم مۆدێلە لە دەسەڵات و ئایدۆلۆژیا لەناو چ فیکرێکدایەوە و، دەیەویست چ جۆرە مرۆڤێك و چ جۆرە کۆمەڵگەیەك دروستبکات؟ ئایا لەگەڵ ڕوخانی دەسەڵاتەکە و ڕوخانی پەیکەرە زۆرەکانی سەرکردەی ئەو حیزب و دەسەڵاتە، ئیدی کۆتایی بە گوتار و کردەکانی هات؟ بۆچی لە ئێستادا جارێکی تر [illegible] هەندێك لە بنووسانی شەوانی ناو دونیای شاشەکان دەیانەوێت خزمەت بەو سیستەمە فاشییە بکەن؟ دەسەڵاتی حیزبی کوردی لە کوێدا سودی لەو سیستەمە بینی و، لە کوێدا دژی بوو؟ ئەوانەی بەرگری لەو سیستەم و ئیدارەی بەعسە دەکەن و وەك نمونەیەکی پوخت باسیدەکەن، ئایا بەعس دەناسن؟ لە تەنیشت ئەوەدا، ئایا سیماکانی دەسەڵاتی حیزبی کوردی دەناسن؟

ئەمانەو کۆمەڵێك پرسیاری دیکە دەخەمە ناو باسەکەوە و هەوڵدەدەم بەشوێن وەڵامەکانیاندا بگەڕێم.

بەرلەوەی قسە لەسەر ئەو تارماییە بکەم لە ڕێگای گوتار و

کوردەکانییەوە بەعسی بە سیمایەکی جیاوازتر گەڕاندەوەتەوە بۆ ناو ژینگەی سیاسیی وکۆمەڵایەتی ئێمە، قسە لەسەر دوو دیمەن دەکەم، کە هەردوو دیمەنەکە بەشێکی جەوهەری گوتار و کوردەکانی بەعسمان پێدەناسێنێت. لەرێگەی خوێندنەوەی ئەو دوو دیمەنەوە دەگەڕێمەوە بۆ ئێستای دەسەڵات و، ئەو کۆمەڵە بنووسەی شەوانی ناو دونیای شاشەکان، کە سیستەمی بەعس بە سیستەمێکی دادپەورەردەناسن و ئاستە لاوازەکەیان و تێگەشتنیان بۆ بەعس ناسی، دەخەمە ژێر پرسیارەوە. هەڵبەتە ئەم وتارە لێکۆڵینەوە نییە لەتەواوی مێژوو و کردە و گوتاری بەعس، تەنها دەروازەیەکە لە رێگەی دوو دیمەنەوە نیگایەك لەو سیستەمە فاشییە دەکەم، کە هەندێك بنووس پەیدابوون دەیانەوێت سیمایەکی جوانی پێببەخشن.

دیمەنی یەکەم: ڤید□ی□کی ب□□اوکراو□ی…((ک□بوونەوە، یان کۆنگرەیەکی حیزبی، بەشێوەی شانۆگەری□ك. سەرۆکی فەرماندە لەپشت مێزێکەوە لەسەر تەختی شانۆکە دانیشتووە. قاتێك جلی مەدەنی لەبەردایەوە، کە ئاماژەیە بۆ دونیایەکی مەدەنی نوێ! سیگارێکی چروت لەبەینی پەنجەکانییەتی، ئاماژەیە بۆ سیگاری ش□ش□گ□□انەی □□□□□□ بە پەنجەکانی دەستی ئاماژە بۆ یەك بەیەکی ئەندامانی حیزب دەکات لە کۆبوونەوەکەدا ئامادەن. هەرکاتێك بیەوێت ئەندامێکی حیزب هەڵدەستێنێتەوە و، هەرکاتێکیش بیەوێت بە هەڕەشە بێدەنگی دەکات و دایدەنیشێنێت. دەیەوێت لە قسەکانیدا باسی دادپەروەری و یاسا و بەهێزی بکات. هەندێك لە ئەندامانی حیزب لە هۆڵەکە بە تۆمەتی□□□□□ د□کاتە دەرەوە. هەندێکی دیکەش هەڵدەستێنێتەوە و پرسیار لە سەرمایەکەیان دەکات، پێش بەعس و دوای بەعس سەرمایەکەیان چ گۆڕانکارییەکی بەسەردا هاتووە. پاشان دەیانشکێنێت و دایاندەنیشێنێتەوە. وەك رابەرێکی بەهێز و پاڵەوانێکی سەرکەوتووی ش□ش□گ□□ شانۆکە بەو ئاراستەیەدا دەبات لە خزمەت ویست و داخوازییەکانی خۆیدا بێت."(2)

ئەم دیمەنە یەکەم دیمەنە لەناو میدیای ئەوکاتی □ە□□ پیشانی جەماوەر دەدرا، ک□ کۆبوونەوەی باڵای حیزب چۆن بە تێواری پەخشدەکرێت و پێویستە کۆمەڵگە ئەم دیمەنە بەباشی ببینێت. سەرکردەی حیزب وەك کائینێکی بەهێز و پیرۆز، لەسەروی هەمووانەوە دادەنیشێت و سەیری ئامادەبووان و بانگێشتکەرانی ناو کۆبوونەوەکە دەکات. زۆر بە ئارامی و بە غرورێکەوە دەبێتە کارەکتەری پاڵەوانی شانۆکە. یەکەم دیمەنێك لە رێگەی میدیاوە بەعس پاش سەرکەوتنی و گرتنە دەستی دەسەڵات، بەم دیمەنە خۆی دەکات بەناو خێزانەکانی کۆمەڵگەی عێراقیدا. دیمەنێك هەمان فەزای ناو هۆڵەکە دەبێتە هەمان

فەزای ناو کۆمەڵگە.

هەموو ئەوانەی لەناو هۆڵەکە بە تۆمەتی □□□□□ د□کرێنە دەرەوە، تەنها لەناو هۆڵەکە ناکرێنە دەرەوە، بەڵکو لەناو ژیانیشدا دەکرێنە دەرەوە. کردنە دەرەوەی ئەو گروپە لە کۆبونەوەکە، کردنە دەرەوەی کۆی ئەوانەیە لەناو کۆمەڵگەی عێراقیدا بە هەمان تۆمەت ژیانیان لێدەسەنرێتەوە و بەرەو مەرگ دەنێدرێن. ئەو گروپەی تۆمەتی □□□□□ یان لە حیزب دەخرێتە پاڵ، گروپێك نین لەگەڵ ئەویتری بێگانە دەستیان تێکەڵکردبێت و هەوڵی کودەتا، یان جۆرێکی دیکە فەرمانرەوایەتیان دابێت. گروپێکن دیدگایان بۆ حوکومڕانی و بۆ ئەوکاتی حیزب جیاوازبووە و ئەم دیدگا جیاوازە دەیکانکاتە گروپی □□□□□ و لە هۆڵەکە و لە ژیان دەکرێنە دەرەوە.(3)
گروپی دەرکراو لە ژیان و لە کۆبوونەوەکە، ئەشێت بە گروپی نەناسینی حیزبی بەعس و وەهمگەرا ناویان ببەین. ئەوانە گروپێك بوون ماوەیەکی زۆر لەناو هەمان حیزب بوون، کادیر و هەڵسوڕاوی هەمان ئایدۆلۆژیا بوون، بەبێ ئەوەی رەگوڕیشە فیکرییەکانی حیزبەکەی خۆیان بناسن، لە وەهمی ئازادی و فەزای جیاوازیدا ژیاون. پێیانوابووە ئەو مۆدێلە لە حیزب مۆد□ل□□ک□ ب□ ئ□وکاتی عێراقییەکان پێویستی بە رەخنەگرت و سەرلەنوێ بونیادنانەوە هەیە. گروپێك بوون لە وەهمی فراوانکردنی مەودای ئازادی و بەهێزکردنی جیاوازییەکاندا، تا لە رێگەی فرە دەنگی و جیاوازییەوە حیزب و دەسەڵاتە تازەکەی بەرەو پێشتر ببەن.

بێئاگا لەوەی پرۆژەی بەعس و سەرکردەکەی پڕۆژەیەك نییە بۆ فراوانکردنی مەودای ئازادی و جیاوازییەکان، پرۆژەیەکە یەك جۆر مر□ق و یەك تایپ کۆمەڵگەی دەوێت، ئەو جۆرە مر□ق و کۆمەڵگەیەی ئەم پرۆژە نوێیەی حیزب بەرهەمیده□نێت، تایپێك لە توندوتیژییە و حیزب نایەوێت دیوە نەرمەکەی ژیانی مۆدێرنە بگوازێتەوە بۆ ناو عێراق و، بەشوێن گواستنەوەی دیوەتوندەکەی مۆدێرنەدا دەگەڕێت تا لە رێگەی ئەم ماشێنە گەورەیەی زەبرو زەنگەوە زبری و توندی بەشێکی مۆدێرنە بکاتە سیمایەکی خۆی و ، کارەکتەرێکی ئاراستەکراوی توندوتیژ پ□ بەرهەمبن□ن□ت. گروپی دەرکراو لەناو هۆڵەکەدا لەگەڵ خۆیاندا جیاوازییەکان و فراوانکردنی مەودای ئازادیش دەبەن. تەنها ئەوان نین لە هۆڵەکە دەکرێنە دەرەوە، بەڵکو ئازادی و رەخنە و جیاوازی دەکرێتە دەرەوە. کردنە دەرەوەی ئەو گروپە کۆتایی هێنان بوو بە هەموو خ□و□ن□ك لە سەردەمی دەسەڵاتی بەعسدا بیر لە ئازای و رەخنە و جیاوازی بکاتەوە.

ئەوان لەوچرکەساتەی لە هێڵکە دەکرێنە دەرەوە، لە هەمان چرکەساتدا دوای خۆیان بەدەنگییەك و ستایشێك جێدەهێڵن، ئەو بەدەنگی و ستایشەی ئەندامانی ناو کەبوونەوەکە، دەگوازرێتەوە بۆ ناو کۆمەڵگە و پاشان هەمان بەدەنگی و ستایش، بەرهەمەکەی دروستکردنی سەرکردەیەکی ستەمکار و دەسەڵاتێکی فاشییە.(4) گروپەکە بە خۆیان و جیاوازییەکان و مەودای ئازادییانەوە دەنێدرێن بۆ ناو گۆڕستان، ئەو گۆڕستانانەی پاشان بەعس دروستیان دەکات بۆ پڕکردنەوەیان لە مرۆڤی ئازادی خواز و جیاواز، سەرتاکەیان لەو گۆڕستانەوە دەستپێدەکات، سەرۆکی فەرماندە لە کوشتنی هاوڕێکانی خۆیەوە لەسەر جیاوازی و ئازادی دەست پێدەکات.

ئەندامانی حیزب لەناو کەبوونەوەکە ناڕەزایەتییەك، نیگەرانییەك لە دەرکردنی گروپێك ناخەنە روو، لەبەرامبەر ئەوەدا ستایشی سەرۆك و چەپڵە، یان بەدەنگی هەڵدەبژێرن. بەعس و سەرکردەکەی لەڕێگەی ئەم دیمەنەوە بۆ کۆمەڵگەی عێراقی دەڵێت: چەمکی خیانەت، ئەو چەمکەیە لەبەرامبەر ئەویتری دەرەوەی حیزب بەکار دێت. هەمان چەمك دەبێتە یەکێك لەو چەمکانەی لە ئەدەبیانی بەعسدا رووبەرێکی گەورە داگیردەکات و، هەموو ئەوانەی لە دەرەوەی دونیابینی حیزب و دەسەڵاتەکەدا بە فەزایەکی دیکە، یان دونیابینییەکی دیکە دەگەڕێن و لەناو بیرکردنەوەیاندا لەگەڵ خۆیان هەڵیانگرتوە، وەك ئەندامانی ناو کەبوونەوەکە لە هێڵی ژیان دەکرێنە دەرەوە و بەرەو مەرگ دەنێدرێن.

هیچ چەمکێك هێندەی چەمکی خیانەت و یاخی، نابێتە چەکی بەهێزی گوتاری بەعس بۆ لەناو بردنی ئەویتری دەرەوەی خۆی. لە هەمانکاتدا بەدەنگی و ستایشی زۆرینەش دەبنە دیمەنەیەك بۆ حیزب و سەرۆکەکەی تا زیاتر مەودای دەسەڵاتەکانی خۆی فروانبکات و دەست بخاتە ناو ژیانی یەك بەیەکی کۆمەڵگەوە. لەو ساتەی ئەندامێکی حیزب هەڵدەستنەتەوە و لەبارەی ژیانییەوە پرسیاری لێدەکات، هەر لەو ساتەدا پرۆژەی تەحقیقکردنی ژیانی تاك بەتاکی کۆمەڵگەی عێراقی دەست پێدەکات. جەماوەر کاتێك لە میدیاکانەوە(هەڵبەت بە ئەستاشەوە.) ئەم دیمەنانە دەبینن، بە ڕەهەندە ترسناکەکانی دیمەنی ناو کەبوونەوەکە ناگەڕێن، بەڵکو بە ئەو روکەشگەرایەی شانەکە دەگەڕێن و پێیانوایە: ئیدی قۆناغێك لە دادپەروەری و کەشفکردنی ژیانی خۆشگوزەران و یەکسانی و یاسا لە ڕێگەدایە و دیمەنەکان بەشێکن لەو خەیاڵ و فەنتازیایەی تاکی عێراقی بۆ ئایندەی خۆی دەبینێت و بەڵام بەعس پێچەوانەکەی پیشاندەدات.

وەهمی هاتنی هێزێکی نوێ، یان وەهمی رۆیشتنی هێزێکی داد پەروەر، وەهمی کەسایەتی تێکشکاوە. لەکاتێکدا کەی دیمەنێکە و جوڵەکان و کردەکانی هەمان پرۆژە مەترسیدارەکەی بەعسمان پیشاندەدات و دەیەوێت لەرێگەی ئەم شانۆیەوە زەبر و زەنگ و هێزی سەرۆك و حیزب بکاتە دەستکەوتێك و ئەوانیتری بینەریش بەژداربن لەم زەبروزەنگە و دەستکەوتەدا. دەسەڵاتێکی مۆدێرن، بەچەك و هێزێکی گەورەوە، بە سەرمایەیەکی گەورەوە، بە پرۆژەیەکی فیکری و فاشییەتێکی تێکەڵ بە عەقڵی خێڵەکییەوە بەرێوەیە، چارەنووسی تاك و کۆمەڵگە دەباتە شوێنێت، پێویستی بە قۆناغێك لە پەروەردەیە تا ئەو تاك و کۆمەڵگەیە لە هەیمەنەی ئەو دونیا مەترسیدارە بێتە دەرەوە.

لەناو کۆبونەوەی هۆڵێکەدا، پرسیارکردنی سەرۆکی حیزب لە ئەندامانی حیزب لەسەر ئاڵوگۆڕی ژیانیان، پرسیار نییە لە جەوهەری ژیان و لە بوونی بیرکردنەوەی نوێ، پرسیارە لە مۆدێلی ژیانیان، لە کاڵا و خانو زەویوزار، پرسیارە لە کەڵەکەکردنی سەرمایە، پرسیار نییە لەوە، لە دونیای پێش بەعسدا ستەمکاری و ئازادی و مافەکانی چۆنبوون و، لە هاتنی بەعسدا مافەکان و ئازادییەکانی چۆنن و، دەرکی پرسیارلێکراو بە ستەم و یەکسانی چییە. بەعس لەم شانۆیەدا دەیەوێت بە تاکی عێراقی بڵێت: بەها گەورەکانتان لێدەسەنمەوە و ژیانێکی پێچەژتان پێدەبەخشم. ئەو ژیانەی هەتانە ژیانی خۆتان نییە، ژیانێکە من وەك سەرۆك، من وەك حیزب، پێتاندەدەم و ئەوانەشی لە دەرەوەی پرۆژەکەی من بن، وەك ئەو خائینانەی ناو هۆڵێکە دەکرێنە دەرەوە و گۆرستانەکان دەبێتە شوێنیان. هیچ کات شانۆی کۆبوونەوەکە قسەکردن نییە لەسەر ئایندەیەکی ئازاد و ئایندەیەکی ماف و، ئایندەیەکی یەکسان لەرێگەی دامەزراوەکانی حوکومەتەوە.

قسەکردنەکان قسەکردنن لەسەر ئەوەی لەگەڵ من بێت، بەشێك لەو ژیانەی پێدەدرێت من خاوەنیم، ئەوەشی لە دەرەوەی من بێت، ئەو ژیانەی پێنادرێت لە رێگەی منی سەرکردەوە دەستم بەسەردا گرتووە. قسەکردنە لەسەر هاتنی زەبوزەنگێکی نوێ بۆ ناو کۆمەڵگەیەکی ماندوو. دەسەڵاتی بەعس لەم نمایشەدا، پێچەوانەی ئەو مۆدێلە دەسەڵاتەی [illegible] بە دەسەڵاتی[illegible] ناوی دەبات. ئەم شانۆیە شانۆیەکە سەرۆك خۆی هێزە و سەرۆك خۆی بەخشندەیە و سەرۆك خۆی، یاسا و بریاردەرە. سەرۆك ئامادەیە تا ئەوانی تر بخاتە ژێر کۆنترۆڵی خۆی و ئیدی لە رێگەی سێبەرەکانییەوە، کە جەلادەکانن و بەشێکن لە ئەو، تەواوی کۆمەڵگەیەك کۆنترۆڵبکات.

چیرۆکی …” رۆبەرت فرانسوا،وەك تاوانبارێك دەهێنرێتە

ناوگۆڕەپانێك. تاوانەكەی پریتییە لە هەوڵدان بۆ كوشتنی پاشا. دوای ئازاردانی پارچە پارچە دەكرێت. پاشا دەیەوێت لەڕێگەی جەلادەوە هێزی خۆی پیشانی ئەویتری جەماوەر بدات. جەلاد جەستەی دووهەمی پان ئاوێنەی هێزی پاشایە. جەماوەر راستەوخۆ بەچاوی خۆیان ئەو هێزەی پاشا دەبینن، لەڕێگەی جەلادەوە دەگوازرێتەوە و، ئەو ئازارەش دەبینن یاخی بوو دەبینێت."(5) پێچەوانەی ئەم دیمەنە بە لێكدانەوەی دەسەڵاتی كلاسیكی پاشا، دەسەڵاتی مۆدێرنی بەعس، سەرەك خۆی ئامادەیی هەیە. سەرەك پاڵەوانی شانۆكەیە، راستەوخۆ خۆی بەرخوردی لەگەڵ تاوانباركراودا هەیە. جەلادێك لە پێش چاو نییە، جەلاد لەپشت پەردەكانەوە خۆی حەشارداوە و بەیەك ئاماژەی سەرەك كردەی خۆی جێبەجێدەكات. سەرەك نایەوێت حەشاردراوبێت و لەڕێگەی جەلادەوە هێزی خۆی پیشانبدات، راستەوخۆ، خۆی بكەری پیشاندانی هێزەكە و تواناكەیەتی. ئەركی جەلاد هەمان ئەركی سەرەكە، سەرەك خۆی جەلادە، بەڵام بە بەرگێكی دیكەوە. ئاماژەیەكی ئەو بەسە بۆ ئەوەی تاوانباركراو لە پشت پەردەوە بەرەو مەرگ راپێچبكرێت. ئەوەی تاوانبارە لەم شانۆیەدا نە ئازارەكەی كەس دەیبینێت، نە مەرگەكەی، بەڵكو كەی كردەكان لە نادیاردا ئەنجامدەدرێن و ئەم نادیاربوونەی مەرگ ترسێك لەبەردەم كەی ئامادەبوان دروستدەكات، ترسەكە گەورەترە لە ئامادەبوونی ئازار و مەرگ. ئەو ترسەی جەلاد لە پشت پەردەوە، دەبێتە ترسێكی گەورە و پرۆژەیەكی بەردەوام كە دەسەڵاتی بەعس وەك دەسەڵاتێكی مۆدێرن كاری لەسەر دەكات و، كۆمەڵگەیەكی پێكۆنترۆڵدەكات.

ترسی جەلاد لەپشت پەردەوە، دابەشبوونی هێزی جەستەی سەرەكە بەسەر چەندین هێزی سزادەری نادیاردا تا ئەویتری دەرەوەی خۆی سزابدات. ئیدی پاشایەك لە ئارادانییە بیەوێت بەهۆی سزادانی تاوانبارەكەوە هێزی خۆی لە گۆڕەپانێكدا لەڕێگەی جەلادەوە پیشانی جەماوەر بدات، بەڵكو سەرەكێك ئامادەیی هەیە لەڕێگەی سێبەرە نادیارەكانی خۆیەوە سزا و ترس بڵاودەكاتەوە و، خۆشی بەشێوەیەكی روون لە شانۆكەدا دەردەكەوێت و توانای بریاردانی بەسەر جەلاد و تاوانباردا دەردەكات. تاوانبار كەسێك نییە هەوڵی لەناوبردنی سەرەكی دابێت، كەسێكە جیاواز بیردەكاتەوە و بە مەودایەك لە ئازادی دەگەڕێت. جیاوازی و ئازادی دوژمنە گەورەكانی پرۆژەی بەعسن. دەبێت چەندین گۆڕی بەكۆمەڵ دروستبكرێت بۆ ئەوانەی، خەون بە ژیانێكی ئازادەوە دەبینن. ژیانی ئازاد پارچەیەكی غەریبە لە جەستەی بەعس و، ئەم پارچە غەریبە پێویستە لەناو ببرێت.

بێدەنگ و دۆشدامانی بەشێك لە ئەندامانی ناو كۆبوونەوەكە، هەمان بێدەنگی و دۆشدامانی بەشێكی كۆمەڵگەی عێراقییە لەبەردەم هێزی بەعس و كردەكانیدا. گوتاری ناو كۆبوونەوەكە گوتار و پرۆژەی حیزبە. نە یاسا، نە دامەزراوەكانی ناو حوكومەت، نە كتێبە یاساییەكان، نابنە شوێنێك تا هاوڵاتی ژێر دەسەڵاتی ئەم سیستەمە بەشوێن ماف و ئەركەكانی خۆیدا بگەڕێت، لەبری ئەوانە حیزب و سەرۆكی حیزب شوێنی هەموو ئەو یاسا و دامەزروانە دەگرێتەوە، ماف و ئەركی هاوڵاتیانی تێدایە. گوتاری سەرۆك لە كۆبوونەوەكەدا، بۆ هەمیشە و تا كۆتایی دەسەڵاتەكەی شوێنی یاسا و دامەزراوەكان دەگرێتەوە و لە هەرشوێنێكدا سەرۆك قسەیەك بكات، ئیدی قسەی ئەو دەبێتە یاسا و جێبەجێدەكرێت. كاتێك سەرۆكی حیزب بە غرورەوە بە ئەندامێكی حیزبەكەی دەڵێت: بێدەنگ بە دانیشە و جارێكی تر قسە نەك□ی□ت. ئ□م ه□□□شەیە بۆ كۆی ئەوانەی دەیانەوێت لەشوێنێكدا دەنگ بەرزبكەنەوە و رەخنەیەك، یان سەرنجێك لەسەر دەسەڵاتەكە بدەن.

ئەو شەیدایی و ستایشكردن و چەپڵەیەی بەشێكی زۆری ئەندامانی ناو كۆبوونەوەكە، هەمان ئەو ستایش و چەپڵانەن پاشان بەشێكی زۆری كۆمەڵگە بۆ بەعس و سەرۆكەكەی دەكەن. تێگەیشتن لەیەكەم دیمەنی پیشاندراوی كۆبوونەوەی ئەندامانی حیزبی بەعس و وردبوونەوە لە دیمەنەكانی، سەرەتایەكە بۆ تێگەیشتن و دوربوونەوەی بەشێكی گوتار و كردەكانی بەعس لە ناو ژیانی سیاسیی كۆمەڵگەی عێراقییدا. ئەو كارەكتەرەی ناو هۆڵەكە بە زەلیلییەوە باس لە جیاوازی ژیانی ئێستای و ژیانی رابردووی□د□كات و پاشان لەرێگەی سەرۆكەوە دەشكێنرێت و ئامادەبووانیش بەم شكاندنە پێدەكەنن، ئەو هەمان كارەكتەری ناو كۆمەڵگە، كە بەعس دەیكاتە پرۆژەی خۆی و لەرێگەی هەمان كارەكتەرەوە دەستدەكات بە شكاندنی كارەكتەری عێراقی و، كارەكتەرێكی سەركزی و رازی دروستدەكات، كە هەرساتێك بیەوێت خۆی بناسێنێت لەبەردەم ترسێكی گەورەدا خۆیدەناسێنێت و ئەو خۆناسینەی دەبێتە جێگای پێكەنینی ئەوانی تر. هەمان كارەكتەر لەناو زیندانەكانی بەعسدا سەدبارە دەبێتەوە.

كارەكتەرێكی زیندانی بۆ ناساندنی خۆی لەژێر زەبری ترس و ئازاردا، لەگەڵ هەر دانپیانانێكیدا پێكەنینێك دەخاتە سەر ل□□وی جەلاد. هەرچۆن خۆناساندنی كارەكتەری ناو هۆڵەكەو دانپیانانەكانی دەبنە هۆی زەردەخەنە بەسەر ل□□وی سەرۆكەوە وەك رابەری جەلادەكان و گەورەترین جەلاد، بەهەمان شێوەش كارەكتەری ناو زیندانەكان و ناو

ئەردوگاکان و ناو شارە گەمارۆدراوەکانیش، بە هەمان رەنگە و چارەنووسدا دەڕۆن و، کارەکتەرێکی تێکشکاوی زەلیل دێتە شوێنیان. ئەوەی بەعس لە کارەکتەری عێراقیدا دەیەوێت، دروستکردنی جۆرێك لە مرۆڤ، لە بەردەم دەسەڵات و هێزی بەعسدا زەلیل و لاواز بێت. کەسێکە تەنها ئەوکاتە هێز و وزە لەخۆیدا دەبینێت کە بەعس و پرۆژەکەی بەشێکی گەورەبن لە دونیابینی و لە ژیانی. هێز و وزەی کارەکتەری عێراقی پەیوەستدەکرێت بە هێز و وزەی بەعس و دەسەڵاتەکەیەوە. گەر لەشوێنێك بەعس سەرکەوتنی بەدەست هێنا، ئەم کارەکتەرە لە شوێنی خۆیەوە دەرك بەسەرکەوتن بکات و، لەشوێنێکدا دەسەڵاتەکەی بەعس شکستی هێنا، ئەم کارەکتەرە هەست بە تێکشکانی خۆی بکات.

هیچ رووبەرێکی تایبەت بە کارەکتەری عێراقی نامێنێتەوە و، هەمووان لە ناو یەك رووبەردا دەبن، ئەو رووبەرەش چارەنووسی هەمووان دیاریدەکات. ئەو رووبەرە رووبەری دەسەڵاتی بەعس و سەرۆکەکەیەتی. ئەم دەسەڵات و هێزە دەتوانێت لە یەك چرکەساتدا ژیان برژێنێت بەسەر هەمووانداو، لەهەمان کاتیشدا دەتوانێت ژیان لە هەموومان بسەنێتەوە. لە دەرەوەی ئەو رووبەرەدا بوونێك، کارەکتەرێك، مەودایەك بۆ ژیان و ئازادی بوونی نییە. ئازادی تا ئەو شوێنە بوونی هەیە تەجاوزی پرۆژە و بیرکردنەوەکانی سەرۆك و دەسەڵاتەکەی نەکات. ئازادی تا ئەو شوێنە مانای هەیە لەگەڵ خۆیدا جیاوازی دروستنەکات و خزمەت بە پرۆژە و فیکرە فاشییەکەی حیزب بکات. ئازادی یانی پەیوەستبوون بە ئایدۆلۆژیای بەعس و بەرزکردنەوەی گوتارەکانی دژی هەموو ئەویترێکی دەرەوەی بەعس. کارەکتەرە تێکشاوەکەی ناو کۆبوونەوەکە کارەکتەری کۆمەڵگەبوو.

ئەوانەشی پێدەکەنین بە تێکشکاندنەکەی ئەو جەماوەرەیە تێکشکانی ئەویتری تەنیشتی خۆی و تێکشکانی ئەویتری ژێرسەبەری دەسەڵاتەکە، بە تێکشکاندنی خۆی نەدەزانی تا تێکشکاندنی تەواوی کارەکتەری عێراقی بوویە پرۆژەیەکی بەردەوامی بەعس. بەعس لە رێگەی دیمەنی تێکشکاندنی کارەکتەرێکەوە بە هەموو جەماوەری سەیرکەری وت: کاتێك لە بەردەم هێز و دەسەڵاتە گەورەکەی بەعس و سەرۆکدا دەوەستیت دەبێت بە زەلیل و لاوازییەوە خۆت بناسێنێت و تۆ هیچ شوناسێکت نییە و، بەشێکی لە برغوی ناو ئەم ماشێنە گەورەیە. ئەوەشی بەرهەمتهێناوە وەك کەسایەتییەکە لەهەر چرکەساتێکدا بەعس و سەرۆك ویستی تێکی دەشکێنێت و دەتکاتە جێگای پێکەنینی جەماوەر. تێشکاندنی کارەکتەرێك بە بەرەچاوی جەماوەر، تێکشکاندنی کۆمەڵگەیەکی بەدوادا هات لە بەرچاوی دونیا.

لەوانەیە چ ئەو کات و چ ئەستاش، بەشێکی ئەو کارەکتەرە لاواز و تێکشکاوانەی لەژێر هەیمەنەی بەعسدا ژیاون بەهایەکیان بەنەماوەتەوە، تەماشای ئەو دیمەنانە بکەن، خەون بە گەڕانەوەی هەمان دەسەڵاتەوە ببینن، چونکە بوونی خۆیان و شکۆی خۆیان بەجۆرێك دەبەستنەوە بە بوون و شکۆی حیزبی بەعسەوە، ئیدی پانتاییەکی تایبەتییان بۆ دۆزینەوەی ڕۆڵ نەهێشتووەتە و گەڕانەوە بۆ ئەو سەردەمە، بە گەڕانەوە بۆ ژیانێکی بەهێز وێنا دەکەن. کارەکتەری عێراقی لەسەردەمی بەعسدا، بەجۆرێك تێکشکێنرا و سەرلەنوێ جۆرێکی دیکەی لێدروستکرایەوە، قۆناغێکی دورمەودای لە پەروەردەکردن و دونیابینی نوێ و ژیانی نوێیی پێویستە، تا جۆرێکی دیکە لە کارەکتەری راستەقینەی لەبەرهەمبهێنرێتەوە.(پاشان دەگەڕێمەوە سەر ئەم بەشە.)

دیمەنی دووهەم:

پارچە ڤیدیۆیەکی بڵاوکراوەیە…" ناو شاری هەولێرە، کۆمەڵێك گەنجی کورد بەروخساری شێواوە پیشاندەدات. ئەم گەنجانە تۆمەتبارن بە یاخی بوون و خیانەت لە حیزب و سەرۆك. دایکوباوکیان بانگکراون بۆ ئەوەی لە دواسەتاکانی ژیانیاندا لەگەڵ نەوەکانیان یەك ببینین. روخساری پڕترسی دایکوباوکەکان رازیبوونیان بەو چارەنووسە شکۆی بەعس پیشاندەدات. پاشان لە ناو گۆڕەپانێك لەبەردەم جەماوەردا، گەنجەکان دەسە بتەرێنەوە و کۆمەڵێك بکوژ بە بێ دەمامك، بەروخسارێکی بێترسەوە تفەنگەکانیان روو لە گەنجە چاو دەست بەستراوەکان دەکەن. خەڵکەکە سەیری دیمەنەکە دەکەن، دایکوباوکەکان بانگکراونتەوە تا مەرگی نەوەکانیان بەچاوی خۆیان ببینن. دوای گولەبارانکردنیان، پارەی گولەکان لە دایکوباوکەکانیان دەسێنرێتەوە!"(6)

رەهەندی یەکەمی ڤیدۆکە پیشاندانی بەخشندەیی بەعس و سەرۆکە. بەعس دەیەوێت بە کوردەکان بڵێت: باوکێکی بەخشندەم، باوکێکم بە دواچرکەساتەکانی ژیانیش رێگە دەدەم نەوەکانتان ببیین، ئەما رێگەدانێك دەبێت ئەوەی یاخی و خائین سوپاسم بکەن هێشتا ئەو بەخشندەییەم هەیە. بەخشندەییەك پڕ لە ئازار، ئازارێك چ نەوەکانتان، چ دایکوباوکەکان دڵنیان ئەم بینینە دوابینینە. بینینەکە ئازار و یادەوەرییەکی سەخت جێدەهێڵێت. بەخشندەییەکە لەنێوان دواساتی ژیان و یەکەم ساتی نزیکی لە مەرگ. بەخشندەییەك هەر کەسێك بیەوێت رووبەرووی ئەم هێزە گەورەیەی بەعس ببێتەوە، هەمان چارەنووسی تراژیدی دەبێت.

دەبێت دایکوباوکەکان سوپاسی بەعس و سەرۆکەکەی بکەن، بە ئاشکرا مەرگی نەوەکانیان پیشاندەدات. سوپاسی بکەن یادەوەرییەکی تاڵیان

بە جێدەهێڵێت. ئەم دیمەنە لە چەندین شوێنی عێراق دووبارە بووەتەوە، بەڵام بۆ کورد مانایەکی تری هەیە. مانایەك کە بەعس کورد لەدەرەوەی شوناسی خۆی دەبینێت. شوناسی بەعس شوناسێکی عەرەبییە.(ئومە عەرەبییە واحیدە.) تاقە گوتاری باڵای بەعسە. هیچ میللەت و هیچ شوناسێکی دیکە لەسەر ئەم خاکە بوونیان نییە، جگە لە عەرەب. عەرەببوون بۆ بەعس، شوناسێکی باڵایە و دەبێت ئەوانیتر ئەم شوناسە بە باڵابووە ببینن و هەست بکەن هەمووان لەژێر سێبەری ئەم شوناسەدان. وەرگرتنەوەی پارەی گوڵەکان لەو خێزانانەی نەوەکانیان گوڵەبارانـدەکرێت، دەبێتە نەریتێکی گشتی بۆ بەعس. نەریتێکی لەچەندین وەستگەی جیاجیادا دژ بە کورد بەکاری دەهێنێتەوە. ئەم نەریتە نەریتێکی بەتاڵ نییە، نەریتێکە دەیەوێت بە هەموو تاکێکی کورد بڵێت: ئەوەی لەدەرەوەی من بێت، جێستەیەکی غەریبە، جێستەیەکە ناکرێت تەنانەت بە کوشتنیشی داهاتی ئەم خاکەی بە خەرج بکرێت.

ئەو گوڵەیی دەنرێت بە کەسی دەرچوو لە بازنەی بەعس، گوڵەیەکە بە داهاتی ئەم خاکە کەدراوە و، نابێت کوژراو بەم داهاتە بەرەو مەرگ بچێت. ئەرکی ئەم ڕەشتینەی بەرەو مەرگ ئەرکێکە لەسەر داهاتی کەسوکاری. کەسی غەریب لەم جێستەیە، کەسێك نییە بەشێك بێت لەم خەرجکردنە. ئیشی بەعس ئەوەیە جێستە غەریبەکە بکوژێت و تەچوی کوشتنەکەی بکەوێتە سەر شانی نزیکەکانی ئەو جێستە غەریبە. بە دیوەکی دیکەدا داهات و سامانی وڵات بۆ بەعس، نە مرۆڤەکان و نە ژیانی مرۆڤەکانە، بەڵکو ئەو چەك و تەقەمەنیانەن بازاری شەڕەکانی پێگەرم دەکات. گوڵەیەك بە بەعس بەنرخترە لە گیانی مرۆڤێك، بۆیە هەمیشە پارەی گوڵەکان لە خێزانەکان وەردەگیرێتەوە و لاشەیەکی مردویان پێدەداتەوە. ئەم لاشە مردوە ئاماژەی سەردەمێکە مرۆڤ مانایەکی نییە لەم سەردەمەدا و گوڵە مانای هەیە. گوڵە دەنگ و هێزی بەعسە و مرۆڤ کەرەستەی ئەو دەنگ و هێزەیە.

کوشتنی گەنجەکان لەبەر چاوی خەڵك، دیسانەوە پێچەوانەی تێزەکەی [illegible] بۆ خوێندنەوەی دەسەڵاتی [illegible] (من بۆیە ئەم بەراوردەی تێزەکەی فۆکۆ دەهێنمە ناو ئەم باسەوە، تا لە پێچەوانە نیگای ئەوەوە سەیری کردن و گوتارەکانی بەعس بکەن.) جەلاد لێرەدا ئازاردەرنییە، مەرگ هێنەرە. جەلاد کەسێك نییە دەمامکی پۆشیبێت بە ئەوەی نەناسرێتەوە چ روخسارێکی هەیە، جەلاد لەم دیمەنە تراژیدییەدا هەمان ئەو سەربازەیە جلی سەربازی لەبەردایە و تەیارکراوە بە پاراستنی خەڵك و نیشتیمان. لەیەك چرکەساتدا هەمان

سەرباز لە ئەرکە سەربازییەکەی دادەماڵدرێت و دەبێتە جەلاد. پێویستە قبوڵی بکات ئیدی ئەو تەنها سەرباز نییە، جەلادەکە و ئەو ڕۆحە جەلادییەی دەیکاتە پارێزەرەکی گەورەی خاک و نیشتیمان. سەرباز لە پارێزەری خاک و خەڵکەوە، دەکرێتە بکوژی خەڵک و خوێنساردانەش ئەرکەکەی خۆی جێبەجێدەکات.

ئەم کارەکتەرە ئەو کارەکتەرەیە بەعس دەیەوێت دروستی بکات و دەروستیشیکرد. جەماوەری بینەریش لەم شانۆی مەرگەدا، لەگەڵ کەسوکاری گوللەبارانکراوەکان، نابێت نیگەرابن، نابێت هاواربکەن، نابێت دەموچاویان بدەن بەیەکدا و، بەشێوەیەکی نۆرماڵ پێویستە سەیری دیمەنەکە بکەن و بێدەنگی بپارێزن بۆ ئەم مەرگە بینراوە. سەبازە بەجەلادکراوەکان زۆر بێباکانە دەستڕێژی گوللە لە گەنجەکان دەکەن. خەڵکەکە هەموو سەرسامانە سەیری دیمەنەکە دەکەن. پاش گوللەبارانکردنەکە دەستخۆشی و جۆرێک لە شەیدایی لەناو جەماوەردا بەدیدەکرێت. هیچ کەسێک ترس ڕێنگەی نادات کردەیەکی ناجۆر، یان دەنگێکی ناجۆری لێوە بێتە دەر. تەواوی دیمەنەکە ئەو فەزاییە لە هۆڵەکەدا وەک نمایشێک دەبینرا و لە واقیعدا تەحقیقکرا.

کەسی بینەر [illegible] کراوەتە کەسێکی پڕ لە ترس و کەسێکی تێکشکاو. کەسێک لە پێناو مانەوەی خۆی دەست لە بەها گەورەکانی هەڵدەگرێت و هیچ بیرکردنەوەیەکی مرۆڤ دۆستانە لەخۆیدا نەهێڵێتەوە. کەسێک بۆ ئەوە دەژی لەژێر سێبەری ئەم سیستەمەدا هەرچۆنێک بێت خۆی ڕابهێنێت و نەبێتە چیرۆکێکی تراژیدی. کەسێک مافەکانی و ئازادییەکانی و خەونەکانی فەرامۆشبکات و لەم ئۆردوگا گەورەی عێراقدا، نەبێتە چیرۆکی ڕابردوو خۆی ببێتە گێڕەرەوە. هەوڵدان بۆ ئەوەی نەبیتە چیرۆکی گێڕدراوە و خۆت ببیتە گێڕەرەوە، هەوڵدانێکی گشتییە لە سەردەمی دەسەڵاتی بەعسدا لە کۆمەڵگەی عێراقیدا دەبێتە نەریتێکی ژیان.

دیمەنی ئەم نمایشە ڕاستەقینەیە لە میدیاکانی بەعسەوە پەخش دەکرێت. لەسەرتاسەری پارێزگا کوردییەکاندا کەسێک جەسارەت ناکات قسەیەک لەسەر ئەم دیمەنە تراژیدییە بکات. بەعس لە هەموو شوێنێکە. بەعس ئەو لاشە گەورەیە لەم سەری نیشتیمانی عێراقەوە بۆ ئەوسەری ڕاکشاوە. لاشەیەک بەخۆی و هێزەکەیەوە، بەخۆی و سیخورەکانییەوە، بەخۆی و گوێیەکانییەوە، خۆیخزاندوەتە ناو کونج و کەلەبەری ژیانی گشتی و ژیانی تاکەوە. لە بەشێکی بڵاوکراوەکوردییەکانی خۆیدا بەخشندەیەیکەی باسدەکرێت. ئەو قەڵەمانەی ئەم بەخشندەییە باسدەکەن، قەڵەمگەلێکن بۆ کوردی دەنووسن! ئەوانەن پێیانوایە بەعس

و سەرەکەکەی زۆر بەخشندەن ڕەنگیانداوە دایکوباوکەکان کوڕە موخەریبەکانی خۆیان ببینن، ئەوانە شایەنی بینین نیین و دەبێت بە جۆرێك سزابدرێن بۆ ئەوانی تریش ببێتە نمونە. هەر لەگەڵ ئەوەشدا وێنەی سەرێك بە زەردەخەنەیەکەوە لە تەنیشت ئەم نووسینانەدا بڵاوکراوەتەوە! ڕەهەندی دووهەمی ئەم دیمەنە ڕەهەندێکی جەهەنەمییە، ڕەهەندێکە گرنگە گشت کوردێك بیبینێت. ڕەهەندی کوشتنی ئاشکرا. کوشتنێك لەناو گۆڕەپانەکان، لە پێش چاوی خەڵك.

کوشتنێك بەعس لەو کوشتنە ناترسێت و دەیکاتە نەریتێکی هەمیشەیی خۆی. ئەم کوشتنە لە گولەبارانکردنی کەسەکەوە دەست پێدەکات، تا کوشتنی بەکۆمەڵ. بەعس پرۆژەکەی لەوەدا ناوەستێت چەند گەنجێك گولەباران بکات، بەڵکو خۆی بەوەوە دەبینێت هیچ شوناسێکی دیکە لە نیشتیمانەکەی خۆیدا نەهێڵێت و کۆمەڵگەیەك گولەباران و زیندەبەچاڵ بکات. کار بۆ ئەوە دەکات شوناسی کوردی، پاشان مەزهەبی شیعی، ببینە دوو جەستەی غەریب، دوو جەستە کار بۆ سڕینەوەیان بکرێت. ئەو دیمەنەی لە چەند گەنجەکەوە دەست پێدەکات، لە ترۆپکی خۆیدا بۆ ئەنفال دەگات.

خەونی بەعس گەورەکردنی ڕووبەری مەرگە. گەورەکردنی ئەو دۆزەخەیە بە کۆمەڵگەی عێراقی و ئەوانی تری دەرەوەی ئایدۆلۆژیای خۆی دروستکردوە. شوناسەکەی خۆی دەکاتە شوناسێکی مەزهەبی و عەرەبی. ماخولانی شەڕێکی گەورەیەتی. دوای خۆ تەیارکردن و پڕچەککردنی خۆی، سەرۆکی فەرماندە خۆی لێدەبێتە خەلیفەی ڕاشیدین. دەستدەکات بە فوتوحات و خەونە کۆنەکە بەهەمان توندوتیژ و بە چەکی نوێوە زیندوو دەکاتەوە. پەلاماری دراوسێکەی دەدات و بە خەونی کۆتایی هێنان بە دوژمنە کۆنەکەی مەزهەبی سوننە. شەڕێك کە هەزاران کەس لەم شەڕەدا لەناو دەچن. شەڕێك ئەم مەکینە گەورەیە بەردەوام کاری بۆ دەکات و مرۆڤی بۆ ڕادەهێنێت تا بیانکاتە سوتەمەنی ئەم شەڕە. خەونی گەڕانەوەی خەلافەت و برینە کۆنەکە، لەسەردەمێکی تردا دەبێتە خەونی هێزێکی فاشی پەلەچۆك و توندوتیژ. لە تەنیشت ئەم دۆزەخە نوێیەوە، سیمایەکی دیکەی پیشانی جەماوەر و دەرەوەی خۆیدەدات، سیمایەکی فریودەرانە، سیمایەك بۆ لەبیربردنەوەی دۆزەخە نوێیەکە. لەڕێگەی میدیاکانەوە زەردەخەنەکانی سەرێك خۆیان دەکەن بە هەموو شوێنێکدا. لە هەموو شەقام و دامەزراوەیەك، لە هەموو ماڵێکدا وێنە پڕ لە زەردەخەنەکانی هەڵدەواسرێن، هەمان دیمەنی ڕۆمانی *1984* (7) لە هەموو شوێنێکدا سەرێك ئامادەیی هەیە.

چاوی یەکەمی وڵاتە، چاوێك بۆ زەردەخەنەیەکەوە دەڕوانێتە ژیانی

گشتی و ژیانی تایبەتی. چاوەك دەبێت هەموو تاكێك رۆژانە ئەم چاوە ببینێت و هەست بە هەیبەت و دەسەڵاتەكانی بكات. چاوەك لەگەڵ بوونی وێنەكەیدا ترسێك بوونی هەیە. نایەوێت تەنها لەرێگەی هێزەكان و دەستگا سەركوتكەرەكان و زیندانەكان و شەڕەكانییەوە خۆی دەرخات، بەڵكو دەیەوێت وەك بكەری یەكەم، وەك چاوی یەكەم، وەك باڵادەستی و ترسی یەكەم، خۆی لە هەمووشوێنێكی وڵاتدا بوونی هەبێت. چاوەك هەموو تاكێك ستایشی بكات ئەو چاوە رێگەی داوە ئەم بەشە لە ژیانی بەركەوبێت. هەمان ئەو چاوە، لە شوێنەكانی دیكەدا بە روخسارێكی بەخشندانەوە دێتەوە ناو ماڵەكان. لەو ساتەی شەڕەكان گەرم دەكات، لەو ساتەی سێبەرەكانی لە زیندانەكان ئەشكەنجەی خەڵك دەدەن، لەو ساتەی هەزاران كەس دەنێرێ بۆ بەرەی شەڕەكان، لەو ساتەدا بە زەردەخەنەوە خۆی دەكات بەماڵەكاندا و دەرگای سەلاجەكانیان دەكاتەوە تابزانێت چەند خۆراكی تێدایە. بەم جوڵانەی بە كۆمەڵگەی عێراقی دەڵێت: خۆراكات بۆ دەهێنم، سەلاجەكانتان پڕدەكەم لە خۆراك و كۆی بەهاكانی دیكەتان لیدەسەنمەوە و دەتانێرم بۆ بەرەكانی شەڕەكانم.

كۆمەڵگەیەكی بەرخۆر، كۆمەڵگەیەك خۆراكی پێدەدرێت و نەوەكانی دەنێدرێن بۆ زیندان و بۆ شەڕەكان و بۆ مەرگ. ئەوانەی خۆراكیان دەوڵەت دەسەڵاتەكە خۆراكیان بۆ دەهێنێت، ئەوانەی ئازادیان دەوێت و بەشوێن ئایندە و شوناس و بوونی خۆیاندا دەگەڕێن، یان زیندانی دەكرێن، یان گولە باران. ئەوانەی دەبنە كەسایەتییەكی تێكشاوی رازی لەناو فەزا گشتییە مەترسیدارەكەدا خۆیان دەگونجێن و بەشێكیان دەبنە وێنەی دووهەمی سەرۆك و، بەشێكیشیان وەك لەشكرێك رێكدەخرێن بۆ مەرگ. هەموو شەڕێك و هەموو مەرگێك بۆ بەعس، مانایەكی پیرۆزی پێدەدرێت. مانایەك كە ئەو مەرگ و شەڕە، مەرگ و شەڕەكە لە خوداوە دێت. لە ئەنفالدا ئەم پیرۆزكردنە دەگاتە ئاستێك بە ئایەتێك لە مانا فاشییەكە دادەماڵدرێت و مانایەكی پیرۆزی ئایینی پێدەدرێت. بەعس پێویستی بە توندوتیژییە، پێویستی بە بەرهەمهێنانی مرۆڤی توندوتیژە. پێویستی بە دەقی ئایینییە تا لە رێگەی فاشییەتی ئایینییەوە پیرۆزی بدات بە كردەكانی. بەعسی بوون پەیوەندی بە سەرمایە و داهاتەوە نییە، پەیوەندی بەو ئاستەی توندوتیژییەوە هەیە گوتار و پرۆژەكە دەیەوێت.

پەیوەندی بەو تێشكانی كەسایەتییەوە هەیە، لە مرۆڤەوە بگۆڕێیت بە جەلاد. پەیوەندی بەو دونیا بینیەوە هەیە، مەرگ و لەناوبردنی ئەویتر بە بەشێك لە زیندو هێشتنەوەی ژیان ببینیت. هەر ئەوكاتەی

سەرۆکی فەرماندە لە کۆبوونەوەیەکدا، لەگەڵ وەزیر و باڵادەستەکاندا قسە لەبارەی سەروەتەوە دەکات دەڵێت: " ئەوە موڵکوماڵتان بەچییە، هەموو عێراق هی ئێوەیە." (8) بێگومان هەموو عێراق هی ئەو دەستەو تاقمەیە لەگەڵ بەعسدان. نەك تەنها موڵکوماڵی عێراق هی ئەوانە، ژیانی مرۆڤەکان و شکۆ و کارەکتەریشیان هی ئەوانە. ئەوان چۆنیان بوێت ژیان و مەرگ بەو جۆرە پیشاندەدرێت. هیچ کات دەسەڵاتدارێکی بەعس هەژارانەنەژیاوە، هەمیشە لە ئەویتری دەرەوەی بەعس باشتر ژیاوە، ئەوان پێویستیان بەوە نەبووە سەروەت و سامانی زۆر کۆبکەنەوە، کەی خاکی عێراق هی ئەوان بووە. داهات و سامانی عێراق لەژێر چنگی ئەوان بووە. سەرۆك و حیزبەکەی تەواوی جومگەکانی ژیان دەکەوێتە ژێر دەستیان، لەلایەك سەلاجەی ماڵەکان پڕدەکات لەخۆراك، لەلایەك زیندانەکان پڕدەکات لە مرۆڤی ئازادی خواز. لەلایەك وەك پەپولەیەك، وەك مرۆڤێکی ناسك، لە بەنەکاندا لەگەڵ منداڵان دادەنیشێت و دەست دەنێت بەسەریاندا، لەلایەك گەلی بەکۆمەڵ بە کوردەکـان و شیعەکـان و یـاخی بووەکـان دروسـتدەکات. لەلایەك باس لە دروستکردنی خێزان و پەیوەندی کۆمەڵایەتی دەکات، لەلایەکی تر لەناو بەشێکی زۆری خێزانەکاندا مەرگی کەسێك دەکاتە دیاری بۆیان. دیمەنی پیشاندانی سەرۆکی فەرماندە لەگەڵ منداڵان، دیمەنێکە دەچێتە ناو هەموو ماڵێکی عێراقییەوە.

دیمەنێکە دیوە شێواوەکەی دەرونی سەرۆك پیشاندەدات، ئەو دیوەی سەرۆك لە جەلادەکەوە خۆی لەدەبێتە فریشتە. جەلادەك بەرگەکەی خۆی دادەکەنێت و بەرگێکی سپی لەبەردەکات و لەگەڵ منداڵان یاری دەکات، پێدەکەنێت، ئەوانیش بەجیهانە پاکەکەی خۆیانەوە سرودی بۆ دەڵێن و ستایشی دەکەن تا پێبکەنێت. ئەم دیوە سایکۆلۆژییە، ئەو دیوەی سەرۆکە دەزانێت هیچ شتێك لە جەلادبوون رزگاری نەکات جگە لە نمایشی منـداڵانە. ئەو سـەرۆکەی لە هەڵەکەدا بە وێنەی سەرسـەرییەك چـروت دەکێشێت و بە ئاماژەی پەنجەکانی هاوڕێکانی خۆی دەنێرێت بۆ مەرگ، هەمان ئەو سەرۆکەیە بەجلی منداڵانەوە دەردەکەوێت و یادی لەدایك بوون دەکات. یادی لە دایکبوونی سەرۆك، دەبێتە یادی لە دایکبوونی هەمووان و لەناویشیدا منداڵانە. ئەو منداڵانەی لەبەردەم سەرۆکدا سەما دەکەن، لە جیهانە پاکەکەی خۆیانەوە لە بکەرێك دەروانن، دۆزەخێکی بۆ ئایندەیان دروستکردوە.

منداڵانی ژیر کۆدەکرێنەوە، منداڵانێك دەبێت سەرۆکیان خۆشبوێت و دەستبکەنەملی، دڵخۆشی سەرۆك لە رۆژی لەدایکبوونی دڵخۆشی تەواوی کۆمەڵگەیە. هەمان ئەو سەرۆکە بەرگە سپییەکەی دادەکەنێت و دەچێت بۆ

بەرەکانی شەڕە. لە بەرەکانی شەڕ بە غرورەوە سەیری دیمەنی مەرگ دەکات. سەربازەکان ستایشی دەکەن و سەمای بۆ دەکەن. سەمایەك جیاواز لە سەمای منداڵەکان، سەمایەك ئەشێت بە سەمای پێش مەرگ ناوی بنێین. ئەو سەمایەی لەناو هۆڵەی کەبوونەوەکەدا بەیدەکرا، ئەو سەمایەیە سەربازەکان لە بەرەکانی شەڕدا بەیدەکەن. سەرەك دەخەشێ لەناو رووبەری مەرگدایە و بە دەستەکانی خۆی هەڵەشە دەکات، سەربازەکانیش دەخەشن کە سەرەك هاتووە تا مەرگیان پێشخات. هەر رووبەرەك و هەر کەسێك بکەوێتە دەرەوەی نەخشەکەی بەعس و سەرەکەوە، ئەو رووبەر و کەسە تەنها شوێنی مەرگە و لە ژیان دەردەکرێت.

کردەی کیمابارانی هەڵەبجە، کردەی سڕینەوەی ئەویترە لە دەرەوەی جەستە. کاتێك پارچەیەك لە خاکەکەی دەکەوێتە دەست دوژمنەکەی، بەرلەوەی بیرلەگێڕانەوەی پارچە خاکەکە بکاتەوە، بیرلەوە دەکاتەوە هەموو ئەو گیانەوەرانەی لەو پارچە خاکەدان بە مرۆڤیشەوە، لەناویان ببات. کردەی هەڵەبجە و فاو، دوو لەو کردانەن لە پرۆژەی بەعسدا ئەم دوو شوێنە بە مرۆڤ و گیانەوەرەکانییەوە، دوو شوێنی پیسن، دووشوێنن تێکەڵ بە ئەوی دوژمن بوون، دوو شوێنن هەموو ئەوانەی لەم دوو شوێنەدا دەژین، ئیدی بەشێك نین لە جەستەی وڵات و بەشێك نیین لە کارەکتەری ناو سەبەری جەستەی بەعس، بەڵکو بەشێکن لە ئەویتری دوژمن.

ئەم بەشە غەریبە دەبێت لەناو ببرێت. پارچەیەکن لە جەستەی دوژمن و دوژمنیش تەنها دەبێت لەناو ببرێت. ئەوانەش بەر لەم پیس بوونە لەم بەشەدا هەڵهاتوون، بەعس باوەشیان بۆدەکاتەوە دەیانخاتە ناو ئۆردوگاکانی و دەیانبەخشێت. بەخشینێکی پڕ لە ئازار و ژیانێکی ئۆردوگایی. بەخشندەییەك هەمان بەخشندەیی دایکوباوکەکەیە کە بێن لە دواساتەکاندا کوڕەکانیان ببینن. ئەما ئەم بەخشندەییە لە ئاستێکی گەورەتردا. ئەو خەزانانە دەبەخشرێن، بەڵام بەو مانایەی نا بگەڕێنەوە سەر ژیانێکی ئاسایی و شکۆمەندانە، بەڵکو دەبێت بچنە ناو ئۆردوگا دروستکراوەکانی بەعسەوە، لەوێ لەژێر چاودێریدا بژین و ژیانێکی لاوازی پر ئازار بژین. ژیانێك تەنها مانای مانەوە بدات، نەك مانایەکی دیکە.

هەردوو دیمەنەکە، دیمەنی کەبوونەوەی ناو هۆڵەکە و دیمەنی گوللەبارانکردنی گەنجەکانی هەولێر، قەبارەکەیان گەورە دەبێت و لە واقیعی گشتیدا بەشێوەیەکی کەمێ دووبارە دەبنەوە. بەعس پرۆژەیەکی بێفیکر نەبوو، پرۆژەیەکە ڕەگوڕیشەی فیکرەکانی لەناو دەقەکانی (میشل ئەفلەق) دایە. ئەم بیرکەرەوە فاشییە پردی بەستنەوەی نێوان

فاشییەتی رۆژئاوا و فاشییەتی عەرەبییە. ئەم بیرکەرەوەیە بناغەی پرۆژەی فاشییەتی عەرەبی دادەرێژێت و پاشان دەبێتە پرۆژەی حیزب و کاری لەسەردەکرێت. خەونی ئەم پرۆژەیە بەرھەمھێنانی ک□م□گ□یەکی فاشیی عەرەبییە، دژ بە ئەویتری کورد وتورك و فارس و رۆژئاوا. سەرەتا لە خودی خۆیەوە دەستپێدەکات و پاشان گەشە دەکات بۆ دژبوون بە شوناسەکانی دیکە، تا ئەو شوێنەی پرۆژەکە پێیکرابێت کاری لەسەر سڕینەوەی ئەویتری دەرەوەی خۆی کردوە. بەشێکی ئەو پرۆژەیە لە عێراقدا بەعسی عێراقی تەحقیقیکردو بەشەکەی تری بەعسی سوریا دژ بە کورد تەحقیقیکرد.

دیمەنی ناو ھ□□ک□ گەورەدەکەین و دەیکەینە دیمەنی ک□م□گ□یەك لە ژێر زەبری مۆدێلێك لە حوکمرانی و ئایدۆلۆژی. ئەم مۆدێلە سیاسەت ناکاتە کایەیەك بۆ دروستکردنی رووبەری جیاواز، سیاسەت دەبێت ھێزێك بۆ چاودێریکردن و کۆنترۆڵکردنی تەواوی ژیانی گشتی. کارەکتەرێك نامێنێت بە رەنگ و جەوھەری جیاوازەوە، لەبری کارەکتەری جیاواز چەمکی جەماوەری یەك جۆر، جەماوەری یەك رەنگ شوێنی دەگرێتەوە. ئەو کارەکتەرەی وا وێنای ئەو مۆدێلە نوێیەی کردوە ژیانێکی دیکە بەرھەم دەھێنێت، جیاواز لە ژیانی رابردوو، بێگومان ئەو ژیانە جیاوازە بەرھەم دێت،ئەما ژیانێك ئیدی ژیان نییە و ئەوەی مانا بە ژیان و بە بوونی کارەکتەرەکانی ناو ئەو مۆدێلە لە سیاسەتدەدا، ئایۆلۆژیایەك و زەبرو زەنگەکەیەتی.

لەگەڵ ھاتنی بەعسدا ھیچ مانایەك بۆ کارەکتەر و ک□م□گ□ و ژیانێکی شکۆمەندانە لە عێراقدا نامێنێتەوە. ئیدارەدانیش وەك پرۆژەیەکی سیاسیی، دەکرێتە بەشێك لە دابەشکردنی زەبری ئایدۆلۆژی. یانی لەناو ئیدارەی بەعسدا ئەگەر پیسخۆری بوونی نەبووبێت، بەھۆی پەروەردەیەکی جیاوازەوە نەبووە، بەھۆی زەبر و ترسەوە بووە. نەبوونی پیسخۆری بە جۆرێکی دیکە لە دروستکردنی کارەکتەر، یان جۆرێکی دیکە لەپەروەردە سەر ھەڵنادات، لەو ترسەوە سەر ھەڵدەدات ستەمێك لەناو ئیدارەدا ھەیە، ھەر جۆرە پیسخۆرییەك لەم رێگایە مەرگی لەگەڵدایە. ترس لە مردن و ترس لە سزا و ترس لە ئازار، ئیدارەی سیستەمەکە دەکاتە دیوی دووھەمی پیشاندانی زەبرو زەنگی ئایدۆلۆژی. لەناو کۆی دامەزراوەکانی ئیدارەی بەعسدا، سەرۆکی فەرماندە و سێبەرەکانی ئاماد□یان ھەیە، ئەو زەبرەی ئایدۆلۆژیا نوێیەکی دەیھێنێت ئامادەیی ھەیە، لەگەڵ ئامادەیی ئەواندا ھەمیشە ترسێکی گەورەش ئامادەیی ھەیە. بەعس گەر وەك ئیدارە لە شوێنێکدا شەقامێکی دروستکردبێت، لەشوێنێکی دیکەدا گۆڕی بەکۆمەڵی

دروستکردوە. شەقامەکە سیمایەکی دیاری بەعسە بە داپۆشنی گڵەی بە کەمەرە.

گەر لەشوێنێکدا خانوی تەکمەی دروستکردبێت، لە جیگایەکی دیکە نەخشەیەکی گەورەی کردوە بە گۆڕەپانی شەڕ و چەندین کەسی بەرەو مەرگ ناردوە. هەر ئەو دیمەنی هێنانی دایکو باوکە بە بینینی ڕۆڵەکانیان پیش گولە بارانکردنیان، هەمان ئەو سیمایەیە بەعس لە ئیدارەی شارەکاندا پیشانیدەدات. دەیەوێت بە هاوڵاتیان بڵێت: ئەم ژیانە جوان و پڕزەبر و ڕەقەتان بەم باڵەخانە و شەقامە پتەوانەوە بۆ دروستدەکەم، بەڵام لە پشت ئەوەوە هەرچی بەهای مرۆڤ بوونە دەبێت بیبەخشنە من. بەخشندەیی من ئەمە دیوەکییەتی و دیوەکەی تری پشت بەخشندەیم بەرەو تاریك بردنی کۆمەڵگەیەکە تا ئەو شوێنەی، ئیدی کارەکتەری توندوتیژ و کۆمەڵگەی توندوتیژ بەرهەم دەهێنم و مرۆڤگەلێکم دەوێت بە سیما مرۆڤ و بە جەوهەر جەلاد. ئەگەر لە ئێستای ناو نەخشەی عێراقدا بەشێکی گەورە لە توندوتیژی هەبێت و، هەمیشە هێزە توندوتیژەکان لەوێوە چەکەرە بکەن، ئەم فەزایە فەزایەکی نوێ نییە، فەزایەکە زیاد لە سی ساڵە بەعس کاری لەسەرکردوە تا پاش خۆی وێنەکانی خۆی جێبهێڵێت. وێنەکانی بەعس ئەو وێنە توندوتیژیانەن بارگاوین بە ئایین و بارگاوین بە ئایدیۆلۆژیایەکی فاشی. هەم فەزاکەی دەسەڵاتی بەعس و هەم فەزا ئاینییەکە، دوو جۆر لە فەزان دەتوانن جیهانێکی پڕلە توندوتیژی دروستبکەن.

پرسیاری کۆتایی من ئەمەیە، ئەوانە کێن ئەمڕۆ جارێکی دیکە لەڕێگەی کۆمەڵێك ئینشاوە ستایشی بەعس دەکەن و دەیانەوێت بیهێننەوە ناو دونیای بینرا و بیستراو؟ ئایا ئەوانە بەعس دەناسن؟ ئایا ئەوانە ئەم دەسەڵاتە کوردییە دەناسن بەراوردی دەکەن بە بەعس؟ بێگومان شکم لەوەنییە نە بەعس وەك خۆی دەناسن، نە ئەم دەسەڵاتە کوردییە، بۆیە ناچاردەبن بە شاردنەوەی ئاستی لاوازی دونیانەبینی خۆیان، هەمیشە لە دۆخی بەراوردکردندا بن و ئەم ژەهەرش بەناوی شیوەنی بەرگریکردن لە مافی خەڵکەوە، دەرخواردی کۆمەڵێك کەسی دورلەکتێبی دەدەن.

کردەو جەوهەری دەسەڵاتی کوردی، هەرگیز کۆپیکراوی بەعس نییە. جۆرێکە لە دەسەڵاتی شێواو، دەسەڵاتێك هێشتا نازانێت بەرەو کوێدەڕوات و خۆشی لەناو فەزایەکی توندوتیژەوە هاتوەدەر و، حیزب و ئایدیۆلۆژیای حیزبیش ئەم فەزایان هێندەی دیکە بەرەو ئاقاری فرە سیمایی بردوە. دەسەڵاتی کوردی دەسەڵاتێکی یەك سیمای نییە.

دەسەڵاتێکی فرە سیماییە.

ئەم دەسەڵاتە هیچ رەگوڕیشەیەکی فیکری نییە، ئەوەی هەیەتی کەمەڵێك بکەرن لەرووی خێزانی و مێژووییەوە کەوتوون بەسەر مۆدێلێك لە نەخشەی دیاریکراودا. لەم کەوتن بەسەرەدا هێشتا بۆیان روون نییە دەیانەوێت چ جۆرە دەسەڵاتێك دروستبکەن. کەی ئەوانەی جومگە سەرەکییەکانی ئەم دەسەڵاتەیان بەدەستەوەیە، وتار و قسەکانیان و دیدگاکانیان ناچێتەوە سەر هیچ بنەمایەکی فیکری. بە پێچەوانەوە خاڵیین لە فیکر و خاڵیین لە رەگوڕیشەیەکی مەعریفی. یەکێك لە دەردە گەورەکانی ئەم دەسەڵاتە نەبوونی بناغەیەکی فیکرییە و هەرجارەو لەسەر رەهەندێك خۆی نمایشدەکات و وەك بێئەسڵوفەسڵێك بنەمایەکی پتەوی فیکری شکا نابات و سەرقاڵی نمایشکردنە لەسەر هێڵە جیاوازەکانی مۆدێلە جیاوازەکانی دەسەڵات. نە دەتوانیت وەك دەسەڵاتێکی ستەمکاری راستەقینە وێنای بکەیت، نە دەتوانیت بە فاشییەتێکی راستەقینە خوێندنەوەی بۆ بکەیت، نە دەتوانیت تۆتالیتارانە بیناسیت، نە دەتوانی وەك دەسەڵاتێك دیموکراسی و ئازادی بەرهەمبهێنەت بیبینی و نە دەشتوانی ئەو ئازادی و تێگەیشتنە نوێیانە نادیدە بگرێت لەژێر ئەم دەسەڵاتەدا بوونیان هەیە. جوڵە و کردەی هەر هەموو ئەو چەمکە فیکریانە لەناویدا هەیە و، لەناویشیدا وندەبن. لە شوێنێکدا خێڵەکییە و لە شوێنێکی دیکە فاشی، لەشوێنێکدا سوڵتانییە و، لە شوێنێکی دیکە خێزانی. لە شوێنێکدا ستەمکارە و لەشوێنێکی دیکە ئایینی. یانی سیمایەکی تایبەت و راستەقینەی نییە تا بێت بەو سیمایە دەستبکەین بە گەڕان بەناو رەگوڕیشەکانیدا، چەندین سیمای هەیە و بەراوردکردنی بە بەعس و فاشییەتی بەعسی، تەنها ئەرکی ئەوانەیە نە ئەم دەسەڵاتە دەناسن، نە بەعس. ئەم مۆدێلە لە دەسەڵاتی کوردی دەبێت بە پێی کات و سات و کردە و گوتارە کاتییەکەی ناوی لێبنێت و خوێندنەوەی بۆ بکەیت، نەك لەسەر بنەمای یەك جۆر لە فیکر.

بەعس وەك گوتار، بەعس وەك کردە، لەناوماندایە. تارماییەکانی بەعس لە گوتارەکاندایە، ئەو گوتارانەی زەبرو زەنگ و توندوتیژی و ئەیوتر قبوڵنەکردن بەرهەمدێنێت، هەمان گوتاری بەعسە. ئەوانەی بەرگری لەم جۆرە لە گوتار دەکەن بەعس دەهێننەوە سەرخوانی کورد و دەیانەوێت ئەو مێژووەی بەعس بە کوردی دروستکرد لەبیربکەت و، لەرێگەی کەمەڵێك ئینشانووسەوە ستایشبکرێت و بگەڕێتەوە بۆ ناو دونیای شاشەکان. ئەم شیوەنگێڕانە هێندە سەتحیانە لە سیستەم و دەسەڵات دەڕوانن، پەنا دەبەنە بەر هەمووشتێك بێ ئەوەی مانایەك

بەو شیوەنەی خۆیان بدەن. ئەوانە كەسانێكن تەنها نووسین لایان شیوەنێكی كاتییە، شیوەنێكە هیچ رادیكاڵبوونێكی تێدا نییە. ناشیانەوێت خۆیان ماندووبكەن، تا پەی بەناسینی بەعس و دەسەڵا تەكانی دیكە ببەن.

لەبری ئەمە لەرێگەی هەندێك شیوەنی شەوانەوە گوتارەكەی بەعس بەرزدەكەنەوە و دیكەنە كەرەستەی بەرگریكردن لە لاوازی فیكری خۆیان. ئیدارەی دەسەڵاتی كوردی ئیدارەیەكە لێوانلێو لە پیسخۆری، ئیدارەیەكە لە سەردەمێكی تردا هاتووە و دونیایەك جیاوازی چینایەتی دروستكردوە و بەرهەمی سەردەمێكی دیكە و عەقڵێكی دیكەیە. ئیدارەیەكە ماف و چەمكی یاسا بەشێوەیەكی روون تێیدا غائیبە، ئەما ئیدارەیەك نییە بۆ بەرهەمهێنانی زەبرو زەنگ و دروستكردنی گۆڕی بەكۆمەڵ، ئیدارەیەك نییە وەك پرۆژەیەك كاربكات بۆ سڕینەوەی ئەویتری مەسیحی، ئاشوری، كلدانی… هتد. ئیدارەیەك نییە ببێتە چاوێكی گەورەی سیستەم تا لەو▯و▯ مر▯ق ل▯ بەهاگەورەكانی داماڵدرێت و بكرێتە مرۆڤێكی بێبەها و ئاراستەكراو. ئیدارەیەك نییە كاربكات بۆ گۆڕینی مر▯ق ب▯ جەلاد و بكوژێكی بە كۆمەڵ. هەرچۆن بەعس ئیدارەی كردبووییە ماڵی دووهەمی خۆی، بۆ بەرهەمهێنانی مرۆڤی بێ جەوهەر و دروستكردنی لەشكرێك لە كائین كە ئیشیان ئەوەبوو ببنە چاوی بەعس و زمانی بەعس و خولقێنەری مەرگ و سزا و زیندان.

ئیشیان ئەوەبوو لەناو كتێبەكانی خوێندندا مێژووی میللەتێك بسڕنەوە و نەوەیەك پەروەردە بكەن، ئەم نەوەیە بێئاگابێت لە رەگوڕیشەی خۆی. هەرچۆن لەناو كتێبەكانی خوێندندا رووبەرێكی گەورەی تەرخانكرابوو بۆ پڕچەككردنی نەوەكان و دروستكردنی پاڵەوانی عەرەبی و، توندوتیژی تا لەوێوە لە ئایندەدا ئەم نەوەیە بچنە ناو مەكینە گەورەكەی بەعسەوە و شەڕەكانی خۆی پێبكات. ئیدارە بۆ بەعس تەنها خۆ بەرێوەبردن و موچە و فەرمانبەر نەبوو، پاییەكی بنەرەتی بوو بۆ تێكشكاندنی نەوەكان و دروستكردنەوەیان بە جۆرێك ئایدۆلۆژیای بەعس بیەوێت. بەراوركردنی ئەو ئیدارەیە بە ئیدارەی دەسەڵات كوردی، بەرواردكردنێكە هیچ ئارگۆمێنتێكی تێدانییە لۆژیكێكی لەپشتەوە بێت. یەكێك لە كێشە گەورەكانی ئیدارەی دەسەڵاتی كوردی ئەوەیە، هێشتا نەیتوانییوە مانایەكی راستەقینە بەخۆی بدات تا ئەم ئیدارەیە ببێتە شوێنێكی بۆ بیركردنەوە لە ژیانێكی نوێ و دونیایەكی نوێ. بەڵام لێكچواندنی بە بەعس بەم ئیدارە شێواو و بێدسپلینەوە، لێكچواندنێكی تراژیدییە. ئێستا مۆدێلێك لە شیوەنگێڕ پەیدابوون بەها گەورەكانی كۆمەڵگە و كلتور و

مێژوویان بە گرنگ نییە، بەها لای ئەوان تەنها پەیوەندی بە گیرفانەوە هەیە. پێیانوایە مرۆڤی گیرفان پڕ مرۆڤێکی خۆشبەخت و خۆشگوزەرانە و مرۆڤ ئێستا بە بەهاکان ناگەڕێت و بە خۆش ژیانی چێژاوی دەگەڕێت! لە تەنیشت ئەوەدا مرۆڤی گیرفان خاڵی بە مرۆڤێکی بێ بەهاو شوێنی بەزەیی دەبینن. هەوڵدان بۆ پشتکردنە بەهاکان و بە پشتکردنە مێژوو و رابردوو، هەوڵێکی سەتحیانەی لاوازی ئەو بنووسانەیە، لە بێبەها بوونی خۆیان دەیانەوێت لەڕێگەی شیوێنەکانیانەوە بەهای ئەوانی تریش نەهێڵن.

ئەم هەوڵە هەمان ئەو هەوڵەیە بەعس لە ڕێگەی پرۆژە و زەبرو زەنگەوە کاری لەسەر دەکرد. بەعس دەیەویست بەها بە مێژووی ئەمە، مرۆڤی ئەمە نەهێڵێت و لە شوێنی ئەوە تەنها خۆراك و شاری بچوك بچوکمان پیشانبدات و بڵێت بەهای ژیان ئەمانەن. هەرچەن ئۆردوگاکانی دروستدەکرد و گوندەکانی وێراندەکرد تا کلتوور و فەرهەنگ و سروشتی مرۆڤی کورد بشێوێنێت و بیهێنێتە ناو کەمپێکی چاودێریکراوە تا بیکاتە بکەرێکی دیکە، ئێستاش ئەو شیوێننووسانەش دەیانەوێت لە ڕێگەی بێبەهاکردنی مرۆڤ و کلتوور و رابردووەوە، پرۆژەکەی بەعس بگەیەننە کۆتایی.

بەعس وەك جەستە کۆتایی هاتووە، ئەما وەك گوتار و کردە، هێشتا لەناو ئێمەدا ئامادەیی هەیە. کردەی دەسەڵاتی کوردی، کردە گەلێکی جیاوازە، بەشێك لە کردەکانی لەچوارچێوەیەکی دیاریکراودا دووبارەکردنەوەی هەمان کردەی بەعسە، ئەما ئەم کردانە ناکاتە ئەوەی بڵێین: کۆپی دووەمی بەعسە، بە پێچەوانەوە هەرگیز ئەم مۆدێلە لە دەسەڵات بە کۆپی دووەمی بەعس ناچێوێنرێت. پرۆژەی سڕینەوەی ئەویتری دەرەوەی بەعس، پرۆژەی لەمرۆڤخستنی مرۆڤ و کردنی بە جەڵاد، پرۆژەی کۆتایی هێنان بەکلتووری جیاوز و زمانی جیاواز، پرۆژەی دروستکردنی شوناسی باڵای عەرەبی، پرۆژەیەکە لە یەکەم چرکەساتی هاتنە سەر دەسەڵاتیی بەعسەوە دەست پێدەکات و، لە هەڵەبجە و لە ئەنفالدا دەگاتە لوتکە.

هەڵەبجە و ئەنفال کردەیەك نییە تەنها یەك مانایان هەبێت ناوی سڕینەوە بێت، بە واتایەکی دیکە فەزایەکن تا بەعس هێز و توانای خۆی پیشانی ئەویتری دەرەوەی خۆی بدات. کردەیەکن دەیەوێت لە ڕێگەی ئەنجامدانییەوە ئەو قودرەت و تواناییەی خۆی ببینێت بەردەوام کاری لەسەر کردووە. زەبرو زەنگ و کوشتنی بە کۆمەڵ، بۆ بەعس پیشاندانی دیوە بەهێزەکەی خۆیەتی. کاتێك دەبینین کەسێك دێت بەم ناخوێندنەوەیە سەیری بەعس و ئەم دەسەڵاتە دەکات و بە کۆپی ئەویی

دەزانێت، دەبێت توشی سەرسوڕمان بین. سەرسوڕمانێك کە هەشتا لەم سەردەمەدا بەم هەموو سەرچاوە زۆرانەوە مەخلوق گەلێك هەن، بەم جۆرە سەیری دەسەڵاتی بەعس دەکەن و بەم جۆرە وێنای ئەو جۆرە لە دەسەڵات دەکەن! هەشتا کەسانێك هەن دوای ئەو هەموو تراژیدیاییەی بەعس بەسەر ئەم گەلەیدا هێناوە نایناسن و دەیانەوێت ستایشی بکەن!
.

من بەخەم لەو ژەهرە دەترسم لە زمانی ئەم کەسانەوە دەرژێت بەسەر کۆمەڵگەدا. ترسەکەم لە ئاستی لاوازی فیکری خۆیان نییە، ترسەکەم لەوەیە ئەم ژەهرە ببێتە مەدەل و سیمای بەعس بکرێتە سیمایەکی جوان! ترسەکەم ئەوەیە هەشتا لە ناو رووبەری نووسین و لە ناو سیستەمی دەسەڵاتە کوردییەکەدا بەعس وەك گوتار و بەعس وەك کردە کۆتایی نەهاتووە. لەو گوتارە دەترسم لە رێگەی شیوەنگەرەکانەوە جارێکی دیکە بەعس بەمانایەکی دیکەی شێواوەوە بگەرێتەوە سەر خوانی ئێمە. ترسەکەش تەنها ترس نییە لە نەخوێندنەوەی ئێستا، ترسە لە جوانکردنی سیمایەکی دڕندانەی مێژوویەك کە ئەو سیمایە هەموو هەوڵێکی دا بە ئەوەی کورد وەك بوونەوەرێك کۆتایی بێت و، مرۆڤ وەك کارەکتەرێك تێك بشکێت و، کۆمەڵگەیەك بکرێتە شوێنێك بۆ تاقیکردنەوەی زەبرو زەنگەکانی ئەو دەسەڵاتە.

ترسە لەوەی ئەم سیما بەزراوە کە ژیانی گەڵی بە مەرگی بە کۆمەڵ، جارێکی دیکە لە رێگەی کۆمەڵێك شیوەنووسی شەوانی ناو دونیای شاشەکانەوە بێتەوە ناومان و، ئیدی ئەو هەموو کارەساتە کە بەشێکن لەبوونی ئێمە لەبیربکرێن.. ترسی من ترسە لەو ژەهرەی نەوەیەك بەرەوەیە گەر بیەوێت خۆی و مێژووەکەی بناسێت، لە رێگەی ئەم شیوەنگەڕانەوە جۆرێکی تر لە مێژوو جۆرێکی تر لە ئێستای ناراستیان پیشاندەدەن و حەقیقەتەکەیان بە ئاوەژودەکەنەوە. ترسە لەو پەرچەکردارە ناعەقڵانییەی، لە پێناو دژایەتیکردنی شوێنێك ناشیرنیترین سیمای سەدەی بیست دەهێنێتەوە و دەیکات بە کەرەستەی شیوەنگەڕانەکەی خۆی. ترسە لەو ناعەقڵانییەت و نا شعوربوونەی، هەشتا ئامادەیە لە ناو بەعسدا بە جوانی بگەڕێت! ترسە لەو کارەکتەرە بەبەهایەی هیچ ئازارێکی ویژدانی تێیدا بوونی نییە و، جەسارەت دەکات بەرگری لە بەعس و ئیدارەی سەرکوتکەرەکەی بکات. ترسە لە مرۆڤێك ئازاری پێنەگات و تراژیدیاکانی خۆی لەبیردەکات و لە پێناو چێژێکی ئێستایدا خەریکی جوانکردنی وێنەی هێزێکە هەوڵی هەڵتەکاندنی رەگوڕیشە و کلتوور و زمانی ئێمەی داوە. ترسە لە فەرامۆشکردنی شکۆ و شعور، لە پێناو کەمێك لە خۆشی ژیانێکی

ئەستایدا. ترسە لەو بەئاگاییەی رێگا بدەیت شیوەنووسێك ببەتە چاو زمانی تۆ و سیمای بەعست لا جوانکات.

نەبەز گۆران

سەرچاوە و پەراوێزەکان:

(1) میشل فۆکۆ، عارف دانیالی، وەرگێڕانی سەروان ئەحمەد، چاپی ناوەندی غەزەلنووس. ل 135

(2) خوێنەری بەڕێز: دەتوانی بۆ زیاتر وردبینی لەسەر ئەم پارچە ڤیدیۆییە، بگەڕێیتەوە بۆ تەماشاکردنی کۆی دیمەنەکان و بەراوردکردنیان بەم خوێندنەوەیەی من بۆ کردە و جوڵەی ناو ڤیدیۆکان و واقیعی گشتی دەسەڵاتی بەعس.

(3) پاش روخانی بەعس، هەندێك لە ئەندامانی ناو ئەو کۆبوونەوەیە لە دیدارەکانیاندا باسیان لەو گروپە کرد، لە هۆڵەکە کرانە دەرەوە و پاشان کوژران. بۆ وتەی قسەکەرەکانی ناو دیدارەکە گوناهی گەورەی ئەو گروپە جیاوزی تێگەشتنیان بووە بۆ حیزب و دەسەڵات، نەك هەوڵێك بۆ روخاندنی حیزب و دەسەڵاتەکەی بەعس. لە بەشی دیدار دیکۆمێنتاری[illegible]. (4) _ بۆ زیاتر لەبارەی بێدەنگی و دروستکردنی ستەمکارەوە، بگەڕێوە بۆ خوێندنەوەی کەنعان مەکییە. کەنعان مەکییە یەکێکە لە قەڵەمە بیرکەرەوەکانی عێراق و لە کتێبەکەی خۆیدا (کۆماری ترس) بۆ وردی قسە لەسەر ئەو فەزایە دەکات بەعسی لێبەرهەمهات.

*(5)*میشیل فۆکۆ _ عارف دانیالی، وەرگێڕانی سەروان ئەحمەد. چاپی ناوەندی غەزەلنووس، ل 119

(6) ئەم پارچە ڤیدیۆییە چەندینجار لە ماڵپەڕ و ماڵە کوردییەکانی ناو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بڵاوکراوەتەوە. دیمەنەکە شاری هەولێرە و کۆمەڵێگ گەنج پاش بینینی دایکوباوکیان، لە مەراسیمێکی جەماوەریدا گولـە باراندەکرێن.

(7) جۆرج ئۆروێڵ _ 1984 _ وەرگێرانی حەکیم کاکەوەیس

(8) وتەیەکی سەددام حسینە لە کۆبوونەوەی قیادە سەورە. لە یوتوب.

مارتین وگەڵانێکی بێهوودە بەدوای بەختەوەریدا ... سەدیق سەعید ڕواندزی

مرۆڤ هەمیشە لە ژیانیدا، عەوداڵی بەختەوەری بووە و ئەگەر بۆ ساتێکیش ژیابێت، ئەوا هەوڵیداوە ئاسوودە و بەختەوەربژیت. تەنانەت مرۆڤەکان زۆر ڕێگەو ئەزموونی ژیان تاقیدەکەنەوە لە پێناو بەختەوەریدا.گەرچی لە زۆربەی کاتەکاندا نائومێد دەبن و هەست دەکەن بەدوای سەراب کەوتوون. مرۆڤەکان ئەگەرهەست بکەن لە دوورترین سووچی ئەو دنیایەدا بەختەوەردەبن، ئەوا لەخەونی گەیشتن بەو شوێنەدان. لەهەندێ کاتیشدا، خۆیان و خەونەکانیان پەژموردە دەبن و لەنێودەچن. بەهەزارەها مرۆڤی ئێمە لە پێناو ژیانێکی ئاسوودەتردا ڕێگای هەندەران دەگرنە بەرو خەون بە ئەورووپاوە دەبینن بەنموونە، کەچی گەلێکیشیان دەکەونە بەر شەپۆڵە بۆ ئامانەکانی دەریاو ئەو هەندە بەختەوەرییە بچووکەی پێشتریش هەیانبووە، لەدەستی دەدەن.

هەندێکی تر بەختەوەری لە سامانی دنیاو زەنگینی دەبینن، کەچی هێشتاش هەست ناکەن بەختەوەرن. مرۆڤ کەلەڕووی ڕوحییەوە بەختەوەر نەبوو، ئیدی هەموودنیاش تەی بکات، بۆ ئەو هیچ نییە. قسەیەکی (شێرزاد حەسەن)ی چیرۆکنووسم ئێستاش لە خەیاڵ ماوە کەبیست ساڵ لەمەوبەرخوێندوومەتەوە. کاتێ پرسیاری لێدەکەن بۆچی لە فینلەندا گەڕایتەوە، لەوەڵامدا دەڵێت:([illegible]:

ئەگەر تۆ لەبەختەوەری دەگەڕێی، بەرە خۆبدە ڕۆژهەڵاتی

ڕوحانیەت و ڕووناکی و سۆفیگەری. بۆ لەوێ بەدوای کتێبی (ئەفادە فی ئەکسیر سعادە) بگەڕێ. ئیدی تاهەتایە بەختەوەردەبیت. مارتین بەو خەیاڵە گوندی هێرنە جێدێڵێت و ڕوودەکاتە ڕۆژهەڵات و سەفەرێك دەکات کەنۆساڵ و نۆمانگ دەخایەنێت. بەرلەوەی بڕوات، هانسی برادەری، بەڕووێکی نیشتمانی دەداتێ کە بەڕووی وڵاتە.بۆ ئەوەی یادی نیشتمانی پێ بکاتەوە. مارتین بەخەون و خەیاڵێکی زۆرەوە کە تیایدا بەختەوەری بەدەست دێنێت، دەست بەسەفەرەکەی دەکات.سەرەتا ڕوو لەتەنجە دەکات، دواتر لەڕێی دەریای ناوەڕاستەوە دەچێتە ئەسکەندەرییە و پاشانیش بۆ وڵاتی شام.

شام ئەو کات ڕێگەی کاروانچییەکان و هامۆشۆی کاروانسەراکان بووە بۆ ئۆرشەلیم و شوێنەکانی دیکە. مارتین بۆ ساڵانێکی زۆر لەحەلەب دەمێنێتەوە. زۆر خەڵك لەکەسانی ئاسایی و بازرگانان و موسڵمان و کریستییان و ئەرمەنی و جوو دەناسێت و تێکەڵیان دەبێت. فێری ژیان و کلتووریان دەبێت.هەرلەوێدا مارتین عاشقی کچە کوردێك بەناوی(کەوسەری کوردان) دەبێت، کەیەکێك بووە لە شۆخترین کچەکانی حەلەب. مارتین بۆ ماوەیەکی زۆر، ڕازو نیاز لەگەڵ کەوسەر دەگێڕێتەوە و واهەست دەکات گەیشتۆتە بەختەوەرییەکی هەمیشەیی. پاشان دەبێتە بازرگانێکی ناسراوی کاغەزو کەلو پەل و کاڵای لە شوێنەکانی دیکە بۆ دێت، ئەویش ساغیان دەکاتەوە تا وایلێدێت دەبێتە بازرگانێکی ناسراو. مارتین وادەزانێت ئیدی ئەو گەیشتۆتە بەختەوەرییەکی هەمیشەیی و دەرگای ئاسوودەیی ژیانی بۆ کراوەتەوەو پێویستی بەچیترنییە.

بەڵام وردە وردە، ئەو هەستەی نامێنێت.مارتین وا دەزانێت شەهوەتی ژن و دەوڵەمەندی و بازرگانی، دەتوانن نیشتمانی لەبیربەرنەوە. بەڵام هەر کاتێك ئەو بەڕوە لە گیرفانی دەردەهێنێت کە هانسی هاوڕێی پیی داوە، ئیدی سۆزی دووری دەیگرێت و غەریبی نیشتمان دەکات.ئەمجارەیان هەرلە پێناو بەختەوەرییەکی هەمیشەییدا،حەلەب جێدێڵێت ودەچێتە وان. ماوەیەکی زۆریش لەوێ دەمێنێتەوەو دانیشتووانی ئەوێش دەناسێت. مارتین چونکە کریستیانە و لەڕۆژهەڵاتیش دەژیت، ئیدی کەسانێك پێی دەڵێن کە ئەگەر ئایینی خۆی بگۆڕێت و ببێتە موسڵمان، ئەوا تا هەتایە بەختەوەر دەبێت و دەگاتە ئەو کتێبەی کەبەدوایدا لە باکووری ئەلمانیاوە گەشتی لە پێناودا کردووە. بۆیە مارتین لەسەر دەستی والی وان دەبێتە موسڵمان وناوی لێدەنێن، (مورادەددین). مارتین واهەست دەکات،کەبووە موسڵمان ئیدی تاهەتایە بەختەوەر دەبێت.

بەڵام ناشتوانێ بەئاشکرا ئەوموسڵمان بوونەی خۆی لە ترسی ئەلبیرتۆو هاوڕێکانی دیکەی کریستییانی دەربخات. بۆیە جارێکی دیکە، هەست بە ئازاری ویژدان دەکات. بەوەی چۆن دەبێ مرۆڤ هێندە لاوازو بێ دەسەڵات و بێ بیروباوەڕبێت،بە ئاسانی وازلە ئایینی خۆی بێنێت. بەڵام مارتین هەموو ئەم ڕێگەیانە تاقیدەکاتەوە تەنها لە پێناو گەیشتن بە بەختەوەری. ئەمجارەیان مارتین لەوانیش هەڵناکات و دەچێتە بەدلیس. لەوێش لەخانێکدا بۆماوەیەك دەمێنێتەوە و دیمەنەکانی سەبڕین و کوشتن بەدەستی موسڵمانەکان دەبینێت. لەکاتێکدا ئەو بۆیە ئایینی خۆی گۆڕیوە، لە پێناوگەیشتن بەبەختەوەری، کە بڕوای وابوو لەئیسلام و ڕۆژهەڵاتدا پێی دەگات. بەڵام هەموو ئەمانە، جگە لە سەرابێك کە لە بیاباندا ڕێبواران فریو دەدات وەك ئەوەی ئاو بێت، چی تر نەبوو.

مارتین ڕۆژئاوای بەرەو ڕۆژهەڵاتی ڕوحانیەت جێهێشت. لەوێ کەوسەری کوردانی ناسی و بۆماوەیەك لەگەڵی ژیا. دواتر بووە بازرگانێکی گەورەی کاغەز، ئایینی خۆی گۆڕی، ناوی خۆی گۆڕی، هەموو ئەمانەی لە پێناو گەیشتن بوو بە بەختەوەری. بەڵام بێ دواجار مارتین بە هیچ یەکێك لەو ڕێگایانە، ناگاتە بەختەوەری و دوای نۆساڵ لە گەشتەکەی بە نائومێدی دەگەڕێتەوە هێڵانەی گوندەکەی لە خۆرئاوا. مارتین بەو بڕوایە گەیشت کە مرۆڤ لە هەر شوێنێك بژیت، ئەگەرخۆی لە ناخەوە هەست بەبەختەوەری نەکات، ئەوا بەختەوەر نابێت. مارتین زانی بەختەوەری نە لە سەرمایە، نەلەزەنگینی، نەلە عشق و خۆشەویستی ژندایە، بەڵکو لە ڕوحی مرۆڤدایە.مرۆڤ ئەگەر هەستی بە بەختەوەری نەکرد، ئەوا هەموو دنیاش هی ئەوبێت کەلکی نییە.

بۆیە دوای نۆساڵ گەڕایەوە زێدی خۆی و بەختەوەری وەك خۆڕەمێشی نێو کتێبێك بینی، کە کۆ ناکرێتەوە. بەڵام لەماوەی ئەو گەشتە نۆساڵەیەی مارتیندا،تاکە شت کە نەیتوانی لەبیری بکات، بەڕوی نیشتمان بوو. کەبەر لەگەشتەکەی هانسی برادەری پێی دابوو.مارتین هەمووڕۆژهەڵاتی تەیکرد، بەڵام بەڕوی نیشتمانی ون نەکرد. ئاخر نیشتمانی ڕاستەقینە بەئاسانی لەبیرناکرێت.سەرەنجام مارتین گەڕایەوە ئەو نیشتمانەی کە بەڕوێکی لێ هەلگرتبوو، نەیتوانی بەوشکبوویش فڕێی بدات. لێرەدا دەمەوێ ئاماژە بۆ لایەنێکی دیکەی ئەو ڕۆمانە بکەم، کەئەویش زمانەکەیەتی. جان دێست لەو ڕۆمانەیدا،هاوشێوەی ڕۆمانەکانی دیکەی، بەزمانێك دەنووسێت تەژی لە جوانی و دەربڕینی وێژەییانەی سەرنج ڕاکێش. لەڕاستیدا، کەم شێوەزار و شێوەکانی دەربڕینی زمانی کوردی هەبوو، من لەو ڕۆمانەدا بەرچاوم نەکەون. وەك ئەوەی ڕۆمانووس لەو

ناوچەو شوێنانە هەمووی ژیا بێت. تەنانەت شێوەزاری ڕواندزیانیشم لەو ڕۆمانە کەوتە بەرچاو. لێرەدا بۆ بەرچاو ڕوونی زیاتری خوێنەران، نموونە لەوشێوەزارە جۆراوجۆرانە دەهێنینەوە.

*لاپەڕە25(هەڵەمارتین هەڵە).
*لاپەڕە 29(چما گەلێ).
*لاپەڕە 29(گشت شتەکان بەلەزوبەز چۆ بوون)
*لاپەڕە 56(بلەز فڕێ بکە).
*لاپەڕە 62(ئێستاکە پیچەك باشترم).
*لاپەڕە66(چما من پاسەوانی دەفتەرانم).
لاپەڕە89(باهەوکە واز لە ئاخاوتن بێنن).
*لاپەڕە108(گەلەك کەیفم هاتێ).
*لاپوڕە108(حەوجە بەوەناکات سەری خۆت بێشینی).
*لاپەڕە 118(ڕابە قیزێ).
*لاپەڕە 123(مقەیەتی خۆت بە). ئەم دەربڕینە لەشێوەزاری ڕواندزییان بەکاردێت. مقەیەت واتە هوشیاری خۆت بە ئاگاداری خۆت بە.
*لاپەڕە 165(پیچەکی لێ دەنووسم). پیچەك واتەکەمێك، هەندێك.
*لاپەڕە 186(هێشتانەکۆنێ بەو ئومێدەبووم).
*لاپەڕە 199(ئەلعان کۆشکی تێ لە بەهەشتێ ئامادە دەکەن). ئەلعان لە شێوەزاری ڕواندزییان واتە(ئێستا).
*لاپەڕە 205(خەڵك دۆستی پارەن نەك دۆستی بنیادەم).
*لاپەڕە 212(ئەو دووخورتە).
*لاپەڕە 216(ئەلعان کارم هەیە).
*لاپەڕە 231(ڕوحی چی ماڵەوەدان).
*لاپەڕە 237(زەلامێکی فیلەتەن). واتە مرۆڤێکی گەورە. ئەمە ئێستاش لە ڕواندز بەکاردێت.
*لاپەڕە 291(هەنگینێ زۆڕ بەهێز دکارێت).
*لاپەڕە 299(کتێبەکەت هاورد). هاورد لە شێوە دەربڕینی ناوچەکانی گەرمیان و خانەقینە.

بێگومان ئەم دەربڕینە جۆراو جۆرانەو بە شێوەزاری جیاواز، ڕەنگدانەوەی شێوە ئاخاوتنەکانی زمانی کوردییە، لە دنیابینی جان دۆستدا. ئەم شێوە دەربڕینانە کە ئیستاتیکایەکیان لە ڕووی فۆڕمی زمانەوە بە ڕۆمانەکەداوە،دەشێ وەك بناغەیەك بۆ دروستبوونی زمانی ستاندەری کوردی ببینرێت. ڕەنگە ئەمە بەشێکیشی پەیوەندی بە وەرگێڕی ڕۆمانەکەوە هەبێت، کەبێگومان وەرگێڕێکی ناسراوو

بەتوانایە. بەڵام دواجار زمانی نووسینی ڕۆمانەکە بێت، یاخود گۆڕانکارییەکانی زمان بێت لە میانەی وەرگێڕانی ڕۆمانەکە بۆ زمانی کوردی، ئەوا زمانێکە خوێنەرلەکاتی خوێندنەوەو بەریەککەوتنی وشەکاندا، چێژی لێوەردەگرێت و سەرنجی ڕادەکێشێت…

***پەراوێز:_**
مارتینی بەختەوەر/ ڕۆمان/ نووسینی جان دێست/ وەرگێڕانی سەباح ئیسماعیل/ بڵاوکراوەی غەزەلنووس 2018…..

*ئەم بابەتە لە ئەدەب و هونەری کوردستانی نوێ ژمارە(1078)ی ڕۆژی 28-2-2019 بڵاوکراوەتەوە……

دیوانی: گێڕانەوەی تاك نووسینی: موئەیەد ڕاوی و: موکەڕەم ڕەشید تاڵەبانی

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن ….

پێداچوونەوەیەک بۆ ڕیشەی سەرهەڵدانی جلی ئێستای کوردی دا

نووسینی: سەعید کەرامەت
وەرگێڕانی لە فارسییەوە: عوسمان ڕەحمانی

جلی کوردی بە تایبەت پیاوانەکەی، چ ڕێگایەکی تێپەڕاندوە تا بەم

شێوەیەی ئەمڕۆی لە دەرهاتووە؟ شێواز و جیاوازی جلی ئەمڕۆی کوردی کە هەڵسووڕاوانی سیاسی و تەنانەت بەشێکی زۆر لە هونەرمەندانی کورد لە بۆنە کولتووری و هونەرییەکاندا پێوەی دەردەکەون، لەگەڵ شێوازی جل و بەرگی سەدەیەک لەوەوپێشی دانیشتووانی کوردستاندا چییە؟ دەوری ئەم جلە لە ئەزمەی شوناس دا چییە؟ ئەم بابەتە کۆششێکە بۆ وەڵام دانەوە بەم پرسیارانە.
ئەگەر چاوێک لە بەرنامەی تەلەڤزیونەکانی حیزبە کوردییەکانی دەسەڵاتدار و ئوپۆزسیونەکان بکەین، یان سەرنجمان بخەینە سەر شێوەی جل و بەرگی زۆربەی گورووپە هونەری و کولتوورییەکان، دەبینین لە ماوەی چەند دەیەی ڕابوردوودا جێگەیەکی تایبەتیان داوە بەوەی کە پێیدەوترێت “جلی کوردی”. بۆ نموونە جلی بەڕێوەبەری بەرنامەکانی “نەورۆز تەڤی” گۆرانی بێژانێکی وەک ناصر ڕەزای، حوسەین سەفایی مەنش، نەجمەدین غوڵامی، شوان پەروەر و… یان سیاسەتمەدارانی جۆراوجۆر، لوتکەی کۆوەکی سەهەڵەن کە توێژێکی بەرین نیشان دەدا کە ئەم باوەڕە بەرهەم دەنێنەوە و پێی لە سەر دادەگرن کە جلێک کە لە بەرچاو گشتی پێوەی دەردەکەون، میراتی ڕەسەنی کولتووری بە جێماوە لە ئەژدادی کورد لە سنووری کوردستاندا.

بەدەستهاتە بەڵگەییەکان ئەم بۆچوونە دەباتە ژێر پرسیار و دەیسەلمێنێت کە بە پێچەوانەی تێگەیشتنی تا ئێستا، نموونەکان و بەڵگەکانی بەردەستمان نیشانی ئەدەن، کە بە ئەگەرێکی زۆر، جلی ئەمڕۆی کوردی دیاردەیەکی زادەی دەی کولتوور یان سەنعەتی خەماڵیی کوردستان نییە. بەڵکە ئەو ڕاستییەمان پێ دەڵێن کە ئەم جۆرە جل و بەرگە، وەرگیراوە لە شێوازی (یونیفورم) “یەنی چری” یان “سپای سەربازی پیادە”ی ئیمپراتوریی عوسمانی لە سەدەی ١٨ و سەرەتای سەدەی ١٩ی زایینی دا.

سپای یەنی چەری

سەرەتا ئاماژە کردنێکی کورت بە چەمک و دەوری “سپای یەنی چری” لە سیستەمی ئیمپراتوریی عوسمانی دا، یارمەتیمان دەکا بۆ باس کردن و بە دەست هێنانی زانیاری لە سەر چۆنییەتی گۆڕانکاری لە جلی کوردی دا. سپای پیادە یان ئەوەی کە بە ئینگلیزی (Jnissary Crops) و بە تورکی (YeniCeri) پێ دەڵێن، ناونیشانی ئەرتەشی عوسمانی بوو کە لە چەند سەدەی سەرەتای دامەزراندنی دا، ئەندامەکانی بە زۆری لە کەسانێک بوون کە لە ئاکامی شەڕی داگیرکارییەکانی ئەو دەوڵەتە لە کۆمەڵگا نا ئیسلامییەکاندا بەدیل دەگیران. ئەم کەسانە کە بە زۆری گەنج و کەم تەمەن بوون، لە لایەن عوسمانییەکانەوە ڕاهێنانیان پێ

دەکرا و دواتر وەک سەربازی تایبەت، یان فەرمانبەری ئیداری لە ناوچە جۆراجۆرەکاندا بەکار دەهێنران. ئەم سوپایە کە لە ساڵی ١٣٨٣ی زایینی دا دامەزرا، لە سەدەکانی ناوەڕاستدا بوو بە یەکێک لە کارامەترین ئەرتەشەکانی دونیا لە سەردەمی خۆیدا، وە لە ماوەی چەندین سەدەدا بەردەوامی و بەرینبوونەوەی ئەمپراتوریەتی عوسمانیی پاراست. بوونی ئەم دامەزراوەیە ئەم دەرفەتەی بە ئەمپراتوریی عوسمانی ڕەخساند کە سنووری دەسەڵاتی سیاسیی خۆی لە ناوچەیەکی بچووکی ئاناتولیەوە بەرەو بەشەکی سەرەکیی ئەوروپا، ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، سەرتاسەری باکووری ئەفریقا و قەفقار بەرین بکاتەوە. نەزم و ڕێکخستن، یەکێک بووە لە هەمەا سەرکەوتوو و تایبەتمەندییەکانی ئەم ئەرتەشە لە سەدەکانی ناوەڕاست. جلی یەکدەست و هەراو بە جموجووڵ و گواستنەوەش بە یەکێک لە تایبەتمەندییە کارامەکان لە چۆنایەتی نەزم و دیسیپلینی ئەم دامەزراوەیەدا دەژمێردرا.

جل و بەرگی سپای یەنیچەری شتێک هەر وەک جلی ئەستای کوردی بوو. لە هەمان کاتدا، جلی باو لە نەوان توێژی نا سەربازیەکان و دەوڵەمەندەکانی عوسمانی دا نزیک لە جل و بەرگی مەلاکانی ئەستا بوو، بەڵام ئەندامانی سپای یەنیچری مەجبوور بوون بە لەبەر کردنی یەکپۆشی (یونیفورم)ی سەربازی بوون. چوونکە بە جل و بەرگی باڵا پۆش و دەرەدامانی مەلایانەوە، جووڵە کردنی کەسەکان گورج و گۆڵ نابێت. جلی مەلا خۆی قورسە و بە سوواری و غارغارێنکردنی سەربازەکان سەختتر بوو و نەدەکرا. بەڵام جلی یەنیچەری، جگە لە یەکدەست بوون، مەجالی پەلاماردانی خێرا، ئەسپ سوواریی ئاسانتر، گواستنەوەی جبەخانە، تەشە و پێداویستیە سووکەکانی بە سەربازەکان ئاسانتر کرد بوو. وێنەی ژمارە ٢ جلی سەربازانی یەنیچەری نیشان دەدا.

٢- پۆلێک لە نەفەرەکانی یەنیچری لە سەرەتای سەدەی ١٩ دا

دوو بەش بوونی جل (شەرواڵ و چۆغە) دەبووە هۆی سۆکی و لەبار بوونی جل بە جموجۆڵی لەش، هەڵهاتن و بازدان. پشتوێنیش قازانجی زۆری هەبوو. بۆ نموونە، جگە لەوەی کە پاڵپشتێک بوو بۆ ناوقەد و پشت، لە کاتی سەرمادا پشتی گەرم ڕادەگرت؛ وە لە هەمان کاتدا دەکرا بە ئاسانتر هەڵگرتنی چەک و چۆڵی شەڕ وەک شمشێر، فیشەک، خواردن و یان پێداویستییە سۆکەکانی دیکە کەڵکی لێ وەر بگیرێت. دەستماڵ یان کێش و "جامانە"ش بۆ پاراستنی سەر و مل، بەرانبەر بە گەرما و سەرما، وە هەروەها لە باتی سەرین و بەتانی لە کاتێک دا کە دەستیان بەم پێداویستیانە ڕانەدەگەیشت کەڵکیان لێ وەردەگرت. پووزەوانە، بەشێک لە پێکهاتەی جلی جێگای باسە کە لە ڕێکردنی دوور دا، لە بەفر و سەرما و هەروەها لە بەرانبەر بەرکەوت بە شتی ڕەقی وەک بەرد و قیسپی دار لە کاتی ڕێکردن دا قاچ و قولی دەپاراست. ئەم جلە لە ئەساس دا جلی تایبەت بە سپای یەنیچری بوو کە بە هۆی کراوە بوونییەوە، بڕێک لە توێژەکانی ناوچە شارنشینەکانی ژێر دەسەڵاتی عوسمانییەکان کە خەریکی کار بوون، لەبەریان دەکرد. وێنەی ژمارە ٣ نموونەیەکی لە نیشان ئەدا.

٣- لە ڕاستەوە بۆ چەپ: حەماڵ، کەژاوەچی. ئاو فرۆش

لە سەرچاوە ئەسڵیەکەی وێنەی سەرەوەدا، نەفەری ناوەڕاست بە شۆفیری تاکسی ناسێنراوە. لەوانەیە مەبەست لە تاکسی، کەژاوەیە کە کاری تاکسیی ئەمڕۆیی پێ کرابێت. چوونکە لەخۆڕینی کەژاوەکەمتر کاری جووڵەیی کردووە. هەر بۆێە جلەکانی لەگەڵ دوو کەسەکەی دیکەدا کە پیشەی جیاوازیان هەبووە جیاوازی هەێە. بەرپرسانی باڵا و فەرمانبەرانی فەرمانبەری یەنچەریش جلی باڵا پۆشیان لەبەر دەکرد. ئەم نموونانە و شیوەکانی دیکە نیشانی ئەدەن کە جلی باڵا پۆش یان دەرەدامان تایبەت بە کەسانێک بووە لەو سەردەمەدا کە لە جێوشوێنی کۆمەڵایەتیی باشتریان هەبووە.
لە سەرەتای سەدەی ١٩ی زایینی دا، سپای یەنیچەری نەک هەر کارایی خۆی لە دەست دا، بەڵکە بوو بە کەسپێک لە بەردەم سەرانی عوسمانی دا بۆ چاکسازیی ئیداری. هەر بۆیە سوڵتان مەحموودی دووەهەم بڕیاری دا ئەم دامەزراوەیە، پاش کوشتارێکی زۆر، هەڵوەشێنێتەوە و ئەرتەشێکی مودێڕن لە جێگای دابنێت. سەرەنجام لە ساڵی ١٨٢٦ دا ئەم دامەزراوە زۆر و بۆرە هەڵوەشایەوە. بەڵام ئێستا و پاش نزیک بە دوو سەدە پاش هەڵوەشانی ئەو ئەرتەشە، شێوازی جل و بەرگەکەی لە لایەن کۆمەڵێک لە هەڵسووڕاوانی سیاسی و هونەریی کوردەوە لە

کوردستان، وەک جلیڕەسەنی نەتەوەیی کورد نیشان دەدرێت.
بۆ کردنەوەی ئەم لێکچوواندنە پیویستە گوزەرێک بە جلی نەریتیی کوردی و چۆنیەیتی جێگرتنەوەی جلی سپای یەنیچێر بکەین. بەڵام بەر لە بەردەوام کردنی ئەم باسە، بۆ بەراوردێک لە نیوان جلی کوردیی ئەمڕۆ و جلی یەنیچێری دا (وێنەی ژمارە ٤) دەتوانێ یارمەتیمان بکا بۆ تێگەشتنی زیاتری ڕاستیەکان.

٤- بەراوردی جلی کوردیی ئەمڕۆ و جل و
شێوازی یەنیچری

جلی خۆماڵیی کوردی

تا کۆتاییەکانی سەدەی ۱۹ی زایینی جۆری دیزانی (فۆرم) جلی پیاوان لە کوردستاندا، وەک قەومەکانی دیکەی دەوروبەریان، یەک یان چەند کراسێکی دەرەدامان بوو کە لەشیانی دادەپۆشی. بە هۆی سەرەتایی بوونی سەنعەتی بەرگ دروونەوە ئاستی شارەزایی لە داڕشتنی دیزان (تەرح) و بەرگ دا، زۆربەی پیاوان تووانای دابین کردنی پۆشاکیان بە شیوەی ئەمڕۆ نەبوو. ئەم وێنانەی خوارەوە چەند نموونەێەک لە پۆشاکی باو لە کوردستانی سەدەی ۲۰ دا نیشان دەدا.

دوو جەنگاوەری کورد لەسەدەی١٨ی زایینی

پەیکەری موبارەک ئەحمەد شەرەفەدین ناسراو بە ابن مستوفی (١١٦٠-١٢٣٩) مێژوو نووس و نووسەری کورد، حاکمی هەولێر و وەزیر لە سەردەمی عەباسیەکان، لە قەڵای هەولێر.

Kurdish Book Bank - SARA

Types & Costumes Kurdish Gentlemen, 1885

یەکێک لە خانەکانی کورد لە ساڵی ١٨٨٥

گورووپێکی موسیقای کوردی درسالی ١٨٩٠

٥-جلی کوردی تا پێش سەدەی بیستەمی زایینی

ئەم وێنانەی سەرەوە دیمەنگەلێک لە شێوەی جل و بەرگی کوردی لە سەدەی ١٢ی زایینی تا کۆتایی سەدەی ١٩ نیشان دەدا. جۆرێک لە جل و بەرگ کە لە سەدەکانی پێشوتر دا لە کوردستان باو بووە، تەنها بەشێک لێکچوونی لەگەڵ جلی باوی ئەمڕۆدا هەیە. بەراوردی وێنەکانی سەدەی پێشوو ئەوە دەگەیەنێت کە لە کۆتایی سەدەی ١٩ و سەرەتای سەدەی ٢٠ دا، جلی باوی کوردی گۆڕانکارییەکی سەرەکیی بەسەر دا هاتووە. ئەم گۆڕانکارییە، بە پێچەوانەی تێگەیشتنی ئێستا لە مەسەلەکە، وا نابینرێت کە ئاکامی پەرەسەندنی سەنعەت لە کوردستاندا بوو بێت؛ بەڵکە بەرهەمی شێوە سازییە لە جلی یەنیچەری لەم ناوچەیەدا.

هاتنی جلی یەنیچەری بۆ کوردستان

بوونی سپای یەنیچەری لە کوردستان، نموونەیەکی نوێی جل و بەرگی گونجاو لە گەڵ جوگرافیای ناوچەکە دا بە دانیشتووانی ئەم ناوچەیە ناساند. ئەم سپایە لە ساڵی ١٥١٤ دا بە سەرتاسەری ئاناتولیی دا تەنیەوە. لە ناوچەی دیاربەکر پشتگریی میرنشینەکانی ناوچە کورد نشینەکانی بەدەست هێنا کە لە دەستە و تاقمەکانی سەفیەکانی شا ئیسماعیل بە تەنگ هاتبوون، وە شا ئیسماعیلیان لە ناوچەی چاڵدران کە بەرەنگاری ببوونەوە تێکشکاند. شەڕی چاڵدران خاڵێکی وەرچەرخان بوو لە مێژووی ناوچەکەدا. ئەم شەڕە بوواری بۆ بوونی بەرچاوی سپای یەنیچری لە کوردستاندا ڕەخساند. لە ساڵەکانی دوای ئەم ڕووداوە دا، سپای یەنیچەری بەرەو باشوور کەوتە ڕێ و کوردستانی عێراقی ئێستای داگیر کرد و سەربازخانە، بنکە و بارەگای گەورەو و بچوکی فراوانی لە شارەکان و ناوچە جۆراوجۆرەکانی ئەم وڵاتە دا دانا. دواتر بەرینایی دەسەڵاتی عوسمانی لە قووڵایی سنوورەکانی ئێران، بەلای ڕۆژاوا دا، تا "هەمەدان"یش ڕۆیشتووە.

بوونی بەرچاوی عوسمانییەکان لە ناوچەکە دا، شوێن پێی خۆی نەک هەر لە پەیوەندی لەگەڵ شێوازی جل و بەرگ دا، بەڵکە لە لایەنی جۆراجۆری ژیانی خەڵکی کوردستان دا جێ هێشتووە. لە بیرمە کە باپیرم (کە خەڵکی دەوروبەری شاری داڵاهو، سەر بە شاری کرماشان بوو) هەر کاتێک دوانیوەڕوان دەگەیشت بە کەسانی دیکە، لە باتی (سڵاو) یان "عەسر بەخێر" ئەیگووت "ئاشام خێر". دواتر کە ڕۆشتم بۆ تورکیە تێگەیشتم کە ئەو وشەیە کە باپیرم بە کاری دەهێنا، هەمان "ئێیی ئەخشاملەر" (iyi aksamlar) بە زمانی تورکییە. نموونەی وشە یان ناوی زۆر کە لە زمانی کوردی دا لە کوردستانی عێراق باوە، دەتوانرێ وەک بەڵگە ئاماژەیان پێ بکرێ. لەوانە "بەش" یانی

“بەتاڵ”؛ “ئیش” یانی “کار”؛ “سنوور” یانی “نێوان” و “بۆێە” یانی
“بەیاغ” یان ڕەنگ. لە پاڵ کاریگەریی کولتووری دا، ئەمپراتوریی
عوسمانی لە پێکهاتەی “بنچە”ی ناوچەکەش دا کاریگەریی هەبووە.
زۆربەی خانەکانی کوردستان، بەتایبەتی لە عێراق، تووک و موویان
بۆر و چاویان شینە. بە ئەگەری زۆر ئەجدادی ئەم خانانە هەمان
کەسانی یەنیچێڕی بوون کە وەک کاربەدەستی دایرەی باج، کارمەندی
خۆجێ یان دەسەڵاتداری ناوچە (دەرەبەگ) کە ناردرابوون و دواتر بە
تێپەڕ بوونی زەمان لە کولتووری کوردستاندا تێکەڵ بوون.
بێجگە لەمانە، زۆرینەی پەیکەرەکان لە ناوچەکانی کوردستان دا ناوی
تورکییان هەێە. بۆ نموونە “قزلەر” کە بە کوردی دەبێتە “کچان”،
“قەرەداغ” یانی “کێوە ڕەش”؛ کە ناوی دێهاتێک و زنجیرە چیاێەکن لە
دەورووبەری سلێمانی. بێجگە لەمە، “قەرە خان دەرە” و “ئاخ داخ”
(کێوە سپی) کە یەکەمیان ناوی گەڕەکێکە لە شاری قەسریشیرین و
دووهەمیان چیاێەکە لە نزیکی هەمان شاردا. قەرە بڵاغ (باخە ڕەش)
ناوی باخێکە لە نزیکیی سەرپێڵ زەهاو. ئەم نموونانە سەلمێنەری
بوونی کاریگەریی دەسەڵاتی عوسمانییە لە ناوچە کورد نشینەکان دا.
جلوبەرگی ئەمڕۆی کوردی تەنها دەتوانرێ بە یەکێکی دیکە لە
کاریگەرییە جانبیەکانی عوسمانیەکان لە قەڵەم بدرێت.
لەو سەردەمە دا هێزەکانی یەنیچێری بەرپرسیاری ئاسایش، کۆ
کردنەوەی باج و ڕاپەڕاندنی کارە ئیدارییەکانی ئەمپراتووریی
عوسمانی لە ناوچەکە دا بوون. ئەندامانی ئەم دامەزراوەێە جلێکی
جیاواز لە جلی خۆجێی دانیشتوانی ناوچەکەێان هەبوو. شێوازی
دایزانی(یونیفورم)ی یەنیچێری، بە شێوەێەک بوو کە لە چاو جلی
دەرەدامانی باو لە کۆمەڵگادا، مەجالی جووڵەی زیاتر و ڕەحەت تری بە
ئینسان دەدا و لە هەمان کاتدا لەگەڵ تایبەتمەندیە شاخاویەکانی
کوردستان دا دەهاتەوە. بە هۆی گونجاو بوونیەوە ژمارەێەکی زۆر لە
خەڵکی خۆجێ، بەتایبەتی جووتیاران، خەڵکانی کۆچەر و ڕاوچیەکان
بەکاریان هێنا و بە مروور ڕوویان لەم جۆرە جلە نا، لە شێوەی جلی
یەنیچێری. تەنانەت بڕێک لە ژنان کە لە کاری کشتوکاڵی دا بەشدار
بوون، شەڵوارێکی پیاوانەێان لە بەر دەکرد و ئەێانکێشا بە سەر
کراسە درێژە ژنانەکەێاندا تا بتووانن خێراتر و گورجتر کار بکەن.
وێنەی خوارەوە نموونەێەکمان نیشان دەدا.

٦- لای سەرەوە ژنێکی وەرزێر، لای خوارەوە ژنێکی چەکدار

بە واتایەکی دیکە، دایزانییەنیچەری، جلی کاری سەربازەکان و ئەو توێژانە بوو کە ڕۆژانە کاری پێ جووڵەێان دەکرد. دایزانی عوسمانی بەم جۆرە و بە شەنایی دێتە ناو داب و نەریتی کوردستان، وە باو بوونی لە سەرەتای سەدەی ٢٠ دا بەرچاوتر دەبێت. وێنەی ژمارە ٧ شێوەی چاولێکەری لە جلی یەنیچەری نیشان دەدا.

٧- ژمارەیەک لە جەنگاوەرانی چەکدار لە کوردستانی ئێران لە ساڵی ١٨٩٨ی زایینیدا

لە نێوان ئەم تاقمە دا، تەنها جلی ٣ کەسیان لە جلی کوردیی ئەمڕۆ دەچێ. ئەوانی دیکە جلی دەرەدامانی خەجە، یان پێکهاتەیەک لە ٢ جۆر جلوبەرگی خەماڵی و نوێیان لە بەر داوە. ئەم تێکەڵاوییە سەلمێنەری ئەم ڕاستییەیە کە لە کۆتایی سەدەی ١٩ دا، هێشتا ژمارەیەکی کەم لە مودێلی یەنیچەری کەڵکیان وەر گرت بوو. زۆربەی پیاوان هێشتا مودێلەکانی دەرەدامانی کۆنیان لە بەر دەکرد.

سەیر لەوە داییە کە، مودێلی یەنیچەری یا جلی ئەمڕۆی کوردی، هیچکاتێک نە بوو بە جلێکی یەک دەست و سەرتاسەری لە کوردستان دا. نیگایەک بە وێنەی ژمارە ٨ دا ئەم جۆراوجۆر بوونەمان نیشان دەدا.

هۆزی هەرکی سنووری ئێران- ترکیە

جلی گشتیی هەولێر و سلیمانیە

جلی دەوروبەری دهۆک لە کوردستانی عێراق

٨- لای سەرەوە، هەزی هەرکی سنووریئێران-ترکیە؛ ناوەڕاست، جلی

گشتیی هەولێر و سلیمانیە؛ لای خوارەوە دایزانی جلی دەوروبەری دهۆک لە کوردستانی عێراق.

هەر ناوچەیەکی کوردستان بە پێی زەوق و نیازی خۆیان جلی یەنیچەریان وەر گرتووە. هەر بەم دەلیلە جلی کوردی لە هەمان کات دا کە لە ڕوانگای گشتییەوە لە یەک دەچن، بەڵام لە وورەکاری دا جیاوازن. ئەگەر لە وێنەی ژمارە ٨ وورد بینەوە، دەبینین کە شێواز و دروونی هەر جلێک لەگەڵ جلێکی دیکە دا جیاوازە.
لە هەمووی ئەمانە گرنگتر، جلی جێگای باس، جێوشوێنێکی جێگای سەرنجی لە نێوان ئاغاکان و خوێندکارانی کورد دا تا پاش شۆڕشی ١٣٥٧ی هەتاوی لە کوردستانی ئێران دا بە دەست نەهێنا. کەسانی ناودار و پلەداری کۆمەڵایەتی هەمان دەرەدامانی کۆنیان تا نیوەی دووهەمی سەدەی ٢٠ لە بەر دەکرد. لە ناوچە شارنشینەکانیش دا بە پانتۆڵ و جاکەتی ئەمڕۆژییەوە (کە خۆی جلێکی پێشکەوتوی کۆمەڵایەتییە لە ئوروپا) لە ناو خەڵک دا دەر دەکەوتن. وێنەی ژمارە ٩ لەم بارەیەوە دەدوێ.

٩- – قازی محمد لە کاتی ڕاگەیاندنی کۆماری مهاباد دا

وێنەی سەرەوە قازی موحەمەد و پیاوانی کابینەی دەسەڵاتەکەی لە کاتی ڕاگەیاندنی کۆماری مهاباد دا نیشان دەدا. ئەم وێنەیە گەلێک ڕاستیی لە کۆڵ ناوە و دەیدرکێنێت. یەکێک لەم ڕاستیانە ئەوەیە کە، جلی ئەمڕۆی کوردی، لە نیوەی سەدەی بیستەم دا لە نێوان توێژە دەستڕۆشتووەکانی ناوچەی مهاباد دا دیاردەیەکی بێگانە و نامۆ بووە. قازی موحەمەد خۆی بە جلی سەربازییەوە لە ڕێ و ڕەسمەکەدا

ئامادە بووە. زۆربەی پیاوانی ناوچەکەش هێشتا جلی باڵا پۆشی کۆنیان لە بەرداێە. لە نێوان ئەم جەماوەرەدا تەنها یەک کەس بە جلێکی لە شێوەی جلی کوردیی ئەمرۆوە دەبینرێت (نەفەری ڕاوەستاو بە جلی ڕوونەوە لە بەردەم سەکۆەکەدا). ئەو کەسە مەلا موستەفای بارزانییە و ئەو مودێلە شەڵوارە فشۆڵەێە تەنها لە نێوان کوردەکانی ناوچەی بادینان و بارزان دا باو بووە. هۆکاری ئەوەی کە جلەکانی بارزانی لە شێوەی جلی یەنی چێرییە، لەوانەێە لە بەر ئەو□ بێت کە بەر لە هاتنی بۆ مهاباد، خەریکی خەباتی پارتیزانی بوو لە دژی دەوڵەتی عێراق. جموجوڵی پارتیزانیش پێویستی بە جلی گونجا و لەگەڵ ئەو خەباتە دا هەێە.

جگە لەم نموونانە، قازی موحەمەد کە خۆی یەکێک لە بنەماڵە دەست□شتووەکانی کوردستان بووە و بە دامەزراندنی کۆماری مهاباد لە ساڵی ١٩٤٦ زایینی دا، بوو بە یەکێک لە کەساێەتیەکانی ناسیونالیستی کورد لە سەدەی بیستەم دا، چوونکە لەو سەردەمە دا جلی کوردیی نەببو بە جێگای مشتومڕ لە لایەنسیاسیەکانەوە. قازی گرنگی□ک□ی ئەوتۆی بە جلێک کە ئەم□□ ب□ووەتە باو نەدەدا. لە بەرانبەردا بە جل و بەرگی سەربازیەوە کۆماری مهابادی ڕاگەێاند. وێنەی خوارەوە (ژمارە ١٠و ١١) نیشانی ئەدەن کە نە قازی و نە کابینەکەی و نە کارمەندانی دەسەڵاتە سیاسیەکەی، گرنگییان بە جلی ئەمڕۆی کوردی نەداوە.

١٠- کاربەدەستانی باڵای کۆماری مهاباد لە ساڵی ١٩٤٦ی زایینی دا، قازی موحەمەد بە جاکەت و پانتۆڵی ڕوون لە ناو□است دا دانیشتووە.

لە نێو ئەم کەسانە دا تەنها یەک نەفەر جلی کوردیی ئەمڕۆی لە بەرداێە (لای چەپ نەفەری دووهەم دانیشتووە)

١١- کاربەدەستانی پەروەردە و فێر کردنی مهاباد لە ساڵی ١٩٤٦ی زایینی. لەم دامەزراو□□دا کە هەمووان خەریکی وانە وتنەوە بوون نیشانەێەک لە جلی کوردی لە نێوان پیاوەکاندا نابینرێت.

خوێندنەوە و بەراورد کردنی ئەم وێنانە لەگەڵ جلی ئەمڕۆی کوردی دا، بانگهێشتی چاوەدێران بۆ تێگەشتن لە ٢ پەێامی گرنگ دەکا. ١ (جلی ئەمڕۆ کوردی لە نێوان توێژە شارنشین و خوێنەوارەکاندا تا دەێەی ٦٠ی زایینی جێوشوێنێکی جێگای سەرنجی نەبووە). ٢ (مەسەلەی ناسیونالیسمی کورد لە نیووەی سەدەی ٢٠ دا تێپەڕ بوون لە دەر□ بەگایەتی (فیودالیسم) و پێک هێنانی کۆمەڵگاێەک لە سەر بنەمای شێوەی سەرمایەداریی خۆراوا بوو. بەڵام بە پێجەوانەوە، ناسیونالیسمی ئەمڕۆ کوردی زیاتر بەرەو گەڕانەوە بۆ داب و نەریت و نرخە کولتوورییە کۆنەکان (برێک جار بە شیوەی دەستکردن) پێدا دەگرێ، تا لە پێش گرتنی مودڕینیتە و چوون بەرەو بەهاکانی ڕوو لە پێشی خۆراوا. ئەم بەرەو دووا گەڕان□و□□، پاڵمان پیوە دەنێ بۆ بیر کردنەوە لە دۆزینەوەی هۆکارەکانی. لەم پر□س□□ دا، دەوری خەباتی چەکداری لە کوردستان جێگای هەڵوێستە و تێڕامانە.

دەوری خەباتی چەکداری لە برەودان بە جلی کوردی

ڕاستییە مێژووییەکانی ئاماژە پێکراوی سەرەوە، ئەمە بەرەو دەست و پێنجە نەرم کردن لەگەڵ پرسیارێکی گرنگ دا بەرەوڕوو دەکا: چ شتێک بوو بە هۆی ئەوە کە، لە دەیەی ٦٠ی زایینی بە دواوە، جلی کوردیی ئێستا لە کوردستان تا ئەم ئاستە هەمووی گرتەوە و بوو بە دایزینی هەڵسووڕاوانی سیاسی و کولتووری؟
بۆ دۆزینەوەی وەڵامی ئەم پرسیارە، پێویستە پەردە لە سەر پرۆسەیەکی مێژوویی لا بدرێت و چاوێک لە بارودۆخی سیاسیی کوردستان لە نیوەی سەدەی ڕابوردوو دا بکرێت. لە پەنجا ساڵی ڕابوردوو دا، خەباتی چەکداری یەکێک بووە لە سەرەکیترین شێوەکانی خەباتی سیاسی لە دژی ستەمی نەتەوایەتی و ناعەدالەتیی کۆمەڵایەتی لە بەشە جۆراوجۆرەکانی کوردستان دا.

لە ماوەی خەباتی چەکداری دا، خەباتکاران بە دوو هۆ جلی باوی ئەمڕۆیان لە بەر دەکرد: ١(بە هۆی گونجاو بوونی لەگەڵ جوگرافیای ناوچەکە و کارامە بوونی لە جموجوڵی سەربازی دا) ٢ (پێشمەرگەکان ئەم جۆرە جلەیان لە بەر دەکرد تا وای نیشان بدەن کە ئەوانیش بەشێکی جیایی هەڵنەگر لە خەڵکی ناوچەی ژێر هەڵسووڕانی خۆیانن. ئەم دەستە لە خەباتکاران کە لە عێراق و ئێران دا بە "پێشمەرگە" و لە تورکیە بە "گریلا" ناسراون، ڕەنگدانەوەیەک بوو لە ناڕەزایەتی بەشێکی بەرین لە کۆمەڵگای کوردستان دا، لە دژی سیاسەتەکانی هەڵاواردنی دەوڵەتانی ناوەندی. کار و خەباتی پێشمەرگەکان لە لایەن زۆربەی خەڵکی ناڕازییەوە لە کوردستان، نەک هەر کردارێکی پەسەندیدە و جێگای پشتگیری بوو، بەڵکە بە زۆرێک لە خەڵک ئومید بەخشیش بوو. ئەم جێوشوێنە هەیمەنەیەکی مەعنەویی بەرچاوی ئەوانی لە زەینی خەڵک دا دروست کرد و کردنی بە نموونە و سومبلی بەشێکی زۆر لە کۆمەڵگای کوردستاندا. بە هۆی ئەم هەیمەنەوە (ئوتوریتە) داستانی زۆر دەربارەی دلێری، لە خۆ بوردوویی، ڕاستگۆیی و عەدالەتخوازیی پێشمەرگەکان دەگێڕدرایەوە. لە ئاکام دا، بوونی کۆمەڵێک لەم فاکتورە سیاسی، کولتووری و سەربازییانە، بوواری لەبار کرد تا جلی پێشمەرگە ببێت بە مودێلێکی جێگای پەسەند و لە هەمان کات دا ئاڵایەکی ناڕەزایەتی لە لای زۆرێک لە هونەرمەندان و هەڵسووڕاوانی سیاسی.
وێنەکانی خوارەوە پەیوەندیی خەباتی چەکدارانە و دژکردەوەی هەڵسووڕاوانی سیاسی- قانوونی لە کۆمەڵگای کوردستان دا نیشان دەدا.

١٢- دەستەیەک لە (گریلا)کانی حیزبی کرێکارانی کوردستانی ترکیە (PKK)

صلاح الدین دمیرتاش رەبەری حیزبی دموکراتیکیگەلان لە کوردستانی ترکیه

صلاح الدين دميرتاش ڕێبەری حیزبی دموکراتیکیگەلان لە کوردستانی ترکیە

دمیر تاش لە جلی کوردی دا

وێنەی سەرەوە پەیوەندی جلی کوردی، خەباتی چەکداری و سیاسەت نیشان دەدا. لە لای ڕاستی وێنەکە دەستەیەک لە گریلاکانی پ کا کا دەبینرێت. وێنەی ناوەڕاست و لای چەپ سەلاحەدین دەمیرتاشە، ڕێبەری حیزبی یاسایی دەموکراتیی گەلانی تورکیەیە*. وەک جلی پێشمەرگە بوەتە ئاڵایەکی ناڕەزایەتی. دەمیرتاشیش جاروبار لە کەمپینەکانی هەڵبژاردن دا بەو جلەوە دەر دەکەوت. وێنەی ١٣ نموونەیەکی دیکەیە کە پەیوەندی نێوان جلی پێشمەرگە و هەڵسووڕاوانی کولتووری نیشان دەدا.

١٣- دستەیەک پیشمەرگە

حسین صفامنش، گورانیبێژ و گروپی موسیقاکەی.

دیسانەوە ئاماژەێ پێ دەکەمەوە کە، جلی کوردیی ئەمڕۆ زیاتر ئاڵاێەکی ناڕەزاێەتییە تا جلێکی نەتەوەیی بێت. ل□ بەر کردنی جلی کوردی لە لاێەن سیاسەتوانێکی وەک دەمیرتاش و یان هونەرمەندێکی وەک حوسەین سەفایی مەنش و ئەندامانی گوروپی موسیقاکەی، لە کاتی بانگەشەی هەڵبژاردنەکان و یان ئاهەنگەکاندا، بەر لەوەی هۆکارەکە پەیوەندداری ئەوانبێت بەم ستایڵە لە جلەوە، لە بەر ئەوەێە کە دەسەڵاتی سیاسی حەزی لەو جۆرە جلە نییە. بەم کارانە دەمیرتاش و سەفایی مەنشەکان خەریکن خۆێان لەگەڵ بزووتنەوەێەکی ناڕەزاێەتیدا نمایش دەکەن و لە هەمان کات دا، خۆیان وەک ئەندامێک لە ئەندامانی خەڵکی سادەی ناوچەی ژێر هەڵسووڕانیان دەناسێنن. ئەم پەیوەندیە لە نێوان هەڵسووڕانی سەربازی، جووڵەی پێشمەرگە و هەستی ناڕەزاێەتی لە کۆمەڵگادا، ڕێگا بۆ بە باوکردنی جلی کوردیی ئەمڕۆ خۆش دەکەن.

جل لە نێو بەرداشی سەنعەت و نەریت دا

لەوانەێە کەسانێک ئەم ڕەوتەی پەرەسەندن و گوڕانکاریییەی جلی کوردی کە لە سەرەوە باس کرا، قەبووڵ نەکەن و ئیدیعا بکەن کە جلی جێگای باس لە خودی کوردستاندا پەرەی سەندوە و گۆڕانکاری بە سەردا

هاتووە. بەڵام زۆر سەختە کە بتوانرێ ئاوا ئیدیعایەک بە شێوەی زانستی بسەلمێنرێت. چوونکە کوردستان بە هۆی پیکهاتەی ئابووریەکەیەوە و نەبوونی ناوەندەکانی سەنعەتیی جێگای سەرنج لە سەدەکانی پێشوو دا، هەمیشە لە کۆمەڵگاکانی دەوروبەری لە دوواتر بووە. بەم هۆیەوە شێوەی ژیان، مۆدی جل، سەنعەت، شار سازی، وە تەنانەت پەیوەندی کۆمەڵایەتی، لە ناوەندە سەرەکییەکانی دیکەی وەک ئیستانبول، بەغدا و یان تاران کە ناوەندی سەرکیی تیجاری، سەنعەتی، و شار نشینی بوون، سەری هەڵداوە و گەیشتووەتە ناوچە کورد نشینەکان. بێگومان، دایزانی و تکنیکی دوورینی جل و بەرگ لە کوردستانیش، لە ژێر کاریگەریی تەکنەلۆژیای دەوروبەردا بووە. بە لەبەر چاو گرتنی ئەوەی کە کوردستان لە باری سەنعەتی و تکنیکی بەرهەم هێنانی جل و بەرگەوە، لە ناوەندە شاریەکانی دەوروبەری پێشکەوتوتر نەبووە، لە ئاکام دا نەیدەتوانی جل و بەرگی جیاواز لە کۆمەڵگاکانی پێشکەوتوتری دەوروبەری خۆی دابهێنێت. بێجگە لەمە، ئەگەر ئەم جۆرە جلە بەرهەمی سەنعەتی ناوخۆی کوردستان بووایە، کە واتە دەبوو بە مودێلی جل و بەرگی سەرتاسەری و گشتی لە ناو چین و توێژەکانی کوردستاندا. بەڵام بەڵگەکان نیشانی ئەدەن کە ئاوا گۆڕانکاریەک ڕووی نەداوە.

شێوازی جلی یەنیچەری لە چەند ناوچەیەکی باڵکان، تورکیە و کوردستان، لە ناو بەشێک لە جووتیاران دا باو بوو. چوونکە ئەم ناوچانە هەم لە ژێر کاریگەریی ئەرتەشی عوسمانی دا بوون و هەم جوگرافیای سروشتیی ئەو ناوچانە لەگەڵ ئەو جۆرە جلە دا دەهاتەوە. بەڵام سەیر لەوە دایە کە لە ئاکامی کاردانەوەکانی شۆڕشی سەنعەتی لە ئوروپا و نزیکایەتی و هاتوچووی باڵکان و تورکیە لەگەڵ ووڵاتانی ئوروپایی، جلی جێگای باس لە کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدە، لەو ناوچانە دا بەرەو لەناوچوون ڕۆیشت. بەڵام لە کوردستانی ئێران و عێراق تازە ڕێگای گەشە و بەروەی دەگرتە پێش. لە هەمووی گرنگتر، داهێنانی مودێڕن و سەنعەتی دروون لە بواری جل و بەرگ دا، لە کۆتایی سەدەی نۆزدەی زایینی لە وڵاتانی ئوروپایی، قەڵای نەریتی کۆنی لە ناوەندەکانی وەک ئیستانبول، بەغداد و تاران دا ڕووخاند. بەم حاڵەشەوە، ئەم پرسیارە دێتە پێش کە چۆن "سەنعەتی دێرینی کوردی" توانی بەرانبەر بە سەنعەتی دونیای مودێڕن بەرگری بکا و مودێلی جلی سەدە بەسەرچووەکانی خۆی بپارێزێت؟ وەڵامی ئەم پرسیارە بە ئەگەری زۆر ئەوەیە کە، جلی کوردیی ئەمڕۆژی دەمانێک دوای شۆڕشی سەنعەتی لە کوردستان مۆد بوو و بوو بە جلی گونجا بە کار کردن لە مەزرا، ڕاوگە و کاتی کۆچ و کوچبەر. چوونکە کۆمەڵگای کوردستان تا

٤٠ ساڵ لەوەپێش، کۆمەڵگایەکی بە زۆری کشتوکاڵی بوو. ئەم شێوە لە جل و بەرگ وەڵامدەری سیستەمی ئابووری و سنووریی ئەو ناوچەیە بووە و دەوامی هێناوە. هەر وەک لە سەرەوە ئاماژەی پێ کراوە، دوواتر، خەباتی چەکداری لەو ناوچەیە دا خواستی کولتووری و سیاسی بە ئەو جلە دەستەبەر کرد.

بێجگە لەمە، لەوانەیە بڕێک لە ڕەخنەگرانی ئەم بابەتە پرسیاریکەن کە " بە سەرنجدان بەوەی کە جیهانی عەرەب بەشێک بوون لە ئیمپراتوریی عوسمانی، چۆنە ئەم جلە نەبوو بە بەرگی گشتیی ئەوان؟" ئەم پرسیارە لە خۆیدا جێگای تێڕامانە. جلی یەنیچەری بە ئەگەری زۆر بە دووهە نەبوو بە شێوازی جلی ناوچە عەرەب نشینەکان. لەوانەیە هۆکاری یەکەم ئەوە بێت کە جلی جێگای ئاماژە لەگەڵ جوگرافیا و ئاو و هەوای بیابانی و گەرم دا سازگار نییە. بەڵام لە بەرانبەردا، جلی عەرەبیی باو، دەتوانێ فێنکی لە کاتی گەرما و پاراستنی پێویست بەرانبەر بە تەپ و تۆز دابین بکا. کە وایە دەکرێ بڵێین کە بە هۆی سازگار نەبوونی جلی یەنیچەری لەگەڵ جوگرافیای ناوچەکە دا، ئەم جلە نەیتوانی لە ناچە کشتوکاڵییەکانی عەرەبی دا جێگا پێی خۆی بکاتەوە. لە ناوچەی شاریش دا، جلی یەنی چەری وەک جلی سەربازی چاوی لێ دەکرا. بۆ کەسانی سەر بە چینە دەوڵەمەندە کۆمەڵایەتیەکان نزمیی شان بوو کە ئەم جۆرە جلە لەبەر بکەن. هۆکاری دووهەم دەکری ئەوە بێت کە بزووتنەوەی ناسیونالیستیی عەرەب لە سەرەتای سەدەی بیستەم دا، لە شارەکانی بەیروت، دمشق، حەلەب و بەغداد بزووتنەوەیەکی کاریگەر لە نێوان توێژە خوێنەوار و شارنشینەکانی عەرەب دا سەری هەڵ دابوو.

ئەم بزووتنەوەیە لە ململانێ لەگەڵ بزووتنەوەی ناسیونالیستیی تورکە گەنجەکان لە خاکی عوسمانیەکاندا، کە بانگەشەی ناسیونالیزمی قەومییان دەکرد، گەشەی کرد. ڕووناکبیرانی عەرەب دواتر لە دژکردەوەی بانگەشی خۆ بە زلزانیی ناسیونالیسمی تورک دا، لە سیستەمی عوسمانی دوور کەوتنەوە، وە زمان و کولتووری خۆیان برەو پێ دا و دەستی نەیان بە سنگی بەها کولتووریەکانی عوسمانیەوە نا.لە ئاکام دا، لە گەڵ ئەو گۆڕانکارییە دا بێجگە لە پاراستنی جلی نەریتیی خۆیان، جلی خۆراواشیان بەکار هێنا. بەڵام لەو سەردەمە دا لە کوردستان، بە هۆی پێکهاتەی سیاسی- ئابووری و کەم دەرەتان بوونی ناوچە شار نشینەکان و لە سەدا چەند کەسەکی خوێنەوار نەبێت، خەڵک بە گشتی زانیاریان لە جیاوازیی شۆناسی خۆیان نەبوو و شۆناسی نەتەوەیی بۆیان بێ مانا بوو. جلی یەنی چەری

لە ئاوا بەشایەکی سیاسی- کولتووری دا لە کوردستان گشتگیر بوو. لە ناوچە عەرەبیەکانی ژێر دەسەڵاتی عوسمانی دا ئەو بەشایە نەبوو.
لایان و بەرینایی ئەم باسە دەتوانێ زۆر زیاتر لەمە بێت. تا ئێرەش ئاوا باسێکی جۆراوجۆر لە پێیوەند لەگەڵ ڕەوتی پەرەسەندنی جلی کورد دا نەکراوە. بۆ جارێ کە ئەم باسە لێرەدا کۆتایی پێ بهێنرێت.

قسەی کۆتایی

بە هەمان شێوە کە بە درێژی باسی لێوە کرا، جلی پیاوانەی کوردی بە ئەگەری زۆر، شێوە سازییەکە لە جلی سپای یەنی چەریی حکومەتی عوسمانی کە لە ڕەوتێکی مێژوویی دیاریکراو دا و بە هۆی بەرەوڕوو بوون لەگەڵ گۆڕانکاریە سیاسی- کۆمەڵایەتیەکانی دەوروبەر، بە شێوەی ئەمڕۆی لێ دەر هاتووە. ئەم گۆڕانکاریە نە ئاکامی سیاسەتی لە پێشدا پلان بۆ داڕێژراوی دەوڵەتی عوسمانی بوو و نە هەڵبژاردەی بەدانستەی خەڵکی کوردستان، بەڵکوو گۆڕانکارییەکی لە سەرخۆ بووە کە گۆڕانکارییە سیاسی- کۆمەڵایەتیەکانی کۆمەڵگا بواریان بۆ دەرخستنی وەک بەهایەکی کولتووریی جێگای پەسەند ڕەخساندوە.
ڕەوتی گۆڕانکاریی جلی کوردی تەنها یەک نموونەیە کە چۆنیەتی پەرەسەندن یان دروست کردنی هێما نەتەوەییەکانی کۆمەڵگا جۆراوجۆرەکان نیشان دەدا. زۆربەی بەها ناسیونالیستی و ئایینییەکانی کۆمەڵگا جۆراوجۆرەکان، بە پاراستنیان شەڕ و کوشتارێکییەکجار زۆری لە کەوتووەتەوە، کە لە جێگایەکی دیکەوە هاتوون و خۆماڵی نین. ئەم بەهایانە تەنها دەوری تەسمەیەکی گواستنەوە لە گوورووپێکەوە بۆ گوورووپێکی دیکە گێڕاوە، وە نەیانتوانیووە هەنگاوێکی ئەرێنی لە پێناو ژیانی جەماوەری خەڵک و سەر و سامان دان بە دامەزراوە مەدەنییەکانی زەمانەتکاری ئازادییەکان دا هەڵگرن.

بە لەبەر چاوگرتنی بەها سازییە خۆماڵییەکان بە درێژایی مێژوو، ئینسان کاتێک پروپاگاندەی سیاسی و کولتوورییەکانی بەشێک لە حیزبە ناسیونالیستەکان دەبینێت، زۆر نا ئومید دەبێت. نا ئومید لەوەی کە ئەم هەموو هێز و توانا ئینسانیە لە بری هەوڵدانی بەرەوپێش بە پێک هێنانی کۆمەڵگایەکی عادل لە سەر بنەمای دامەزراوە مەدەنیەکانی لێپرسینەوە هەڵگر بێت، هەر هەموو لە حاڵی مانەوەدان بەرەو کوشتار بووە.

ژێرنووس:

بیر هێنانەوە: ئەم نووسراوەیە هێشتا بە هەنگاوی یەکەم لە ڕێگاێەکی دووردا دادەنرێت. نووسەر سەرەڕای هەوڵدان نەیتوانیووە دەستی بە بەرھەمە لێکۆڵینەوە ئاکادیمیکانی جێگای متمانە دربارەی ئەم بابەتە ڕا بگا، وە بۆ دەوڵەمەند کردنی ئەم باسە کەڵکیان لێ وەر بگرێت. لەوانەیە تا ئێستا نووسراوەێەکی سەرنج ڕاکێش لەم بارەێەوە چاپ نەکرا بێت. بە ئومیدی ئەوەی کە لە داهاتووێەکی نزیک دا، کەسانێک بتوانن دەربارەی ئەم بابەتە لێکۆڵینەوەێەکی زانستی و بە پێز ئەنجام بدەن.

** دەمیرتاش تا ساڵی ٢٠١٤ ڕێبەری حیزبی “ئاشتی و دێموکراسی” بووکە سنووری هەڵسووڕانی کوردستانی تورکیە بوو. بەڵام بە دوای گۆڕانکارییە فکرییەکانی عبدالله ئوجەلان، ڕێبەری پکاکا، لە زینداندا، وە ڕەخنەی ئەو لە ناسیونالیسم و دەوری سەرکوتگەرانەی سیستەمی سیاسیی دەوڵەت- میلەت، لە پەیوەندی لەگەڵ مافی کەماێەتییەکان لەم سیستەمانە دا، حیزبی ئاشتی و دێموکراسیش گۆڕانی بەسەردا هات و لەگەڵ ژمارەیە لە هەڵسووڕاوانی چەپ و لیبراڵی تورک و هەڵسووڕاوانی کەماێەتییەکانی وەک عەلەویەکان، ئەرمەنیەکان و ئالبانیەکانی تورکیە دا حیزبی “دێموکراتیکی گەلانی تورکیە”ێان پێک هێنا. ئەم حیزبە ئێستا بەرە یان پلاتفورمێکی واوەتری قەومی و کولتووریيان ڕەچاو کردوە و ئەێانەوێت کە سەرنجی ژنان، یەکیەتییە کرێکارییەکان، کەماێەتییە ئایینی و قەومی و هاوڕەگەز بازەکان بەرەو لای خۆێان ڕاکێشن. زۆرەبەی چاوەدێران لەو باوەڕەدان کە ئەگەر ئەم حیزبە بتوانێ بەربەستی لە سەدا ١٠ی دەنگەکان لە هەڵبژاردنەکانی پارلەمانی تورکیە دا بەدەست بێنێت، دەتوانێ ببێتە کۆسپێک بەرانبەر بە خۆ بە زلزانیەکانی حیزبی ئیسلامیی حاکم یانی حیزبی “عەدالەت و پەرەسەندن”.

سەرچاوەکان:

بۆ ئامادە کردنی ئەم بابەتە لەم سەرچاوانەی خوارەوە کەڵک وەر گیراوە.

Battle of Chaldrian. Encyclopedia Britannica (online).(Retrieved, March 2, 2015). http://www.britannica.com/EBchecked/topic/104688/Battle-of-Chaldiran

Farooqui, Suraiya.(2005). Subjects of the Sultan: Culture and Daily Life in the Ottoman Empire. New York. I.B Tauris & Co Ltd.
Masters, Bruce.(2015). The Arabs of the Ottoman Empire , 1516-1918. Cambridge,UK. Cambridge University Press.
Quataert. Donald. (2000). The Ottoman empire; 1700-1922. .Cambridge, UK. Cambridge University Press
وبسایت های مورد استفاد برای یافتن عسکها.
http://adnanshiry.loxchat.com
http://www.alternet.org/world/isiss-nightmare-fierce-kurdish-women-fighters
www.haberturk.com/gundem/haber/828397-ak-parti-ile-ittifak-yapmiyoruz
http://www.saradistribution.com/kurds_fromearliercenturies.htm
www.saradistribution.com/kurds_fromearliercenturies.htm

ڕەگەزی تورك لە سەرەتا و ئێستادا … شوان ئەحمەد باپیر

بنەچەی ڕەگەزی تورك دەگەڕێتەوە بۆ کۆمەڵە خێڵێکی شەڕانی و دەست وەشێن، کە بەلێشاو لە بیابانەکانی ئاسیایی ناوەڕاستەوە ڕوویان لە ناوچەکانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست کردووە. هێرشی مەغۆلەکان کۆمەکی زۆری بە تورکەکان کردووە، کە ئەنجامەکەی بڵاو بوونەوەی خێڵە تورك زمانەکان لە کۆتایی سەدەی دەیەم و سەرەتایی سەدەی یازدەیەمەوە لە هەر یەکە لەوڵاتانی ئاسیایی ناوەڕاست و قەفقاسیاو چین و ڕووسیا و ئێرانی لێکەوتەوە.

تورکە سەلجوقییەکان لە 1000ساڵ پێش، بەرەو ئێران داکشان، لەدوای ڕووبەڕووبونەوەیەکی خوێناوی لەگەڵ کوردەکان گەیشتنە ئەو ئەنجامەی کە باشتر وایە لەگەڵیاندا ڕێکبکەوین، لەبەر ئەوە لە کوردستان تێپەڕین و بەرەو خۆرئاوا کە ڕۆمێی پێدەگووترا هەنگاویان نا، لەو کاتەدا مەروانییە کوردەکان، کە پایتەختەکەیان دیاربەکر بوو لەو پەڕی دەسەڵاتدابوون و لەگەڵ تورکەکان بوونە هاوپەیمان، دوای پێنج

سەدە، سوڵتان سەلیمی عوسمانی 1512 -1520 بە یارمەتی ئیدریسی بەتلیسی میرنشینە کوردییەکان، کە لەترسی شا ئیسماعیلی سەفەوی 1501- 1524 لە مەترسیدابوو بەرەو لای خۆیان ڕاکێشاو بە ڕووکەش لەگەڵیاندا بوونە هاوپەیمان. پێنج سەدە دواتریش مستەفا کەمال ئەتاتورك 1881 – 1936 ئەم تشتەی دووبارە کردەوەو کوردەکان بەفێڵ خواردوویی لە ئەسارەتی تورکەکان مانەوە، هەروەها لەسەردەمی دەسەڵاتداریتەکەی ئەودا، کە بزاڤی ناسیۆنالیزمی کەمالیست هەوڵەکانیان خستە گەڕ بۆ بەتورك کردنی هەموو کایەکانی ژیاری ناوچەکە، لەوانەش تێزی مێژوویی تورك: کە دەڵێت بنچینەی تورکی ئەم ناوچەیە سەرەتا بۆ چەندین هەزار ساڵ دەگەڕێتەوە و لەگەڵ تورك بوونی شارستانێتییەکانی چین، ئەناداڵ، ومیزۆپۆتامیا(هیت، سۆمەر…).

کۆمەڵناسی تورك ئیسماعیل بێشکچی بەر پەرچی تێزە نازانستییەکەی مێژووی تورك دەداتەوەو من بە کورتی دوو خاڵ دەخەمە ڕوو، کە دبێژێت((یەکەم: ڕێی تێناچێت، کە تورك پێشکەوتنیان بۆ چین و هیندستان بردبێت، جیا لەوەش لەچین و هیندستان 3000ساڵی بەرلە زاین ژیاری پێشکەوتوو و کەلتورو پیتی نووسین هەبووە.
دووەم: تورکیش لە تەك مۆنگۆڵ و تونگوس هەمان ڕەگەزیان هەیە. بەهیچ جۆرێك ڕەگەزی تورك پەیوەندی بە هیندۆ ئەوروپی و گەلانی ئارییەوە نییە. زمانی تورکیش سەربە زمانەکانی ئۆڕاڵ ئەڵتایە، کە ئەمانەیش هیندۆ ئەوروپی نین). هەروەها لە نێوان ساڵانی 1931 بۆ 1932 ئەنیستووتی تورك بۆ مێژوو و ئە نیستووتی تورك بۆ زمان هاتنە دامەزراندن. بە ئامانجی بەتورك کردنی هەموو مێژووی ئەناداڵ .

قوربانی سەرەکی ئەم سیاسەتە ناسیۆنالیستییە کوردەکان بوون، کە هەموو مافێکییان لێ زەوتکرا ئەگەر ئاوڕێك لە سەردەمی خەلافەتی عوسمانی بدەینەوە دەبینین لە چەندین ماوەو سەردەمی جیاوازدا چەند فەرمانڕەواو میرنشینێکی کوردی دەهاتنە بەرچاو، کە خۆیان فەرمانڕەوایی ناوچەکەی خۆیان دەکرد، گەرچی سنورو ماوەی فەرمانڕەوایییەکەیان سنور دار بوو بەڵام هێشتاش بە بەراورد بەسەر دەمی دوای خەلافەت، کەمالییەکان دەکرێت بڵێن لە چەند ڕوێکەوە باشتر بوو، سەیر بکە هەر لەگەڵ گرتنە دەستی دەسەڵات لە لایەن مستەفا کەمال، کە لە کۆنگرەی ویلایەتەکانی ڕۆژهەڵات، لە تەموزو ئابی 1919دا سودی لە سادەیی و نەفامی سەرۆك خێڵ و عەشیرەتەکانی کورد وەرگرت، کە دەیگوت کورد و تورك یەکسان و بەرابەر دەبن لە دوای سەرکەوتن، کەچی سەیری خیانەتەکەی بکە لە نۆڤەمبەری 1922

ڕایگەیاند((ئەو وڵاتەی کە ئێستا دامان مەزراندووە وڵاتی تورکە).
بەدیوێکیتریشەوە هەر شۆڕشێك سەری هەڵدابێت لە ماوەیەکی کەم و بە شێوەیەکی دڕندانە سەرکوت کراوە: لەوانەش شۆڕشی شێخ سەعیدی پیران ساڵی 1925 و شۆڕشی ئاگری داغ (ئارارات)، ساڵی 1927 دوو نموونەی حشا هەڵنەگرن.

کوردناسی هۆڵەندی((مارتین ڤان بڕوونەسن)) دەڵێ " کودەتا نیزامییەکانی ساڵانی 1960، 1971 و 1980″ هەوڵی زیندوکردنەوەی بۆچوونی خالیسی کەمالیستی بوون و بەرووبوومیان هەوڵ و کۆششی تازەبوو بۆ بە زۆرەملێ تواندنەوەی کورد”.
هەروەها دەگوترێت، کە تورکەکان 3جارەو 500ساڵ ئەم نەریتە مێژوویەی خۆیان دووبارەکردەوەو سودیان لە مێژوو وەرگرت، من دەڵێم جاری سێیەمین لە سەردەمی دەسەڵاتی ڕەجەب تەیب ئۆردۆگانیش لە سەرەتادا پێی خۆی لەسەر جۆرێك لە ئاشتەوایی داگرت بەڵام دواتر قینی ڕەگەزی تورکایەتی خۆی بەسەر کوردەکان هەڵڕشت دیارترین نموونەش هێرشەکانی بۆسەر شاری عەفرین و بەردەوامی هێرشەکانی بۆ سەر ناوچە سنورییەکانی کوردستانی باشور، کە لە یەکەم ڕۆژی نەورۆزی 2719ی کوردیدا، گوندێکی قەزای زاخۆی بۆردومانکرد، جەندرمەکانیشی لە 4گوندی دەڤەری برادۆست ڕێگەیەندا ئاگری نەورۆز بکرێتەوە.
لەناوەخۆشدا دەستگیرکردنی دەیان سەرکردەو ئەندام پەرلەمان و ئازادیخواز لە نێویشیاندا ڕێبەری پارتی گەلانی (Hdp) ە سەڵاحەددین دەمیرتاش. هەروەها ئێستا دەڵێت شوێنێك نییە بە ناوی کوردستان، ئەگەر دەتانەوێت بڕۆن لە باکوری عێراقدا کوردستان هەیە.

بەڵام پرسیارە جەوهەریەکە لێرەدا دووبارە خۆی نمایشدەکاتەوە بۆچی کوردەکان هیچ سودێك و وانەیەك لە مێژوو وەرناگرن. باشترین وەڵام ئەوەیە، کە نایانەوێت و گوێ بە شکست و ناسۆرییەکانی خۆیان نادەن چ لە کاتی ئێستاو چ لە داهاتووشدا تاوەکو ئەم جۆرە لە فۆرمی بیرکردنەوە لە ژیانی تاکی کورد ئامادەگی هەبێت، پێم وایە ئەمە حاڵمانە.

ژێدەرەکان:

1- ئیسماعیل بێشکچی، تێزی مێژوویی تورك و دێزی کورد، وەرگێڕان و ئامادەکردنی: ئەنوەر محەمەد ئەحمەد. چ1، چاپخانەی یاد، سلێمانی ، 2013.
2- حەمید بۆز ئەرسلان، مێژووی تورکیای هاوچەرخ، وەرگێڕانی لە

فەڕەنسییەوە، نەجاتی عەبدوڵڵا، چ1، هەولێر، 2009.
3- د. ڕەفیق سابیر، ئیمپراتۆریای لم، چاپ،3، ناوەندی غەزەلنووس، سلێمانی، 2014.
4- عەبدوڵڵا ئۆج ئالان و مەسەلەی کورد لە خۆرهەڵاتی ناوین، د. عەبدوڵای ئاوریشمی، وەرگێڕانی، سیدۆ داود عەلی، خانەی چاپ و پەخشی ڕێنما، سلێمانی، 2015.
5- د. ئیبراهیم خلیل ئەحمەد و د. خەلیل عەلی مراد، مێژووی ئێران و تورکیا، وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە، بەهادین جەلال مستەفا، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ڕۆژهەڵات، هەولێر، 2011.

دەقی تەمەن ... ناڵە حەسەن

_ بەشی هەژدەیەم

١
گەر (تەنیایی زمانی با)
بۆ شیعرەکانم نا
بۆ من دەچەمایەوە
ئەگەر (عەشق زمانی با)
بۆ من نا
بۆ شیعرەکانم دەچەمایەوە
گەر غەریبیش زمانی با
دەست لەسەرسینگ
بۆ من و بۆ شیعرەکانم دەچەمایەوە …!

٢
تە تە تە تە تە
تەمتومانێکە
بەنێو ئاگرە ئیرۆسی□کانی
ئارەزوودا ڕەتدەبێ
تە تە تە تە تە
تەورێکە تاوێرە بەستەڵەکی□کانی
تەنیایی دەڕووخێنێ

تە تە تە تە تە
تون□ڵ□ک□ تنۆک تنۆک
لیکە لینجاوییەکانی لێدەچۆڕێ
تە تە تە تە تە
تابوتێکە تاریکی
نێو ئەشکەوتەکانی تیا دەنێژرێ …!

٣
من وام
لەگەڵ ژیان شیعر
لەگەڵ شیعر بەفر
لەگەڵ بەفر □وناکی
ل□گ□□ □وناکی با
لەگەڵ با ئاگر
لەگەڵ ئاگر خەون
لەگەڵ خەون تۆ
لەگەڵ تۆش / عەشق کۆمان دەکا تەوە …!

٤
چەند بەخشندەن
دڵ□ پە فرمێسکەکانی تۆ
کە دەبنە مەرەکەبی نووسینەوەی
یادەوەرییەکانی عەشق
چەندە گەورەن
زەردەخەنە نەرمەکانی تۆ
کە دەبنە پەنجەرەیەک
بۆ کۆشکە ڕازاوەکانی تەنیایی

٥
بەهۆی بارانە ئەفسانەییەکانەوە
ڕوخساری تۆ
لەسەر قەد و گەڵای
درەختەکانەوە دەردەکەوێ
یان بەهۆی /
زەردەخەنەی تیشکە سەرمەدییەکانەوە
ڕەنگی چاوەکانی تۆ
تێکەڵ بە سێبەرەکان دەبێ
بۆیە من لە منداڵییەوە

بە درەخت و سێبەر / ئارام دەبمەوە

٦
لەنێو خەیاڵە کوشندەکان / غوربەت
لەنێو غوربەتدا .. خەیاڵە کوشندەکان هەستپێدەکرێن
لەنێو عەشقە قووڵەکان / مردن
لەنێو مردندا .. عەشقە قووڵەکان دووبارە دەبنەوە
لەنێو چاوە سەوزەکان / پەرتبوون
لەنێو پەرتبووندا .. چاوە سەوزەکان وندەبن

٧
من لە نێو تەنیاییدا / ئاگر
لەنێو ئاگردا / دەریا
لە نێو دەریادا / ڕەشەبا
لە نێو ڕەشەبادا / خاک
لەنێو خاک دا / ڕێگەکی چڕ و تێکئاڵاوم
خوداوەندیش ناوی ناوم / ڕێگی شیعر

٨
چ کارەساتێکی خەفەتبارە
ئەوانەی خۆشیان دەوێی
دەیانەوێت عەشقت لەگەڵدا بکەن و
لەگەڵ تۆدا بژین
وا هەستبکەی / ئەوانە دەمێکە مردوون

٩
تەمەنی منداڵی من
بەهەشتێک بوو
لەنێو دۆزەخێکی تاریکدا
هەرجارێک
لاپەڕەکانی ئەو ڕۆژانەم هەڵدەدەمەوە
برینەکانم قووڵترو
خەونەکانیشم بەرین و بەرینتر دەبنەوە ..!

١٠
سۆز / ڕێژنە بارانی عەشقە
عەشقیش بە بێ سۆز
گەڕینەوەی

هەستە ئیرۆسی□کانە و هیچی تر

١١

لەنێو خەونە سپییەکانم
چاوە ڕەشە قەترانییەکانی تۆ
دەبریسکێنەوە و ڕوونا کیم پێ د□ بەخشن
لەنێو شیعرە ئیرۆسییەکانیشم
سێبەری تۆ
وەک چارۆگەیەکی گوڵگوڵی
بەدوامەوە دەخشێ
هێز بە جەستەی شەکەت و
ئارامیش بە ڕۆحم د□ بەخشێ

١٢

دوای مردنم
گوڵ مەهێنن بۆ سەر مەزارم
تا ئەوکاتەی لە ژیان دام
تەنها زەردەخەنەکانتانم
پێ ببەخشن و هیچیتر …!

١٣

لە تەنیشت منـەوە
ژنێکیان بەردباران کرد
کە دڵەکەی لە لێدان کەوت
ئاوێنەیەکی بچکۆڵانەیان
لە جانتاکەی دەرهێنا
بە قەڵەمە سوورەکەی لێوی
بە وردی
لەسەری نووسیبوو
(ژیان جوانترە لە مردن …!)

١٤

تەنیا شیعر
من وەک ئەوەی هەم
دەمخوێنێتەوە
بۆیە لەنێو ماڵی مردن
هەمووجارێک

ژیانم پێدەخشێتەوە

١٥
ئێستا نا
س ا ڵ ێ ک ی ت ر
تەنها و تەنها
یەک ساڵیتر
بۆ مردنی خۆم بێ
یان خۆکوشتن
من بێباک دەبم لە مردن …!

فێبروەری ٢٠١٩

چیرۆکی: کۆڵبەری … نوسینی: زانا خدر کۆڵبەری

1
شەوێکی تاریك و ئەنگوستە چاو بوو، مەلەکبین ڕێژهەڵاتی وەك شێت بەناو کۆڵان و بەسەر شەقامە گشتییەکاندا لە شەوو ڕۆییەکی بێکۆتا دابوو. بەخوڕ باران دەباری، تاریکی شەو و تاریکی ئەم شارە تاوناتاوێك بە هەورە بروسکەی وێڵ و سەرشێت دەڕەویەوە. بەڵام هیچ شتێك نەبوو ئەو غەمەی کۆ مانگێك بوو بەسەر شاردا باڵی کێشابوو، بڕەوێنێتەوە. بارانی بەخوڕ و گرمەی هەور تێکەڵ بە گریان و هاواری مەلەکبین دەبوون، بۆ ئەوەی بەزەیی بەخۆیدا بێتەوە، بۆئەوەی شەرمبکات، بۆ ئەوەی سڵ لەو هەموو چاوە بکاتەوە کە سەیریان دەکرد، بۆئەوەی نرخێك بۆ هیچ بنەمایەکی کۆمەڵایەتی دابنێت، کە لەو ساتانەی مرۆڤ وەها وێران دەبێت، نرخی چڵە پوشێکیان نامێنێت. پڕ بەگەرووی گۆرانی عەزیز شارۆخی بە گوێی ئەم شارە بێدەنگەدا دەدا و هاواری دەکرد: تۆ نەبی منیش… ژیانم ناوێ، بێبۆ تۆ دڵم دەوەستێ لە لێدان… وەك پێغەمبەرێکی نەفی کراو، وەك منداڵێکی سەرگەردان، بەهەموو لایەکدا دەیڕوانی. بەدوای شتێکدا وێڵ بوو بۆی نادۆزرایەوە. کە هەتا هەتایە بۆی نادۆزرێتەوە. هەمووان پێیان وابوو کۆتا شەویتی و گیان دەسپێرێ.

▪خانم تكایە… خۆتت وێران کرد، کۆتاییەکەی خێر نابێت. یەکێ لەو پیاوانەی دڵی هاتبووە هەژان وای پێ گووت.

2

مانگێك لەمەوبەر، لە شەوێكی وەها تاریك و نوتێكدا، جەمشید ئەفسەری و مەلەكبینی دەزگیرانی، بۆ قسەكردن و بەسەر بردنی كات، بە ڕێگاوە بوون بۆ ناوەڕاستی شار. وەك بڕێی بێ گفتوگۆكردن دەربارەی مەرگی خۆیان سەریان هەڵگرتبێت، هەنگاوەكانیان قوڕس و هێواش بوون. مەلەكبین هەموو گیانی دەلەرزی، ئەو سەرمایەی لەنێو جەستەی ئەودا بوو، ئەو سەرمایە نەبوو كە باوەشی بەشاردا كردبوو، سەرمای شار سەرمای مانگی ئەیلوول بوو، سەرمای پاییز بوو، سەرمای نێو ڕۆحی مەلەكبین سەرمایەك بوو لە هیچ شوێنێكی ئەم جیهانە وەها بە سەختی و قورسی بوونی نەبوو. جەمشید ئەفسەری دەزگیرانی بۆ بەزەییانە سەرماكەی سەختتر دەكرد، بۆ ئەوەی بەلاوازی دڵی مەلەكبین بزانێ. جەللادانە باسی شەڕ و بەرەی پێشەوەی جەنگی دەكرد.
مەلەكبین كچی مەجید ڕۆژهەڵاتی، كۆڵبەرە بە ئەزموون و پیرەكەی شار بوو، دایكی لەناو جێگاكەوتبوو، دوو خوشكی هەبوو هەردووكیان شوییان كردبوو، برابچووكەكەی كە تەمەنی پانزە ساڵان بوو شەهیدی ڕێگای كۆڵبەری بوو، ساڵی ڕابردوو لە نێوان سنووری عێراق و ئێران بەر دەستڕێژی گولەی پاسدارانی سنوور كەوتبوو. بەم هۆیە دایكی مەلەكبین جەڵدەی دەماغ لێیداو كەوتە ناو جێگا، تا ئێستاش زمانی نەبووەتەوە و لاڵ بووە.
باوكی جەمشید بەو هۆیەی هەمیشە ئەو قاتە كوردیانەی دەی پۆشین لەو قوماشە بوو كە ناوی (ئەفسەری) بوو، پێیان دەگووت مەزهەر ئەفسەری. ئەو كاتەی جەمشید تەمەنی دوانزە ساڵان بوو، مەزهەر ئەفسەری لە ڕێگای كۆڵبەری لە زستانێكی سەخت لە شاخێكی عاسی ڕەق بوبێوێوە… هەموو دانیشتوانی ئەم شارە، ساڵانە یادی ئێو ڕووداوێ دێتێزێنێیان دێكردێوێ، هیچ كات نەبووە یادی ڕۆژێك، یادگارییەك، ساتێكی خۆش بكەنەوە، هەموو دانیشتوانی ئەم شارە بە پیر و منداڵ و گەنجەوە تاكە پیشەیان میحنەت ژماردن بووە. جەمشید ئەفسەری، تاكە میراتی باوكی بوو لەو دونیایە مایەوە و بە ئەمانەت سپاردبووی بە مەجید ڕۆژهەڵاتی، هاوڕێی هەمیشەیی كۆڵبەری و شاری.

3

ئەزموونی سەخت، كۆڵبەری، هەڵاتن لە گولەی پاسەوانانی سنوور، مامەڵەكردن لەگەڵ كەسانی نامۆ، كڕینی كاڵا لەو فرۆشیارانەی لە دوورەوە كەلوپەلەكانیان ئەهێناو فرۆشتنەوەی بە كەسانی نەناسراو،

سەرمای سەخت، شەوانی بێداری لەگەڵ کاروانچیان و گوێگرتن لە گفتوگۆکانیان، هەموو ئەوانە جەمشیدیان لە منداڵێکەوە گەورە کرد بۆ گەنجێکی بە ئەزموون و قسەزان و تێگەیشتوو، پیاوە بە تەمەنەکان ئەوانەی لە کاروان لەگەڵی دابوون، بە مەجید ڕۆژهەڵاتیان دەگووت: عەجەب گەنجێکی تێگەیشتوو و زیرەکی لێدەرچووە. ئەو شەوانەی لە کۆڵبەری دەگەڕایەوە، دوای چەندین شەو ڕۆیشتن و ماندوو بوون، دوای پشوو وەرگرتنێکی کورت، ڕووی دەکردە مەجید و بە غەمگینییەوە پێی دەگووت: مام مەجید وا مەزانە باوکم کوڕێکی بۆ تۆ بەجێ هێشتووە، جگە لە مەینەت… هیچ شتیکی تر نییە… بەڵێ، تەنها مەینەتی بەتۆ سپاردووە تا بۆی گەورە بکەی.

- ئەم قسانە چییە؟ حەزناکەم ئەم قسانە بژنەفم کوڕم.
- بۆچی وانییە مامە؟ سەرەڕای ژیانی پڕ زەحمەتی و نەداری خۆت، ئاگاداری و یارمەتی دانی منیش لەولاوە بووەستێ.
- وەلێ هەر ئەوە بەختەوەرییە ئەزیزم.

هەشت مانگ بوو جەنگ دەستی پێکردبوو، لەسەرەتای دەستپێکردنی جەنگەوە کۆڵبەری هەروەك جاران بوو، تا جەنگ درێژەی دەکێشا کۆڵبەری سەختتر دەبوو، پاسەوانانی سنور بێ سڵەمینەوە گولەیان بە خەڵکییەوە دەنا، تۆپبارانی بەردەوامی سوپای عێڕاق هێندەی تر کارەکەی ئەستەم تر دەکرد. دوو حەفتەبوو کەس بۆ کۆڵبەری نەدەچوو، مەجید ڕۆژهەڵاتی بەدەرفەتی زانی کچەکەی لە جەمشید ئەفسەری مارە بکات… لەوانەیە کۆتا ئاواتی بەر لەمەرگی بووبێت، جەمشیدیش پێی وابوو کە مەجیدی باوکی مەلەکبین بەو پەیوەندییە خۆشەویستییەی نێوان ئەم و کچەکەی زانیبێت، بۆیە بە پێویستی زانیوەێ بەر لەوەی کەس پەی پێبەرێت، کارەکەی بەخێر بڕاندبێتەوە.

ئەو شتەی کە مایەی نیگەرانی خەڵکی بوو، بەتایبەت بۆ دڵە چکۆلانەکەی مەلەکبین گەلێك دژوار بوو، دوای چوار مانگی تر دەبوو جەمشید بچێت بۆ سەربازی و بەشداری ئەو جەنگە نەگریسە بکات کە هیچ کەس نەیدەزانی کۆتاییەکەی لە کوێیە. دووربینی جەمشید، بڕیارێکی نەخوازراوی لێکەوتەوە، مانەوەیان بوو بە دەزگیران داری تا کۆتایی هاتنی ئەرکی سەربازی. بیری لەوە ئەکردەوە ئەگەر بێتو بیگوازێتەوە و لەو ماوەیەدا مەلەکبین دوو گیان بێت، دواتر کێ ئەرکی بەخێو کردنی ئەم ماڵە وەئەستۆ دەگرێت؟ کێ بۆشایی باوکایەتی بۆ منداڵەکەی پڕ دەکاتەوە؟ لەدوای ئەو کێ سۆزی هاوسەرایەتی بە مەلەکبین ببەخشێ؟ کێ ئەو بۆشاییە گەورەی دەکەوێتە نێو ماڵەکەیانەوە

پێی دەکاتەوە؟
- ئەزیزی دڵم، بۆ نوقڵانەی خراپ لێدەدەی؟ قەرارت داوە شەهید بیت؟ مەلەکبین وای پێدەگووت.
- ڕوون نییە ئەزیزم ڕوون نییە. یارمەتیم بدە لەو دونیا ئارام بم.

بە چاوی پڕ لە فرمێسکەوە مەلەکبین دەی گووت: تکایە… تکایە جەمشیدی من باسی مردن مەکە.

ئەو شەوەی مەلەکبین کە چوار مانگ بوو خۆی بۆ ئامادەکردبوو و لە هاتنی دەترسا، لە کۆتاییدا هات. ئەو شەوە تاریك و سیخناخ لە غەمگینی لە سەرەتای مانگی ئەیلولدا خۆی کرد بە هەموو کۆچەو کۆڵانەکانی شاردا. ئەم شەوە مەلەکبین و جەمشید وەك بڵێی بەدوای ئەم غەمگینییەدا وێڵ بن یان لەبەری ڕابکەن، لەبەردەم چایخانەی ناوەراستی شار لەسەر مێزێك بەرامبەر یەکتری دانیشتن. جەمشید وەك بییەوێ لە نیگاکانی مەلەکبین خۆی بدزێتەوە بۆ وچان سەری بەم و لاولادا دەسوڕاند. نیگاکانی هەردووکیان پاڕانەوەیان لێ بەدی دەکرا، پاڕانەوەو تکا کانی جەمشید بەڕوونی دیار بوون. ئەوەی ڕوون نەبوو تکاو پاڕانەوەکانی نێو نیگاکانی مەلەکبین بوو، لەکێ بپاڕێتەوە؟ تکا لەکێ بکات؟ هانا بۆ کێ بەرێت؟ بۆ سەرەوت سەری وەردەچەرخاند و کەسێکی بەر نیگا نەدەکەوت پێی بڵێ. مەلەکبین ئەوەی دەبوو بیڵێ نەیدەوێرا، شتێ زمانی لە گۆکردن خستبوو، دەترسا و قورگی گیرابوو، هانای بۆ هەموو شتێك و هەموو کەسێك دەبرد بەس ئەوەندە بتوانێ بڵێ تکایە با لەم شار و لەم وڵاتە نەفرین لێکراوە هەر لەم شەوە تاریکەدا ڕابکەین. ڕەنگە دواتر هەموو ڕوداوێك ڕەوتێکی تری وەربگرتایە و کۆتایەکی تری هەبووایە، هەموو ئەو خەیاڵاتانەی لە بیری خۆی تاراندن و ئەو قسانەی خولەکێك پێشتر دەیەویست دەریانبڕێ قووتی دانەوە، بە نائاگاییەوە هاواری کرد: بۆچی جەنگێك کە پەیوەندی بە ئێمەوە نیە، دەبێت باجەکەی بدەین؟ ئاخر بۆ خودایە…

نەیدەزانی چی دەڵێت، پرسیارەکەی جۆرێك بوو لە بیری خۆشیدا وای هەست کرد کە دەربڕینەکە تەواو نییە، ئەو فرمێسکانەی لە ئیوارەوە لە چاویدا قەتیس مابوون هەموو بەربەستێکیان شکاند، وەك شێت هاواری دەکرد، جەمیشد بە چپە گووتی:
- حەبیبی دڵم تکایە ئارامبە، هەموویان سەیرمان دەکەن.
- بۆچی ئارام بم؟ گوناحە هاوار بکەم؟ ئازار ئەچێژن بە گریانی من؟… نازانن؟ نازانن چەند وێرانم…

▪ بەڵێ ئەڵبەتە دەزانن، سەیرت نەکردووە لەوەتەی هاتووین ئەو پێکەنین و گاڵتەو گەپەی ئەم ناوەی تەنی بوو خامۆش بووە… جیاوازی ئەم شەوە، لەگەڵ شەوی بەر لە ڕۆیشتنی جەمشید، ئاسمان و ڕێسمانە. هیچ کەس لەو بڕوایەدا نەبوو تاکە کەسێك… یەك کەس وەها جیاوازییەکی گەورە دروست بکات، بە نەبوونی یەك کەس کێشێ بکەوێتە ئەم کەونە گەورەیەوێ. ئەستەمە درك بەوە بکەی، کاتێك کەسێك دەچێتە نێو ناخی زەوی، لەوسەری دونیا کەڵێنیکی زۆر گەورە دەکەوێتە نێوان زەوی و کەسێکی تر، کەڵێنێك بە هیچ شتێك پڕ نابێتەوە، مردن نەبێت. ئەم شەوەی هەموویان بە نیگاکانیان لە جەمشید دەپاڕانەوە ئەو گریانەی بەرێکی مەلەکبینی گرتبوو لێی دورخاتەوە، کەچی لەو شەوەدا هەموویان دەپاڕانەوە کەسێك بێت و دڵنەوایان بکات. وەك گورگێکی بریندار مەلەکبین پەلاماری بۆ ئەو پیاوە دەبرد و بەسەریدا هاواری کرد: کامە خێر؟ گەورەترین خێر ئەوەیە من بمرم… تازە ڕۆیی و ناگەڕێتەوە…
▪ سەبرت بێت کچم. خێرێکی تیایە.
▪ لەوەتەی بیرمدێ ئەو شارە خێری تیانەبووە، لەوەتەی بیرمدێ خەڵك لەم شارەدا کۆڵبەر بووە، کۆڵی شمەك و کۆڵی تایە و کۆڵی پاکەتە جگەرە و کۆڵی هەژاری و کۆڵی خەم و بێدەرەتانی! دووبارە لەو شەوە ساردەو لە ژێر ئەو بارانەدا بەردەوامی بە شەوڕێییەکەی خۆیدەدا و بە دەنگێکی ئەفسووناوییەوە، کە گریانی زۆر ئەوەندەی تر غەمگینی کردبوو، بەردەوامی بە گۆرانی گوتنەکەی خۆیی دەدا و دەڵێیشت: هەرتۆ دەپەرستم، تاکو لەدونیام… هەرتۆ دەپەرستم، تاکو لە دونیام، لە دونیا…

نامەکانی ئیشق … هەموو بەیانییەك … سەردار جاف

8 – کازیوەیەك بۆ بیرکردنەوەی ژوانی نوسین مانا و چەمکەکانی خۆی دەسوتێنێ، گزنگێ بە بێ ئەندێشەکردنی ڕۆژانی ڕابردوو…. تەمەن ڕووە و کزبوونەوە دەبا، بەیانیانێ بۆ تێفکرینە هەستە جوانەکانت مێتەکەیەك بینەقاقای هەناسەم دەتەنێ، چۆن ساتەکانم بە ئازاری

دووری تۆوە دەبەمە سەر هەر ئاوایش مەحاڵە و ناکرێ پەنجەکانم یادەکانی پێکەوەییمان نەنوسێتەوە، ئەگەر بێت و ڕوحم بە سەر شاباڵی پایتەختدا نەفڕێ و لە گۆسەبانەی کولیتەکەت لە شەققەی باڵ نەدا، ئەوا هەموو بەیانییەك روحم دەگری ژیر نابێتەوە، وەڵامی تۆ ئەسرینەکانی دەسڕێتەوە، هەموو سپێدەیەك بینایی دیدەم لێڵە تا ئەو دەمەی حەرفەکانت دەردەکەون، گشت سپێدەیەك دونیام بە سەردا دەتەپێ جیکەی زەنگی نامەکەت دەبنە شەبەقی تروسکایی و لە تەمەنی نوێما هەڵ دێ ، باغچەکەم بە تۆ پڕ گوڵ دەبێتەوە، گوڵەکەم لە گوڵ گوڵتر .

9 – بەیانییە و مەیلی دیتنی چاوەکانت ناخی هەژاندووم، پەنای پێ بردوومەتە بەر ئاوازی بەستەی مەستبوونی ئەوین، وشکە سۆفی نیم تا گلەو گازندەم بێتە سەر، ئەشق خۆرێکی بێ ئەندازەی ئەوینی تۆم، سینگم قاژقاژی شەقار بوونی گرتووە، مەحاڵە هەتوانێ هەبێ سارێژی بکا جگە لە بزە و خەندەیەکی لێوە ناسك و پڕ تریفەکەی تۆ نەبێ، دەروێشی ناختم لە تەکیەی سەر سینەت زیکر و تەهلیلەی سێزمە بێ باڵات، لە بەر دەرگای بسکتا هەموو سپێدەیەك تەسبیحاتی مەیل بوونم دەکەم، دەپێم بڵێ حەیرانت بم ، خالقی کردگار چەند ڕۆژ و مانگ و ساڵ بە دیار هاوڕێبوونی نەخشی جوانیتەوە مفت و دەستەمۆ ببوو تا بێ ڕتووش ببیتە جوانێك لە گوڵ گوڵتر بی .

ئەڵمانیا
28 / 2 و 1 / 3 / 2019

چاوخشاندنێك بۆ "کچانی خۆر" فیلمی بەرچاوی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی "کان"ی فەڕەنسا

مێنسوور جیهانی ـــ فیلمی سینەمایی "کچانی خۆر" سەبارەت بە بەرخۆدانی کچانی کوردیی کۆبانێ لە لایەن ڕەخنەگران و ڕۆژنامەنووسانی سینەمایی جیهان بە باشی هەڵسەنگێندرا.

فیلمی سینەمایی "کچانی خۆر" Girls of the Sun لە دەرهێنانی "ئێوا

هوسۆن” Eva Husson و بە دەورگێڕانی ئەکتەری ناوداری ئێرانی “گوڵشیفتە فەراهانی” Golshifteh Farahani و ئەکتەری ناوداری فەڕەنسی “ئێمانوئێل بێرکۆت” Emmanuelle Bercot و هەروەها سەبارەت بە بەرخۆدانی کچانی کوردی کۆبانێ لە دژی گروپی تیرۆریستی داعش؛ کە لە یەکەمین بەشداریی نێودەوڵەتی خۆیدا لە بەشی “پێشبڕکێی سەرەکی” حەفتا و یەکەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “کان” لە وڵاتی فەڕەنسا نمایشکرا و لە لایەن ڕەخنەگران و ڕۆژنامەنووسانی ناوداری سینەمایی جیهانەوە ڕەنگدانەوەی جۆراوجۆری بەدواوە بوو.

“پیتەر برادشاو” ڕەخنەگری گۆڤاری “گاردیەن” سەبارەت بە فیلمی سینەمایی “کچانی خۆر” نووسیویەتی: “ئێوا هوسۆن” دەرهێنەری فەڕەنسی “کچانی خۆر” لە سازکردنی نوێترین فیلمی خۆیدا کە دڕامەکی پاڕتیزانییە بینەر دەخاتە ژێر کاریگەریی خۆیەوە. بە بڕوای من، “کچانی خۆر” فیلمەکی شەڕی فێمێنیزمییە: بەرخۆدان، پڕ لە هێما و مەترسیدارە. ئەم فیلمە وەکوو فیلمەکانی دیکەی ئەم ژانڕە، بەرهەمەکی دوور لە پێچووپەنا و دوو لایەنەیە کە باش و خراپ تیایدا ڕوون و ئاشکرایە. بە تایبەت دوو دیمەنی ئەکشەنی ئەم فیلمە لەوانە: هەڵاتنی “بەهار” بە دەورگێڕانی “گوڵشیفتە فەراهانی” لەگەڵ ژنانی دیکەی کە بە دیل گیراون یەکێکە لەو دیمەنانیە کە بە جوانی وێنە گیراوە و کاریگەرییەکی باشی لەسەر بینەر هەیە.

“ئەریک کان” ڕەخنەگری ماڵپەڕی سینەمایی “ئەندی وایەر” نووسیویەتی: لەو بڕوایەدام “ئێوا هوسۆن” بە سازکردنی دووهەمین بەرهەمی سینەمایی خۆی ئەم ئامادەییەی لە خۆی نیشاندا کە فیلمەکی ئەکشەنی پلە یەک هۆلیڤوودیی دەتوانێت ساز بکات و بە وێنەگرتنی چەندین دیمەنی ئەکشەن توانایەکی ئەوتۆی هەیە. “کچانی خۆر” تا ڕادەیەک دیمەنی باشی تێدایە کە بینەر چێژی ئەوتۆی لێوەربگرێت.

“جی وایسبەرگ” ڕەخنەگری گۆڤاری “وڕایتی” نووسیویەتی: “کچانی خۆر” چیرۆکی ڕووداوێکی واقیعی دەگێڕێتەوە و بە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە ئەم فیلمە سەبارەت بەو ژنە کوردانەیە کە ئازایانە لەگەڵ داعش شەڕ دەکەن و دەرهێنەرێکی ژنیش سازیکردووە، لە ئاستی نێودەوڵەتیدا پێشوازیی لێدەکرێت.

“لی ماڕشاڵ” ڕەخنەگری ماڵپەڕی سینەمایی “ئیسکرین دەیلی” نووسیویەتی: پەیامی فێمێنیستی ئەم فیلمە ڕوون و ئاشکرایە، ئەوەی کە بە چ شێوەیەک شەڕ ئەو توانایەی هەیە کە نایەکسانی ڕەگەزیی و

کۆمەڵایەتی بۆ پێچەوانەوە بگێڕێتەوە. “گوڵشیفتە فەراهانی” و “ئێمانۆئێل بەرەکۆت” لەم فیلمەدا توانایی و داهێنانی خۆیان بۆ دەورگێڕانی ڕۆڵەکانیان نیشانداوە و بە باشی لەم فیلمەدا کەڵکیان لێوەرگیراوە.

“ئێوا هوسۆن” لە وتووێژەکانی خۆیدا لەگەڵ دەزگاکانی راگەیاندن، ئاگاداربوون لە رەفتاری نامرۆڤانەی داعش لەگەڵ ئێزەدییەکان لە کوردستانی عێراق و بەسەرهاتە خەمناک و دڵتەزێنەکانی ژنان و کچانی بەدیلگیراوی کوردی بە ئەنگێزەی سەرەکیی خۆی لە باس کردنی ئەم بابەتە ناو برد.

بە گوتەی ئەم دەرهێنەرە ناودارە فەڕەنسییە، ئازایەتی و بێ باکی و لەخۆبردوویی ژنانی کورد لە خەباتی چەکدارانە لەگەڵ داعش بە ڕاستی کاریگەری لەسەر ئەو هەبوو، هەر بەم هۆیەش بڕیاری داوە، چەند گۆشەیەک لەم خەباتە قارەمانانەیە وێنە بگرێت.

“ئێوا هوسۆن” باوەڕی وایە کە “کچانی خۆر” لەو دەگمەن فیلمە جەنگییانەیە بە تەوەری ئافرەت کە وێنەیەکی راستەقینە لە رووداوەکانی ئەم کارەساتە مرۆڤانەیە ئاراستە دەکات؛ لە هەمان کاتیشدا، پەیامێکی ئەرێنی هەیە و باسی شایستەیی و لێهاتوویی و تواناییەکانی ژنان دەکات.

“ئێوا هوسۆن” یەکێکە لە سینەماکارانی ژنی ناوداری سینەمای فەڕەنسا و بەرهەم گەلێکی درەوشاوەی وەکوو’ “بە هیوای مردن”، “بۆ ئەوانەی کە هەمیشە ئاڵۆزن” و “گەنگ بەنگ”ی لە کارنامەی پیشەیی خۆیدا هەیە.

“ئێمانۆئێل بەرەکۆت” ئەکتەری گەنجی فەڕەنسی و براوەی خەڵاتی چڵە خورمای زێڕینی باشترین ئەکتەری فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی “کان”ی فەڕەنسا، یەکێکە لەو هونەرمەندانەی کە لەم پڕۆژە سینەماییەدا بەشداری کردووە، ئەو دەوری “ماتیلدە” پەیامنێری جەنگی دەگێڕێت کە چاوەری ئەم رووداوە تاڵ و خەمبارانەیە و پەیوەندییەکی نزیکی لەگەڵ “بەهار” بە دەورگێڕانی “گوڵشیفتە فەراهانی” هەیە. لە فیلمی “کچانی خۆر”دا کە لە وڵاتانی فەڕەنسا و گورجستان وێنەی گیراوە، گروپێک لە هونەرمەندانی نێونەتەوەیی و ئەکتەرەکانی ناوچەیی بەشداریان کردووە.

“گوڵشیفتە فەراهانی” سەبارەت بە جیاوازیی دەورگێڕانی کچێکی کوردی

ڕۆژئاوای کوردستان لە فیلمی سینەمایی “کچانی خۆر” بە بەراورد لەگەڵ دەورگێڕانی کچێکی کوردی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە فیلمی سینەمایی “فرمێسکی سەرما”دا گوتی: بۆ من زۆر سەرنجڕاکێش بوو. ئەو کاتەی کە لە فیلمی سینەمایی “فرمێسکی سەرما”دا دەورم گێڕا 19 ساڵ تەمەنم بوو، دەبوو ڕۆڵی کچێکی کورد بگێڕم بەلەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە بەخۆم کورد نیم. بەڵام سنوور بۆ من هیچ جوداییەک دروست ناکات. ئەم دوو فیلمە چیرۆکەکەیان سەبارەت بە ژنانە. هەمووی ئەمانە سەبارەت بەو ژنانە بوو کە دەیانویست خۆیان ڕزگار بکەن و بەخۆیان ڕێگاکەیان هەڵدەبژێرن. من لە هەر ڕۆڵێکدابم، ئەو ڕۆڵە لە دەرەوەی سنوورەکان دەبینم، من شارۆمەندێکی ئەم جیهانەم.

گوتیشی: بۆ من هر فیلمێک وەکوو هاوسەرگیری وایە، هەر بەم هۆیە بۆ من زۆر گرینگە. من لە نێوان جیهانەکان و زمانە جۆراوجۆرەکاندا دەگەڕێم، لەوانە: “دزە دەریاییەکانی کارائیب” تاکوو “پێتەرسۆن لە نیۆجێرسی” تاکوو “کچانی خۆر” تاکوو “ئاڵتەمیر” کە ژنێکی ئیسپانییە و هەمووی ئەوانە هەر ئەو شتە بوو کە من دەمویست. ئەوە خەیاڵ و ئاواتی من بوو.

گروپی “ڕووناک” پلەی یەکەمی فێستیڤاڵی مۆسیقای “ڕێگای هەوریشم”ی چینی بەدەستهێنا

مەنسوور جیهانی ـ گروپی “ڕووناک” بە سەرپەرەستی گۆرانیبێژی کورد “کەیوان عەلی محەمەدی” پلەی یەکەمی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی مۆسیقای “ڕێگای هەوریشم” لە وڵاتی چینی بەدەستهێنا.

گروپی مۆسیقای “ڕووناک” بە سەرپەرەستی موزیکزان و گۆرانیبێژی کورد “کەیوان عەلی محەمەدی” لە نوێترین بەشداریی نێودەوڵەتی خۆیدا لە شەشەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی مۆسیقای “ڕێگای هەوریشم” Silk Road لە وڵاتی چین بەشداریی کرد و لە هۆڵی ئۆپێرای گەورەی پیکەن و هەروەها لە شوێنی سەر ئاوەڵای شاری “شیان” Xian بە مێژووی زیاتر لە سێ هەزار سال و یەکێک لە چوار پێتەختی

باستانی و ناوەندی پارێزگای "شا.ئان.شی" کۆنسێرتی پێشکەش کرد و لە لایەن هۆگرانی موزیکەوە پێشوازیی لێکرا و لە لایەن ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی ئەم ڕووداوە هونەرییەوە پلەی یەکەم بەم گرووپە موزیکە بەخشرا.

بەشداریی 12 گرووپی مۆسیقا لە وڵاتانی جیهان

"کەیوان عەلی محەمەدی" سەرپەرشت و گۆرانیبێژی گروپی مۆسیقای "ڕووناک" سەبارەت بە پێشکەش کردنی کۆنسێڕت لە شەشەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی مۆسیقای "ڕێگای هەوریشم" لە وڵاتی چین گوتی: ئەم فێستیڤاڵە بە بەشداریی 12 گرووپی مۆسیقا لە وڵاتانی جۆراوجۆری جیهان، لەوانە: هیندستان، بەرازیل، ئیسپانیا، ئازەربایجان، تورکیا، سەربستان، ڕووسیا، گورجستان، ئێران و چەندین وڵاتی دیکە پێش کۆتایی هاتنی سەری ساڵی نوێی و جەژنی نەورۆزەوە بەڕێوەچوو و گروپی مۆسیقای "ڕووناک" لە لایەن ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی 11 کەسییەوە وەکوو باشترین گرووپی فۆلکلۆری ئەم فێستیڤاڵە دەستیشانکرا.

مانگێک کۆنسێرت لە شاری "شیان"ی چین

گوتیشی: ئەم فێستیڤاڵە بە ماوەی سێ ڕۆژ بەڕێوەچوو، بەڵام تا ڕادەیەک کۆنسێرتەکانی گروپی مۆسیقای "ڕووناک"، گۆرانییەکان و جلووبەرگی کوردیی و نەتەوەکانی دیکە و هەروەها زمان و زاراوە جۆراوجۆرەکانی ئێمەیان پێی خۆش بوو کە نزیکەی مانگێک لە "شیان" کۆنسێرتمان پێشکەش کرد. شیان شارێکی گەشتیاریی نێودەوڵەتیی گرینگی پیشەسازیی، زانستی و تەکنەلۆژیا، پەروەردە و کەلتووریی، بازرگانی و ئابووریی وڵاتی چینە و لە لایەن خەڵکییەوە پێشوازییەکی زۆر باش لە بەرنامەکانمان کرا بە شێوەیەک کە هەر ڕۆژ نزیکەی 5 هەزار کەس کۆنسێرتەکانی ئێمەیان لە نزیکەوەی دەبینی و بە بڕوای من، ئەم بەرنامانە یەکێک لە باشترین کۆنسێرتەکانی ئێمە لە وڵاتی چین بوو.

بینینی 5 هەزار کەس لە هەر کۆنسێرتێکی گروپی مۆسیقای "ڕووناک"

گوتیشی: ئێمە یەکەمین کۆنسێرتی خۆمان لە شەشەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی مۆسیقای "ڕێگای هەوریشم" لە هۆڵی ئۆپێڕای گەورەی پیکەن سازکرد کە هەندێک لە بەرپرسانی باڵای چین، باڵیۆزی وڵاتانی جۆراوجۆری جیهان و هەروەها هۆگرانی موزیک تیایدا بەشدارییان کرد کە پێشوازییان تا ڕادەیەک بوو کە کۆنسێرتەکانی دوایمان لە شوێنی سەر ئاوەڵای شاری شیان بەڕێوەبرد، کە لە هەر کۆنسێرتێکدا نزیکەی 5 هەزار کەس لە نزیکەوە بەرنامەکەی ئێمەیان بینی.

پێشکەش کردنی کۆنسێرت لە ڕێوڕەسمی تایبەت بە سەری ساڵی چینییەکان
ئەم گۆرانیبێژە کوردە لە درێژەی قسەکانیدا گوتی: هاوکات لەگەڵ بەڕێوەچوونی شەشەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی مۆسیقای “ڕێگای هەوریشم”، ساڵی نوێی چینییەکانیش بوو کە ڕێوڕەسمی تایبەت بە خۆیان هەیە و بە هۆی بەدەستهێنانی پلەی یەکەمی ئەم ڕووداوە هونەرییە لە لایەن گروپی مۆسیقای “ڕووناک”، ئەمەیان بە پێشکەش کردنی کۆنسێرت لە ڕێوڕەسمی تایبەت بە سەری ساڵی چینییەکان هەڵبژارد و لەم بەرنامەیەشدا کۆنسێرتمان پێشکەش کرد و بە هۆی پێشوازیی باشی خەڵکییەوە، بە ماوەی 20 ڕۆژ کۆنسێرتیان بە ئێمە دانا.

ئاهەنگی ناوچە جۆراوجۆرەکانی ئێران لە چین
گوتیشی: شەشەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی مۆسیقای “ڕێگای هەوریشم”، یەکێک لە باشترین کۆنسێرتەکانی ئێمە لە وڵاتی چین بوو، چونکە توانیمان بە پێشکەش کردنی گۆرانییە کوردییەکان و هەروەها گۆرانی ناوچە جۆراوجۆرەکانی دیکەی ئێران و هەروەها بڵاوبوونەوەی دیمەنە ناوچە سەرنجڕاکێش و گەشتیارییەکانی ئێران لە پشت سەرمانەوە بە چینییەکان و گەشتیارە بیانییەکان لە وڵاتی جۆراجۆری جیهانەوە، دابوونەریتی کوردەواریی و زمان و هەروەها جلووبەرگی خۆمان نمایش بکەین کە لە لایەن خەڵکییەوە پێشوازییەکی بێوێنەی لێکرا. تەنانەت خەڵکی لە شەوەکانی دوایی کۆنسێرتدا هۆگریان بە گۆرانییەکانی ئێمە بەتایبەت گۆرانی “ڕەعنا” هەبوو و هاوکات لەگەڵ ئێمە گۆرانییەکانیان دەگووتەوە.

ماڵئاوایی چینییەکان بە چاوی پڕ لە فرمێسکەوە
ئەم ژەنیارە بەئەزموونەی ئامێری دەف لە درێژەی قسەکانیدا گوتی: پێشوازیی هۆگرانی موزیک لە کۆنسێرتەکانی گروپی مۆسیقای “ڕووناک” لە وڵاتی چین تا ڕادەیەک بوو کە بە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە ماندوو دەبووین، بەڵام ناچاربووین کە شەو لە دوای یەک، کۆنسێرت پێشکەش بکەین و ژمارەیەکی زۆر لە چینییەکان بە هۆی ئەو هۆگرییەی کە بە گرووپی ئێمە بوویان، لە ڕۆژیی کۆتاییدا بۆ ماڵئاوایی هاتن بۆ فڕۆکەخانە و خۆشەویستی خۆیان بۆ ئێمە دەربڕیی و چاوی پڕ لە فرمێسکەوە، ماڵئاوایان لێکردین.

پێشکەش کردنی کۆنسێرت لە فێستیڤاڵی مۆسیقای نەمسا
عەلی محەمەدی سەبارەت بە پێشکەش کردنی کۆنسێرتی گروپی مۆسیقای “ڕووناک” لە وڵاتی نەمسا گوتی: دوای بەرنامەی سەرکەوتوانە لە شەشەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی مۆسیقای “ڕێگای هەوریشم”، بە

بەشداریی لە فێستیڤاڵی مۆسیقای ئێرانییەکان لە شاری ڤییەنا لە وڵاتی نەمسا دەستنیشان کراین و لەوێش کۆنسێرتمان پێشکەش کرد کە لە لایەن ئێرانییەکانی دانیشتووی وڵاتی نەمساوە پێشوازییەکی باشی لێکرا.

گۆرانی کوردیی “لە کۆڵانی تەنگەوبەر” لە چین
سەرپەرشتی گرووپی مۆسیقای “ڕووناک” سەبارەت بە پارچە موزیک و گۆرانییەکانی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی مۆسیقای “ڕێگای هەوریشم” گوتی: لەم فێستیڤاڵەدا گۆرانی کوردیی “لە کۆڵانی تەنگەوبەر”، گۆرانی بەلووچی “چەمەنی تارا”، گۆرانی گیلانی “ڕەعنا”، گۆرانی لوڕییەکان “تەرە دەر” و “باروو، باروو”، گۆرانی خوراسانی “لەیلا دەر واکەن”، گۆرانی ئازەری “نارگیلە”، گۆرانی بەندەری “ڕۆژی هەینی”، گۆرانی بەختیاری “ئەهای گوڵ”، گۆرانی عەڕەبی “مەیحانە”، گۆرانی ئینگلیزی “بهێڵە ژیان بەسەر بەرم” و هەروەها گۆرانییەکی تێکەڵاوی کوردیی، عەڕەبی و هیندیی بە ناوی “کەرەندی”.

کۆنسێرت لە دوورگەی کیش و بەندەری عەسەلوویە بە بۆنەی نەورۆز
ئەم موزیکزانە کوردە سەبارەت بە کۆنسێرتەکانی گرووپی مۆسیقای “ڕووناک” بە بۆنەی جەژنی نەورۆزەوە گوتی: بڕیاربوو کە رۆژی 19 تاکوو 24ی مارسی 2019 لە شاری پیکەن لە وڵاتی چین و هەروەها دوای ئەویش لە وڵاتی قیبرس کۆنسێرت پێشکەش بکەین کە بە هۆی هاتنی جەژنی نەورۆزی ساڵی پار، لە شاری مۆسکۆ لە وڵاتی ڕووسیا و لە درێژەشدا لە فێستیڤاڵی ڕانیە لە هەرێمی کوردستان، نەمسا، چین و تورکیا کۆنسێرتمان هەبوو، هەر بەم هۆیەوە زۆرم پێی خۆشبوو کە ئەمساڵ بە ڕێزلێنان بە هاووڵاتیانی خۆشەویستم، بە پێشکەش کردنی کۆنسێرت لە خزمەتیاندا بم. لە شەو یەکەم و دووهەمی نەورۆزدا واتە 19 و 20ی مارسی 2019 لە دوورگەی کیش بە بۆنەی هاتنی ساڵی تازەوە کۆنسێرتمان پێشکەش کرد و بە گشتیی 8 شەوی دیکەش لە دوورگەی کیش واتە لە رۆژانی 28ی مارس تا 6ی ئەپرێلی 2019 و 5 شەویش لە بەندەری عەسەلوویە لە رۆژانی 22 تا 26ی مارسی 2019 بە بۆنەی جەژنی نەورۆزەوە کۆنسێرتمان پێشکەش دەکەین.

زنجیرە کۆنسێرتی گرووپی “ڕووناک” لە وڵاتانی ئەورووپی لە ساڵی نوێدا
ئەم گۆرانیبێژە کوردە سەبارەت بە کۆنسێرتە بیانییەکانی گرووپی موزیکی “ڕووناک” گوتی: لە ئێستادا سەرقاڵی بەرنامەداڕێژی بۆ زنجیرە کۆنسێرتە ئەورووپییەکانی گرووپی “ڕووناک”ین. هەروەها لە لایەن سێ شاری وڵاتی چین، شارەوانی ڤییەن لە وڵاتی نەمسا دوو

کۆنسێرت و هەروەها دوو کۆنسێرتیش لە وڵاتی ئەڵمانیا داوەتنامەمان بەدەست گەیشتووە کە بە ئومێدی خودا مانگی خەزەلوەری ئەمساڵ، کۆنسێرتە ئەورووپییەکانی خۆمان دەست پێدەکەین.

بڵاوبوونەوەی ڤیدیۆ کلیپێکی نوێی بە بۆنەی جەژنی نەورۆز
“کەیوان عەلی محەمەدی” لە کۆتایی ئەم چاوپێکەوتنەدا گوتی: بە بڕوای من 2018 ساڵێکی سەرکەوتوو بوو بۆ گرووپی موزیکی “ڕووناک” بە بەراورد لەگەڵ چەند ساڵی ڕابردوو و هیوادارم ئەم ڕووداوە باشە بۆ ئێمە درێژەی هەبێت و لەمساڵیشدا بە گەووتینێکی زیاترەوە هەنگاو بەرەوپێشەوە هەڵێنیین. لەرێشدا ئەو مزگێنییە بە هاووڵاتیانی خۆشەویست دەدەم کە بە کار و بەرهەمەکانیان خۆشحاڵیان بکەین. هەر بە بۆنەی هاتنی ساڵی تازەوە نوێترین کلیپی خۆمان کە لە ڕۆژانی ڕابردوودا وێنەمان گرتووە، بە شانازییەوە پێشکەش بە خەڵکی خۆشەویست دەکەین.

ئەندامانی گرووپی موزیکی “ڕووناک” لە کۆنسێرتی چین
گرووپی موزیکی “ڕووناک” لە کۆنسێرتی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی مۆسیقای “ڕێگای هەوریشم” بریتی بوون لە: کەیوان عەلی محەمەدی ـ سەرپەرشتی گرووپ، دابەشکردنی موزیک، ژەنیاری دەف و گۆرانیبێژ، کاویان عەلی محەمەدی ـ ژەنیاری کەمانچە، حانییە عەلی محەمەدی ـ ژەنیاری تار، نەدا ڕەزاییان ـ ژەنیاری نەی ئەنبان، عوود و ئامێرە کوتراوەکان، مریەم مەرزبانی ـ ژەنیاری دەف و نەقارە، موجتەبا شاداب فەر ـ ژەنیاری گیتار باس و مەهرداد مەحموودی ـ ژەنیاری کیبۆرد.

“یەکێتی نەتەوەیی” و “ئاشتی و دۆستایەتی”
گرووپی موزیکی “ڕووناک” ساڵی 2001 بە بەرپرسیاریی “کەیوان عەلی محەمەدی” بە مەبەستی “یەکێتی نەتەوەیی” و “ئاشتی و دۆستایەتی” دەستی بە چالاکییەکانی خۆی کرد، لە سەرەتادا تەرکیزی خستەسەر مۆسیقای نەتەوەکانی ئێران بە جۆرێک کە هەر کام لە مۆسیقای ناوچەیی نەتەوە جۆراوجۆرەکانی ئێران لەوانە: گۆرانی، ئامەر، زاراوە و جلووبەرگ، توانییان تیایدا ڕەنگدانەوەی بەرچاوی خۆیان هەبێت. گرووپی “ڕووناک” تا ئێستا سێ ئەلبوومی موزیکی بە ناوەکانی “ڕووناک”، “ئێران وڵاتی من” و “حاجی فیرووز” بڵاوکردۆتەوە و لە تالاری وەحدەتی تاران و شارەکانی ئێران و هەروەها وڵاتانی جۆراوجۆری جیهان لەوانە: ڕووسیا، تورکمەنیستان، کوەیت، مالیزی، فەڕەنسا، ئیماڕات، بەحرەین، ئەڵمانیا، تورکیا، نەمسا، هەرێمی کوردستان و چەندین وڵاتی دیکە کۆنسێرتی پێشکەش کردووە.

بەڕێوەبەرایەتی ڕاگەیاندنی گشتیی گروپی مۆسیقای "ڕووناک".